

**DERS DIŞI ETKİNLİK OLARAK TAKIM SPORU YAPAN VE
SPOR YAPMAYAN ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN
DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİNİN KARŐILAAŐTIRILMASI**

Mümine SOYTÖRK

Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı
Beden Eğitimi Ve Spor Öğretimi Bilim Dalı
DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

Danışman: Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER

Manisa- 2011

**DERS DIŞI ETKİNLİK OLARAK TAKIM SPORU YAPAN VE
SPOR YAPMAYAN ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN
DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI**

Mümine SOYTÖRK

Celal Bayar Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı
Beden Eğitimi Ve Spor Öğretimi Bilim Dalı
DOKTORA TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

Danışman: Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER

Manisa- 2011

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	415780
Yazar Adı / Soyadı	Mümine SOYTÜRK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 53851350954
Telefon / Cep Telefonu	05067813363
e-Posta	soyturkmumine@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan ve spor yapmayan orta öğretim öğrencilerinin davranış örüntülerinin karşılaştırılması
Tezin Tercümesi	The comparison of the behaviour patterns of high school student who do team sports as extracurricular activity and who don't do sports
Konu Başlıkları	
Üniversite	Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	Beden Eğitimi ve Spor Bölümü
Anabilim Dalı	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı
Bilim Dalı / Bölüm	Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi Bilim Dalı
Tez Türü	Doktora
Yılı	2011
Sayfa	176
Tez Danışmanları	Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	Ders Dışı Etkinlikler= Extracurricular activities Davranış Örüntüleri= Behavior Patterns Takım Sporları= Team Sports Adolesan=Adolescent
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [3 Yıl]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının **16.10.2014** tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

NOT: (Ertelene süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

17.10.2011

İmza:.....

DOKTORA TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

Beden Eğitimi Öğretmenliği Bölümü Anabilim Dalı, Beden Eğitimi Ve Spor Programı Doktora öğrencisi Mümine SOYTÜRK' ün doktora tezi olarak hazırladığı “**Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporu Yapan Ve Spor Yapmayan Orta Öğretim Öğrencilerinin Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması**” başlıklı bu çalışma jürimizce Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

19/09/2011

Üye : Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER (Tez Danışmanı) .....

Üye : Prof. Dr. Ömer AYDEMİR .....

Üye : Prof. Dr. Gürbüz BÜYÜKYAZI .....

Üye : Prof. Dr. Münevver YALÇINKAYA .....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAMLIYER .....

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
.....gün ve .....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. M. İbrahim TUĞLU

.../.../2011

ÖZET

Çocukluk ve gençlikte yaşanan davranış sorunlarını tek bir açıdan incelemek pek mümkün değildir. Davranış örüntülerinin birçok yönden irdelenmesi, yetişkinlik çağına gelmeden önce gerekli eğitimin bireysel ve toplumsal açıdan ele alınması, hem beden eğitiminin yararlarını hem de ders dışı etkinliklerin katkılarını ortaya koymak bakımından önemli bulunmuştur. Bu araştırmada, ders dışı etkinlik olarak takım sporu (voleybol, basketbol, hentbol ve futbol) yapan (DDEOTSY), il genelinde dereceye girmiş kız ve erkek takımlarının sporcuları ile spor yapmayan (SYM) öğrencilerin davranış örüntülerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın evrenini, Manisa İli Milli Eğitim okullarında orta öğretim kademesinde okuyan 2032 öğrenci, örneklem ise, 479 gönüllü öğrenci (266 DDEOTSY ve 213 SYM adolesan) oluşturmaktadır.

Veri toplama araçları olarak, Kişisel Bilgi Formu (KBF), 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18) ve Öğretmen Bilgi Formu (TRF/6-18) kullanılmıştır. Tanımlayıcı veriler için sıklık (f) ve yüzde (%) kullanılmış, gruplar arasında bağımlı değişkenlere ilişkin farklar için iki grup bağımsız örneklem t testi, ilişki analizlerinde ise Pearson Correlation testi kullanılmıştır. SPSS 16 ile yapılan istatistikî değerlendirmelere göre adolesanların davranış örüntüleri SYM' ların Anksiyete/Depresyon, Dikkat sorunları yaşadıkları ve DDEOTSY' ların Toplam yeterlik alt ölçek ortalamaları lehine olduğu bulunmuştur. Cinsiyet faktörü açısından davranış örüntülerinin olumsuzluğu en çok SYM kızlar açısından etki etmiştir.

Beden eğitimi öğretmenlerinden elde edilen bulgulara göre; öğretmenler hitap ettikleri kitleyi yeterince tanımadıkları, DDEOTSY' ları daha olumlu davranış örüntülerine sahip olarak gördükleri sonucuna varılmıştır. Ayrıca YSR/11-18 aracılı ile elde edilen bulgular, TRF/6-18 ile elde edilen bulgularla ilişkisi olmadığı bulunmuştur.

Adolesan dönemde ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmanın davranış örüntüleri açısından SYM' lara göre daha olumlu etkilediği, özellikle SYM kızların risk

altında olduğu sonucuna varılmıştır. Beden eğitimi retmenleri DDEOTSY ve SYM adolesanların davranışlarını değerlendirmede gerekli yeterliliği gösterememişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Davranış rnts, Ders dışı etkinlikler, Takım sporu, Adolesan

SUMMARY

It is not possible to investigate the behavior issues that existed during childhood and youth from only one aspect. Investigating behavior patterns from various perspectives and discussing the necessary pre-adulthood education from individual and communal aspects are considered to be important in order to highlight the benefits of physical education and the contributions of extracurricular activities. The purpose of this research is to compare the behavior patterns of male and female students who do team sports as extracurricular activity (DDEOTSY) such as volleyball, basketball, handball, football and whose teams have proven success in championship competitions with students who don't do sports (SYM).

The population of this research consists of 2032 high school students and the sample consists of 479 voluntary students (266 DDEOTSY and 213 SYM adolescents).

Personal Information Form (KBF), YSR/11-18 Youth Self Reported and TRF/6-18 Teacher Report Form are used as the data gathering technique. For descriptive data analysis frequency (f) and percent (%), for the investigation of dependent variable differences among groups; samples t test, and for correlation analysis Pearson Correlation test are used. In accordance with SPSS 16 statistically results of study was to SYM groups experienced Anxious/ Depressed, Thought Problems and were found in favor of DDEOTSY's Total Competence. SYM girl's behavior patterns were found adverse efficacy for the gender factor

Findings reveal that physical education teachers don't know their audience well enough and consider DDEOTSYs to have more positive behavior patterns. Besides, it is found that YSR/11-18 findings have no relationship with the TRF/6-18 findings.

The study reveals that doing sports as extracurricular activity during adolescence has a more positive affect on behavior patterns than not doing sports. It is also found that females who don't do sports are under risk. Finally, the study shows that physical

education teachers are not sufficient enough to evaluate the behaviors of DDEOTSY and SYM adolescents.

Key Words: Behavior Patterns, Extracurricular Activity, Team Sports, Adolescent

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada başından sonuna kadar yardımını esirgemeyen, akademik desteğinin yanı sıra manevi desteği ile de tezimi tamamlamamda sonsuz katkısı olan tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme jürimde yer alan, çalışmanın her aşamasında değerli katlılarını esirgemeyen ve yönlendiren sevgili hocalarım Prof. Dr. S. Ömer AYDEMİR ve Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇAMLIYER'e bütün içtenliğimle teşekkür ederim. Eksikliklerimi görme ve gidermede titizlikle değerli zamanını ayıran, bilgilendiren ve yönlendiren sayın hocam Prof. Dr. Gürbüz BÜYÜKYAZI'ya katkılarından dolayı teşekkür ederim. Zaman ve ilgisini ayırarak özenle yaptığı katkılardan dolayı Prof. Dr. Münevver YALÇINKAYA'ya teşekkür ederim. Araştırmanın her aşamasında psikolojik yükümü taşıyan ve dostluğunu esirgemeyen sevgili Öğr. Gör. Özden Tepeköylü ÖZTÜRK'e teşekkür ederim.

Verilerin toplanması aşamasındaki yardımlarından dolayı Manisa merkez ve ilçelerde deneklerimin beden eğitimi öğretmenliğini ve antrenörlüğünü yapan değerli öğretmenlere, çalışmanın gerçekleştirildiği okulların yöneticilerine, ölçek/test sorularını içtenlikle ve titizlikle yanıtlayan öğrencilere teşekkür ederim.

Yaşamıma varlığı ile anlam katmasının yanı sıra, bu çalışmam sırasında yoğunluğuma, baş etme çabama eşlik etmesi ve sabır göstererek beni sürekli destekleyen değerli eşim Hayri' SOYTÜRK'e, beni anne yapan, hayatımı varlığıyla biçimlendiren ve anlamlandıran, çalışmam sırasında zaman açısından kendimi borçlu hissetmemi bakışlarıyla hafifleten biricik kızım Sarenur'a sonsuz teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
SUMMARY	v
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	4
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Hipotezleri/ Denenceleri.....	7
1.4. Sayıtlar	8
1.5. Sınırlılıklar Ve Karşılaşılan Güçlükler	9
2. KURAMSAL TEMELLER VE LİTERATÜR	10
2.1. Beden Eğitimi Öğretim Programları.....	10
2.1.1. Beden Eğitimi Dersinin Genel Amaçları.....	12
2.1.1.1. İlköğretim Beden Eğitimi Dersinin Amacı	12
2.1.1.2. Ortaöğretim Beden Eğitimi Dersinin Amacı	15
2.1.2. Beden Eğitimi Dersinin Kapsamı: İlköğretim Ve Ortaöğretim Öğrenme ve Alt Öğrenme Alanları.....	17
2.1.2.1. İlköğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları.....	17
2.1.2.2. Ortaöğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları	20
2.2. Sportif Ders Dışı Etkinliklerin Kapsamı Ve Amacı	27
2.3. Takım Sporları.....	34
2.3.1. Spor Takımlarında Rekabet, İşbirliği Ve Fair-Play	36
2.4. Adolesan Dönem ve Gelişim Özellikleri.....	38
1.4.1. Adolesanlarda Fiziksel Gelişim.....	40

1.4.2. Adolesanlarda Bilişsel Gelişim.....	41
1.4.3. Adolesanlarda Duyuşsal Gelişim.....	42
2.5. Adolesan Dönemde Spor/Fiziksel Aktivitelere katılmanın Olumlu Etkileri	44
2.6. Adolesanlarda Davranış Örüntüleri	50
1.6.1. Adolesanlarda Sağlıklı Davranışlar	54
1.6.2. Adolesanlarda Davranış Sorunları	55
2.7. Öğretmenlerin/Antrenörlerin Öğrencilere Yaklaşım ve Tutumları	59
3 GEREÇ VE YÖNTEM	64
3.1.Çalışmada Kullanılan Gereçler.....	64
3.1.1. Evren ve örneklem.....	64
9.1.2. Veri Toplama Araçları.....	70
9.1.2.1. Okul Çağı Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçekleri	70
3.1.2.2.a. 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18).....	71
3.1.2.2.b. Öğretmen Bilgi Formu (TRF/6-18)	76
1.1.2.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	79
1.2. Yöntem	80
3.2.1. Araştırmanın Yöntemi	80
3.2.2. Araştırmanın Modeli.....	81
3.2.3. Verilerin Toplanması.....	81
3.2.3. Etik konular	85
3.2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi	86
4 BULGULAR.....	87
5 TARTIŞMA	102
1. DDEOTSY adolesanların davranış örüntülerinin, SYM adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırılması.....	104
2. DDEOTSY kızların davranış örüntülerinin, SYM kızların davranış örüntüleri ile karşılaştırılması.....	109

3.	DDEOTSY erkeklerin davranış örüntüleri, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırılması.....	112
4.	DDEOTSY kızların davranış örüntüleri, takım sporu yapan erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırılması.....	114
5.	SYM kızların davranış örüntülerinin, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırılması.....	116
6.	DDEOTSY adolesanların davranış örüntüleri spor yapma yılı açısından değerlendirilmesi	117
7.	Beden eğitimi öğretmenleri öğrencilerini tanıma konusunda SYM' lar açısından haklarında değerlendirme yapabilirlikleri	118
8.	YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin ortak olan alt ölçeklerin arasında ilişki.....	122
9.	Beden eğitimi öğretmenlerine göre, DDEOTSY adolesanların davranış örüntüleri, SYM adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırılması	122
6	SONUÇ VE ÖNERİLER	126
6.1.	SONUÇ	126
6.2.	ÖNERİLER	127
6.2.1.	Uygulamaya Yönelik Öneriler.....	127
6.2.2.	Araştırmaya Yönelik Öneriler:	128
	KAYNAKÇA.....	129
	EKLER.....	145
	EK 1: YSR/11-18 VE TRF/6-18 Ölçeklerinin Kullanma İzni	145
	EK 2: Sağlık Bakanlığı, Manisa Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Raporu	147
	EK 3: Manisa Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı	148
	EK 4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	151
	EK 5: ASEBA Sözleşmesi	153
	EK 6: Kişisel Bilgi Formu (KBF)	155
	EK 7: 2009-2010 Eğitim ve Öğretim Yılı Manisa İl Gençler Kategorisi.....	156
	ÖZGEÇMİŞ	157

ÇİZELGELER DİZİNİ

Tablo 1: Beden eğitimi ve spor arasındaki farklılıklar (Capel, 2000)	12
Tablo 2: Ders Dışı Etkinlik Olarak "Beden Eğitimi Ve Spor Çalışmaları" Başlığı Altında Yer Alan Spor Türleri	29
Tablo 3: Ergenlikte Normal ve Anormal Davranışlar Ayrımı	55
Tablo 4: 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı DDEOTSY adolesanların cinsiyet, spor türü ve takım sayılarının dağılımları	65
Tablo 5: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Cinsiyet Faktörüne Göre Frekans Ve Yüzde Dağılımları.....	66
Tablo 6: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Yaş Faktörüne Göre Yüzde Ve Frekans Dağılımları	67
Tablo 7: DDEOTSY ile SYM adolesanların spor dalına göre sayıları ve toplam örneklem içindeki dağılımları.....	68
Tablo 8: 2009–2010 Eğitim ve Öğretim Yılı Ortaöğretim Okullar Arası Takım Sporları Genç Erkekler-Kızlar Başarı Çizelgesi.....	69
Tablo 9: CBCL/6-18,YSR/11-18, TRF/6-18 Test-Tekrar test Güvenirliği ve İç Tutarlılık Katsayıları (Cronbach’s Alpha Katsayıları)	74
Tablo 10: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Ailelerinin Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları.....	83
Tablo 11: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Anne- Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları.....	84
Tablo 12: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Anne -Baba Mesleklerine Göre Dağılımları.....	84
Tablo 13: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması	87

Tablo 14: DDEOTSY ve SYM Adolesan Kızların Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması.....	89
Tablo 15: DDEOTSY ve SYM Adolesan Erkeklerin Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması.....	91
Tablo 16: DDEOTSY Adolesanların Davranış Örüntülerinin Cinsiyet Faktörüne Göre Karşılaştırılması.....	93
Tablo 17: SYM Adolesanların Davranış Örüntülerinin Cinsiyet Faktörüne Göre Karşılaştırılması.....	95
Tablo 18: Adolesanlarda Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporunu Yapma Yaşının Davranış Örüntüleri Puanları İle İlişkisi.....	97
Tablo 19: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Öğrencilerini Tanıma Düzeylerine Göre Dağılımları.....	98
Tablo 20: YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin ortak olan alt ölçeklerin ilişkisi	99
Tablo 21: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Beden Eğitimi Öğretmenlerine Göre Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması.....	100

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: İlköğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları	19
Şekil 2: Ortaöğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları	21
Şekil 3: Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeklerinde Ampirik Temelli Alt Testler	71

KISALTMALAR DİZİNİ

$\bar{x}$	: Ortalama
%	: Yüzde
α	: Cronbach Alpha Güvenirlilik Katsayısı
BESYO	: Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
CBCL	: Child Behavior Checklist (6-18 Yaş Çocuk Ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği)
DDEOTSY	: Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporunu Yapan
KBF	: Kişisel Bilgi Formu
N	: Araştırma Grubu Sayısı
p	: Anlamlılık Düzeyi
Ss	: Standart Sapma
SYM	: Spor Yapmayan
TRF	: Teacher's Report Form (6-18 Yaş Çocuk Ve Gençler İçin Öğretmen Değerlendirme Formu)
YSR	: Youth Self-Report (11-18 yaş gençler için kendini değerlendirme ölçeği)

1. GİRİŞ

Bireylerin yaşamında günlük fiziksel aktivitelerinin varlığı yaşam ve davranış niteliklerini değiştirebilir. Bireyin değişimine neden olacak etkinin niteliği yani gerçekleştirdiği faaliyetin özellikleri hangi yönde ise, gelişiminin de o yönde olması mümkündür. Adolesan dönemde bulunan gençler ailesinden uzaklaşmakta ve akranlarıyla daha fazla vakit geçirmekte ve onların normlarını, tutum ve davranışlarını benimsemektedirler (Alikaşifoğlu, 2008). Glarizo (1997) çocukların ve ergenlerin zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçirmeleri nedeniyle problem davranışların en çok okul ortamında görüldüğünü belirtmektedir (Kaner ve Çiçek, 2000; Kır, 2007).

Erken ergenlik döneminde hızlı bir bedensel ve ruhsal gelişmenin yarattığı dengesizliğe bilgi ve deneyim eksikliğiyle de bir arada bulunması, ergenin sosyal normlara uyum göstermesini büyük ölçüde zorlaştırmaktadır (Yavuzer, 1982). Bu dönemde ruhsal çalkantının bir nedeni, bir anlamı vardır. Hızlı beden gelişmesiyle birlikte gelen cinsel uyanış genci baskı altına alıp bunaltmaktadır. Genç birden bu değişikliklere kendisine uyduracak gücü bulamamakta iç dengesi altüst olmaktadır. Doğanın bir oyunu sonucu ruhsal olgunlaşma, bedensel ve cinsel gelişmeye ayak uyduramamaktadır. Genç, bozulan dengeyi düzeltmek için çabalamakta, denemeler yapmaktadır. Tepkilerindeki değişkenlik, davranışlarındaki tutarsızlık, duygularındaki iniş çıkışlar hep yeni bir denge kurmaya yöneliktir. Yeni duruma uyum çabalarıdır (Yörükoğlu, 2007). Bu sürecin sonunda bir sonraki dönem olan adolesan (orta ergenlik) dönemde yasaları ve toplumsal kuralları kavramaya başlamıştır (Yavuzer, 1982). Adolesan dönem depresyon ve intihar eğilimi, kazalar, şiddet, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, plansız gebelik, madde bağımlılığı, şişmanlık ve beslenme bozuklukları gibi birçok riskli duruma açık (Bülbül, 2004) hassas bir dönemdir. Yani bu dönem, derin bir sosyo-duygusal gelişme periyodu olarak bilinmektedir (Burnett ve ark, 2010). Gençlerin sağlıklı gelişimleri konusunda yapılan araştırmalar, bu alandaki müdahale programlarının davranış sorunlarını önleme ya da tedavi etme biçiminden, gençlerin sağlıklı gelişimini destekleme biçimine dönüşmesine de neden olmuştur (Kaner ve Çiçekçi, 2000). Gençlerin sağlıklı gelişimini sağlayan araçlardan biri de harekete

yönlenmeleridir. Dolayısıyla önceden eğitimsel amaçlarla planlanmış, bir eğitimcinin kontrolünde ve akranlarıyla beraber olma imkânı sunulan ortamlarda bulunmaları adolesanların olumlu davranış örüntüsü oluşturmalarına yardımcı olabilir. Kendi akranları ile aynı ortamda bulunmak paylaşma ve yardımlaşmayı öğrenme, sorumluluk alma ve düzenli çalışma alışkanlığı edinmeye de yardımcı olabilir (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011).

Gençler bu tür aktivitelerin içinde spor kültürü kazanımı (Yücel, 2004) kadar sporcu kimliği de kazanabilmektedirler (Guest ve Schneider, 2003). Kimlik kargaşasının (Cüceloğlu, 2004; Erikson, 1968, akt. Atak, 2011), gelişim sorunlarının yaşandığı (Öcal, 2007) bu dönemde kendi akranları ile birlikte sosyal bir ortamda paylaşım sağlamak (Schaefer ve ark 2011; Guest ve Schneider 2003; Öztürk ve Şahin, 2007) gençlerin fiziksel niteliklerini geliştirmelerinin (Vuori, 1998; McKenzie, 2003) yanı sıra bir eğitim amacı çıktısı olarak davranışlarının niteliğinin (Monshouwer ve ark, 2009) de gelişimini sağlayabilir. Bu bakış açısıyla denebilir ki gençlerin spor ortamında daha fazla kişiler arası olumlu ilişki tarzları geliştirme durumları, olumsuz davranışlar geliştirmelerini önlemede yarar sağlayabilir.

Spor olgusu bireyi saran ve onun toplumsal ihtiyaçlarını çeşitli yollarla karşılayan (Devecioğlu ve Çoban, 2005), stres-kaygı ile baş etme (Çamlıyer, 1984; Gündüz, 1992), iletişim becerilerini geliştirme (Tepeköylü ve ark, 2009), benlik olumlu imajı geliştirme (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011), yalnızlık ve ümitsizlikle baş etme (Filazoğlu ve Kırımoğlu, 2010; Sakallı ve ark, 2011), saldırganlık-şiddet düzeylerini azaltma (Özdevecioğlu ve Yalçın, 2010) gibi birçok psiko-sosyal faktörü barındıran ve adolesanlar için vazgeçilmez bir araçtır denebilir.

Beden eğitimi ders içi faaliyetleri, belirlenmiş bir müfredat çerçevesinde herkes için ortak gerçekleştirilirken, ders dışı faaliyetler ise öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre gruplandıkları ortak duygu ve düşünce paylaşımına olanak sağlayan bir zeminde gerçekleşmektedir (Pehlivan ve Selçuk, 2005). Bu yönüyle ders dışı beden eğitimi faaliyetlerinin gençlerin sosyalleşmesine olanak sağladığı söylenebilir. Ayrıca ülkemizin koşullarında sosyo-ekonomik düzey farkı gözetmeksizin spor yapabilecekleri ortamı ve fırsatı sağlamaktadır. Öğrencilerin ilgi, istek ve yeteneklerine göre yaptıkları

tercihlerde takım sporları, daha fazla kişinin bir arada spor yapmasına olanak verirken, sosyalleşme imkânı sunmaktadır (Schaefer ve ark, 2011). Rorie ve ark (2011), ders sonrası yapılan uygulamaların genel olarak gençlerin denetimini artırdığını, yapılandırılmış aktiviteler sağladığını, sosyal beceriler öğrettiğini, olumlu hedefleri yükselttiğini (ki bunlar okul sürecinde sürdürülür) ve diğer yandan da sağlıklı gelişmelerini desteklediğini ileri sürmüşlerdir.

Sosyal öğrenme paradigmasında; insan davranışları, bilişsel-davranışsal ve çevresel belirleyiciler arasında sürekli karşılıklı etkileşimler olarak ele alınmaktadır. Bandura (1977)'ye göre insan davranışları, dışsal olaylar ile kişisel donanım gibi kişisel belirleyicilerin karşılıklı etkileşimlerinin bir sonucudur. Ona göre temel refleksler hariç, insanlar doğuştan gelen bir davranış repertuarına sahip değildirler ve bundan dolayı davranışları öğrenmek zorundadırlar. Ayrıca “biyolojik sınırlılıklar içinde çeşitli şekillerde doğrudan ya da dolaylı olarak başkalarının yaşantılarından yararlanarak (vicarous) şekillendirilebilecek geniş bir potansiyelin” olduğunu düşünmektedir (akt Johns, 1982). Bandura (1969); 1- bir ergenin yeni davranışlar kazanabileceğinden, 2- diğerlerini gözlemlemenin, davranışları arttırabilip veya azaltabileceğinden, 3- diğerlerinin davranışlarını görmenin aynı davranışı denemede etkili olabileceğinden bahsetmektedir. Bu nedenle model alma ipuçları sağlayarak ve davranışsal eğilimleri ortaya çıkararak yeni davranışları deneme olasılığını arttırır (Gullotta ve ark, 2000 akt. Siyez, 2009).

Bandura (1977) 'ya göre sporun, özellikle takım sporlarının, sosyal öğrenme teorisinin önerilerine dayalı olarak, çocukların sosyal davranışları ve sosyal anksiyete belirtilerine olumlu etki etmesi beklenmektedir. Sosyal öğrenme yaklaşımına göre öğrenme, insanların her birinin diğerinden model alma ve başkalarının yaşantılarından yararlanmak gibi kavramaları içeren bir sosyal ortam ve etkileşim içinde meydana gelmektedir (akt. Dimech ve Seiler, 2011). Bu teorinin yaklaşımına göre okullarda ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmanın sunduğu sosyal ortam ve etkileşim imkânlarının davranış örüntülerine olumlu etki edebileceği düşünülmüştür.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı: 2009-2010 öğretim yılında Manisa ilinde ortaöğretim öğrencilerinin (9, 10, 11, ve 12. sınıflarda) ders dışı etkinlik olarak voleybol, basketbol, hentbol ve futbol sporlarını yapan kız ve erkek takımlarından il genelinde dereceye girmiş takımların sporcuları ile spor yapmayan öğrencilerin davranış örüntülerini karşılaştırmaktır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Adolesan dönem, gencin ailesinden uzaklaştığı ve akranlarıyla daha fazla vakit geçirdiği ve onların normlarını, tutum ve davranışlarını benimsemediği (Alikaşifoğlu, 2008), bağımsızlık çağı diye nitelendirilen (Yörükoğlu, 2007), depresyon ve intihar eğilimi, kazalar, şiddet, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, plansız gebelik, madde bağımlılığı, şişmanlık ve beslenme bozuklukları gibi birçok riskli duruma açık (Bülbül, 2004) hassas bir dönemdir. Duyuşsal anlamda çelişki ve uyumsuzluklar vardır, karmaşık duygular içerisindedirler (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011). Yani bu dönem, derin bir sosyo-duygusal gelişme periyodu olarak (Burnett ve ark, 2010), yetişkin rollerini deneme ve önemli yetişkin sorumluluklarını arkadaşlık, bilimsellik, ders dışı aktivitelere katılma ve tüketici olarak seçim yapma zamanıdır (Halpern-Felsher ve ark, 2002). Anna Freud (1946) gençliğin çelişkili ruhsal durumunu şöyle tanımlamış: Gençler aşırı bencildir. Kendilerini evrenin merkezi sanırlar. Tek ilgi konuları kendileridir. Gene hiçbir çağ gençlik çağı kadar özveri ve bağlılık göstermez. En ateşli sevgiyle bağlanır, bağlarını birden koparırlar. Bir yandan coşkuyla toplum yaşamına katılmak isterler, sonra da kendi kabuklarına çekilirler. Sevilen bir öndere bağlılıkla, otoritenin her çeşidine başkaldırma arasına gider gelirler. Maddeye düşkün, ama ülkülerle de doludurlar. Başkalarına karşı kaba ve düşüncesiz davranırlar, ama kendileri çok duyarlı ve alıngandırlar. Ruhsal durumları iyimserlikle kötümserlik arasında iner-çıkır. Bazen coşkuyla işe sarılır, yorulmak bilmezler, bazen de uyuşuk ve durgun olurlar (Yörükoğlu, 2007). Bu karmaşık sürecin içinde adolesan, zamanını fiziksel-bilişsel-duyuşsal olarak onu bütünleyebilecek, gelişigüzel olmayan, önceden eğitimsel amaçlarla planlanmış ve denetlenen faaliyetlere katılım ile kendi gelişimine olumlu katkı sağlayabilir. İlgi-istek

ve yeteneği doğrultusunda seşebildiği faaliyetlerle enerjisini harcaması, sosyo-duygusal açıdan onu destekleyebilir.

Sportif ders dışı etkinliklerin, akademik veya yaz tatili kulüplerine katılma, (Ralph ve McNeal, 1995) ve internet üzerinde bireysel sosyal ağa sahip olmaktan (Mahoney, 2000) orta öğretim öğrencilerini daha çok bu yaşa özgü risklerden koruduğu görölmüştür. Ayrıca akademik olmayan aktiviteler, okulda yüksek başarı sağlayamayan birçok gencin kendine güven ve başarısı için alternatif başarı ortamları sağlayabilmektedir (Murtaugh, 1988). Okullarda ders dışı etkinlik yelpazesi olarak sportif etkinlikler (Tablo 2) hem takım sporları hem de bireysel sporlar bakımından oldukça geniştir. Her öğrenci kendi ilgi-istek ve yeteneği doğrultusunda yapacağı tercih ile bu etkinliklerden yararlanabilir. Ancak eğitim-öğretim, okullardaki gerek sistemsel gerek çevresel beklenti, önyargı ve bilgi yetersizliğinin oluşturduğu görüntünün her geçen gün çocuk ve gençleri spordan uzaklaştırmakta olduğu da gözlemlenebilmektedir.

Davranışçı yaklaşımlara göre normal ve normal dışı davranışların klasik koşullanma, edimsel koşullanma ve sosyal öğrenme ile öğrenilebileceği (Cüceloğlu, 2004) bilinmektedir. Spor katılımcılara birçok davranış, tutum ve alışkanlığı öğrenme olanağı sağlayabilir; sosyalleşme, topluma ve kurallara uyma (Küçük ve Koç, 2003; Erdem, 2002), fair-play (Erdem, 2002) doğa bilinci (Altın ve Oruç, 2008), işbirliği ve rekabet (Singer, 1972), sorumluluk (Hellison,1995) vb değerleri kazandırma ve öğretim ortamı sağlar. Bedensel aktiviteler ve oyun yoluyla fiziksel ve psiko-sosyal alanlarda kazanılan davranışlar günlük yaşamda gerekli ve ilgili benzer durumlara transfer edilebilir (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011). Bu olumlu tutum ve davranışların kazanımı bir adolesan için olumlu davranış örüntüsü geliştirme olanağı anlamına gelebilir.

İnsanlar aidiyet hissetmek için amaçlı eylemlerde bulunurlar (Eskiler ve ark, 2011). Ait olma ihtiyacı, aileye ait olma ile başlar, girdiği gruba ait olmayla devam eder ve nihayet bir millete mensubiyetle sonuçlanır. Ait olma ihtiyacı bu bakımdan ailede, mahallede, okulda ve toplumda doyurulması gereken bir ihtiyaçtır. Normalde lise çağlarında doyurulmuş olması gerekir. Ait olma ihtiyacı o kadar güçlü bir ihtiyaçtır ki, bireye ait olduğu gruptan ayrı kalmamak için suç bile işlemeyi göze alabilir. Gerek üniversite gerekse diğer kurumlar bu ihtiyacı gidermek için, bireyleri daha geniş bir

grup olan toplum içerisinde doyuma ulaştırmalıdır (Akbaba, 2005). Görüldüğü gibi adolesan dönemde bir gruba ait olma ihtiyacının yine ders dışı sportif etkinlikler aracılığı ile karşılanabileceği söylenebilir. Çünkü bu ihtiyacını karşılayabilmek için takım diye adlandırılan grubun atmosferine, adolesanlar bu gruba özgü oluşan tutumlara ve ortak amaç uğrunda oynamaya, dolayısıyla uygun davranış örüntüleri ile sosyal uyum gösterebilirler.

Oldukça hassas bir süreci kapsamı nedeniyle adolesan dönem özellikleri ve etkilenme durumları bakımından birçok alandaki araştırmacının dikkatini çekmiş, çeşitli araştırmalara konu olmuştur (Halpern-Felsher ve ark, 2002; Koops ve Zuckermanb, 2003; Bülbül, 2004; Burnett ve ark, 2010; Baltacı ve Düzgün, 2008). Bu dönem adolesanın hala okul yaşantısının devam ettiği bir süreç olması nedeniyle örgün öğretim kurumlarında standart eğitimlerinin dışında onlar için oluşturulabilecek etki ortamlarının başında ders dışı etkinlikler gelmektedir. Dolayısıyla adolesanların ders dışı etkinliklerden etkilenme ve yararlanma durumlarını belirlemek amacı ile de araştırmalara konu olmuştur (Pehlivan ve Selçuk 2005; Dryfoos, 1999; Mahoney, 2000; Jill ve ark, 2000; Guest ve Schneider, 2003). Adolesanların davranış sorunlarını veya davranış biçimlerini farklı bilim alanlarında ve farklı bağımsız değişkenlere göre belirlemek amacıyla da çalışmalar yapılmıştır (Donaldson ve Ronan,2006; Michaud ve Fombonne, 2005). Ancak adolesanların takım sporlarını ders dışı etkinlik olarak yapma durumlarından davranışlarının sorunlu olması, yeterlilik ve Olumlu özellikler açısından nasıl etkilendiği konusunda çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu çalışma ile ayrıca adolesanların davranış örüntülerinin sadece sorun boyutuna yer verilmeyerek Olumlu özelliklerin ve yeterliliklerinin düzeyine de önem verilmiştir.

Okul çağında ailelerin çocukları hakkındaki gelecek yaşantılarına ilişkin tasavvurları da önemlidir. Pehlivan (2009) bir çalışmasında basketbol spor okuluna katılan çocukların ailelerinin, çocukların fiziksel aktivitelerini gelecekte de devam ettirebilmelerinin önünde gördükleri engellerin başında “OKS, SBS ve ÖSS v.b gibi sınavlara hazırlık” (%67.8), ikinci sırada “zaman azlığı” (%55.4), üçüncü sırada “spor saha ve salonların eksikliği” (%49.2), dördüncü sırada “TV izleme, video ve bilgisayarlar oyunları” (%46.6) ve beşinci sırada da “spor ortamlarının sağlıklı ve

emniyetli olmayışı” (%34.5) gibi engellerin bulunduğunu ifade etmişlerdir. Çağımız koşullarında ülkemizde de ABD ve Avrupa’da görülen riskli ve sorunlu davranışların giderek yeni nesiller tarafından olağan ve özenilesi karşılandığı gözlenmektedir. Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmanın ailelerin ve eğitimcilerin okul çağında çocukların sadece fiziksel olarak dengeli gelişimleri için değil aynı zamanda uygun davranışlar edinmeleri açısından ne denli önemli olduğunu vurgulamak gerekli bulunmuştur.

Kullanılan ölçekler aracılığı ile adolesanların kendi davranışlarına ilişkin verdikleri bilgi oldukça değerlidir. Adolesanların kendi davranışlarını belirtmedeki yüreklilikleri aynı zamanda kendilerini ifade etme, tanımlama ve tanıtmaya şeklinde de yorumlanabilir. Kendine ilişkin yaptığı değerlendirmede adolesan, aslında kendi olumlu ve olumsuz yönlerini betimlemenin yanı sıra hangi konularda yardıma ihtiyacının olduğunu da belirtmek isteyebilir. Dolayısıyla adolesanların kendilerine ilişkin verdikleri bilgileri dikkate alarak ihtiyaç duydukları destekler sağlanabilir.

Ebeveyn ve öğretmen gibi önemli kişilerin davranış değerlendirmeleri, çocukların ve ergenlerin problem davranışlarının belirlenmesinde ve sınıflandırılmasında önemlidir (Kaner ve Çiçekçi, 2000).

Bu çalışma ile araştırılması düşünülen konunun amacında da belirtildiği üzere adolesanlarda ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapma veya spor yapmama durumları çeşitli değişkenler açısından davranış örüntüsü oluşturmayı etkileyip etkilemediğinin araştırılması onların davranışlarının daha sağlıklı olabilmesi için yapılacak çalışmalara yön gösterebilecektir.

1.3. Hipotezleri/ Denenceleri

1. Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan (DDEOTSY) adolesanların davranış örüntüleri, spor yapmayan (SYM) adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır.
2. DDEOTSY kızların davranış örüntüleri, SYM kızların davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır.

3. DDEOTSY erkeklerin davranış örüntüleri, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır.
4. DDEOTSY kızların davranış örüntüleri, takım sporu yapan erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında kızların lehine farklıdır.
5. SYM kızların davranış örüntüleri, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında kızların lehine farklıdır.
6. DDEOTSY adolesanların davranış örüntüleri spor yapma yılından etkilenmektedir.
7. Beden eğitimi öğretmenleri öğrencilerini tanıma konusunda SYM' lar açısından haklarında değerlendirme yapabilecekleri yeterli bilgiye sahip değildiler.
8. YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin ortak olan alt ölçeklerin arasında ilişki anlamlı değildir.
9. Beden eğitimi öğretmenlerine göre, DDEOTSY adolesanların davranış örüntüleri, SYM adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır.

1.4. Sayıtlar

- Uygulanan ölçeklerin ve KBF 'nun denekler tarafından ve beden eğitimi öğretmenleri/antrenörler tarafından içtenlikle ve gerçek durumu yansıtacak şekilde doldurulduğu,
- Araştırmaya denek olarak katılan DDEOTSY grup ile SYM grupların sosyo-kültürel açıdan eşit özelliklere sahip oldukları,
- Öğrencilerin takım sporlarını performans kurallarına uygun bir şekilde yaptıkları varsayılmıştır

1.5. Sınırlılıklar Ve Karşılaşılan Güçlükler

Bu araştırmada belirlenen amaç doğrultusunda Manisa ili merkez ve ilçelerinde öğrenim gören, DDEOTSY, takım sporlarından birinde dereceye girmiş olanlar ile benzer özellikler taşıyan, SYM 15-18 yaş grubu öğrencilere ulaşılmıştır, yani ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf öğrenciler ile sınırlıdır.

Manisa ili merkez ve ilçelerinde öğrenim gören ve DDEOTSY ve SYM 15-18 yaş grubu öğrencilerin davranışları YSR/11-18 aracılığı ile kendi haklarındaki tanımlamaları ve TRF/6-18 aracılığı ile beden eğitimi öğretmenleri/antrenörlerinin onların hakkındaki tanımlamaları ile sınırlıdır.

Beden eğitimi öğretmenlerinin DDEOTSY grubun özelliklerini tanıdıkları kadar SYM grubun tanımamaları açısından yaşanmıştır.

SYM öğrenci grubunun davranış niteliklerini belirlemede beden eğitimi öğretmenleri 2009-2010 eğitim-öğretim yılında beden eğitimi dersinin haftada 1 ders saati olması ve sadece beden eğitimi dersi ile sınırlı kaldıkları için sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir.

2. KURAMSAL TEMELLER VE LİTERATÜR

2.1. Beden Eğitimi Öğretim Programları

Beden eğitimi dersinin amaçlarından önce Türk Millî Eğitiminin Amaçlarının açıklanması konunun incelenmesi için önemlidir.

TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN AMAÇLARI

Türk millî eğitiminin genel amacı, Türk milletinin bütün fertlerini;

1. (Değişik: 16.6.1983 – 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, *insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;*

3. *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;*

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 2009).

Beden Eğitimi: insanın fiziksel, ruhsal ve zihinsel niteliklerini bulunulan yaşın ve genetik kapasitesinin gerektirdiği verim gücüne ulaştırmak amacı ile rekabet olmaksızın yapılan faaliyetler bütünüdür (Özşaker ve Orhun, 2005). Tamer ve Pulur (2001)'un tanımına göre ise, beden eğitimi kişinin fiziksel hareketlere katılmak suretiyle davranışlarında kasıtlı olarak beden eğitimin amaçlarına uygun (bedensel, duygusal, sosyal ve zihinsel) değişme meydana getirme sürecidir (Tunçel, 2006). İnsanın hareketlerini içeren eğitimlerine “Beden Eğitimi” yerine daha kapsamlı olan “Hareket Eğitimi” kavramının kullanılmasının tercih edilmesi gerekir (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011). Hareket eğitimi ise Gallahue (1976) ve Harrison ve Blakemore (1992)'ye göre her bireyi kendi kapasitesi doğrultusunda, fiziksel, bilişsel, sosyal, duyuşsal bütünlük içerisinde geliştirerek sağlıklı yaşamasına katkıda bulunmak yoluyla, spor eğitiminin en temel hedefini oluşturur. Bir başka deyişle, hedefe ulaşmak için hareket eğitimi, programların kapsamındaki amaçlar için bir araçtır (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011). Eğitim gelişim, değişim ve yenileşme kavramlarıyla eşgüdümlüdür. Dolayısıyla hareket eğitimi de Bucher ve Karateel (1993) ve Harrison ve Blakemore (1992)'ye göre de genel eğitim kapsamında fiziksel açıdan bedeni hem de beden yoluyla, bilişsel, sosyal, duyuşsal alanlardaki gelişim ve değişimleri sağlamaktır (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011)

Beden eğitimi ve sporda farklılıklar araştırmacılar tarafından tartışılmıştır. Capel (2000), beden eğitimi ve spor arasındaki farklılığı, beden eğitiminin merkezinde öğrenmenin olduğunu, sporun ise merkezinde fiziksel aktiviteler yolu ile ürün almanın olduğunu ve öğrenme sonucunda sporsal etkinliklere katılım sağlandığı şeklinde yorumlamaktadır ve aşağıdaki tablo ile farklılıkları ortaya koymaktadır (Kangalgil ve ark, 2005)

Tablo 1: Beden eğitimi ve spor arasındaki farklılıklar (Capel, 2000)

BEDEN EĞİTİMİ	SPOR
<ul style="list-style-type: none"> - Zorunlu bir faaliyettir, - Eğitimsel yöntemdir, - Okullarda yapılır, - M.E. B.'nin belirlediği bir plan ve program kuralları içerisinde meydana gelir, - Motorsal beceri gelişimini içerir, - Spora göre daha geniş bir kapsamı vardır 	<ul style="list-style-type: none"> - Zorunlu olmayan bir faaliyettir, - Eğitsel yönü çok yoktur, - Spor kulüplerinde yapılır, - Uzman antrenörlerin belirlediği çerçevede yapılır, - Beden eğitimine göre daha karmaşıktır, - Mücadele vardır.

(akt. Kangalgil ve ark, 2005)

2.1.1. Beden Eğitimi Dersinin Genel Amaçları

2.1.1.1. İlköğretim Beden Eğitimi Dersinin Amacı

“Beden eğitimi öğretim programının temel amacı; bireyin fiziksel, devinişsel, bilişsel, duygusal ve toplumsal gelişimine katkıda bulunmak, yaşam boyu fiziksel etkinliklere katılmasını sağlamaktır. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için öğrencilerin yaparak-yaşayarak ve aşamalı şekilde düzenlenmiş öğrenme etkinliklerine katılmaları ve etkinlik sürecinin sonunda ne kadar gelişme sağladıklarının farkında olmaları gerekir”

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu başkanlığının 345 sayılı kararı ile 28.08.2006 tarihinde kabul edilen Beden Eğitimi (1-8. Sınıflar) İlköğretim Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programı 2006–2007 Öğretim Yılından itibaren uygulanmaya koyulmuştur. Bu programa göre Beden eğitimi dersine yönelik beş adet standart oluşturulmuştur.

Öğrenim Standartları

Öğrencilerden okullarda beden eğitimiyle ilgili olarak birçok özellik kazanmaları beklenir. Böylece öğrenciler fiziksel olarak eğitim haklarını gerçekleştirirler. Bu çerçevede etkinliklere katılan birey, öğrenim sürecinin sonunda bazı standartlara ulaşır. Bu standartların anlamı, her bireyin kendi kapasitesi içerisinde

fiziksel etkinliklere katılım için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazanması ve bunları sürdürmesidir. Çeşitli kaynaklardan yararlanılarak ve ülkemizin koşulları da dikkate alınarak belirlenen standartlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Birinci Standart: Çeşitli fiziksel etkinliklere katılabilmek için hareket örüntüleri ve devinişsel becerilerde yeterlilik gösterir. Bu standardın amacı, fiziksel etkinliklere katılım için gerekli fiziksel becerileri geliştirmektir. Hareketlere ilişkin becerileri öğrenmek öğrencinin ders içi ve ders dışı etkinliklere katılım olasılığını yükseltir. İlk 3 yılda öğrenci, yer değiştirme, dengeleme ve nesnelere kontrol eden hareketleri yapmada olgunluk ve çok yönlülük kazanır. 4-5. sınıflarda ise bu beceriler özelleştirilerek özellikle dans, cimnastik ve değişik oyunlara ilişkin yeterlikler gelişir. 6-8. sınıflarda ise bunlar kalıcı hâle gelir, birleştirilir ve çeşitlenir. Bir spor dalına ilişkin beceriler sergilenebilir. Yani, hareketler bu süreçte karmaşık olarak yapılabilir.

İkinci Standart: Fiziksel etkinliği öğrenirken ve yaparken hareketle ilgili kavram, ilke, kural, strateji ve taktikleri anladığını gösterir. Bu standardın amacı, öğrencilerin bilişsel bilgiyi anlayarak, devinişsel becerilerin edinilme ve geliştirilmesinde onu kullanmayı kolaylaştırmaktır. Bilişsel bilgi; hareketin yapılmasına ilişkin kavram, ilke, kural, strateji ve taktiklerin yanında spor psikolojisi ve sosyoloji, biyomekanik ve egzersiz fizyolojisi gibi disiplinlere ait bilgiyi de içerir. Bu kavramların, ilkelerin bilinmesi, bunlara nasıl ve ne zaman başvurulacağına yönelik bağımsız öğrenme olasılığını artırır. Böylece fiziksel etkinliklerde daha düzenli ve etkili katılım sağlanır. İlköğretimin ilk 3 sınıfında harekete ilişkin kavram, ilke ve kuralların kazanılması yeterlidir. 4-8. sınıflarda ise öğrenciler etkinlik içerisinde yeni strateji ve taktikler geliştirip kavram, ilke ve kuralları gerçek yaşamda ve fiziksel etkinliklerde uygulayarak genellemeler yapabilirler.

Üçüncü Standart: Sağlığı güçlendirici düzeyde fiziksel etkinliğe katılımı başarır ve korur. Bu standardın amacı, etkin, sağlıklı bir yaşam tarzı sağlayan bireysel farkındalık için öğrencinin bilgi, beceri ve tutumunu geliştirmesidir. Öğrenciler beden eğitimi derslerinde, serbest zamanlarını etkili değerlendirmek için gerekli temel fiziksel uygunluğu edinirler. Sağlıkla ilişkili fiziksel uygunluk; kalp-damar ve solunum sistemi dayanıklılığı, esneklik, kas kuvveti ve dayanıklılığı ve vücut kompozisyonunu içerir.

Öğrenciler ayrıca; fiziksel etkinliğe ilişkin kurallara, işlemlere bağlılık, işbirliği ve grup çalışması, etik davranış, kültürel, fiziksel, cinsiyet, sosyo-ekonomik durum, vb. farklılıklara saygılı ve olumlu toplumsal etkileşim gibi özellikleri geliştirirler. Diğer yandan, öğrencilerin fiziksel uygunluk düzeylerini artırma beklentileri, başlangıç düzeylerindeki çeşitliliği ve uzun dönem amaçlı fiziksel uygunluk sağlamaları göz önünde bulundurularak bireysel temeller üzerine kurulmalıdır. Öğrenim sürecinde, zor fiziksel etkinliklere katılım için gerekli beceriler edinilir. Ayrıca öğrencilerin planlama, uygulama ve fiziksel uygunluk geliştirmek için uygun olan fiziksel etkinlikleri izleme/gözleme becerileri gelişir. İlköğretime başlayan çocuklar için önemli nokta, fiziksel uygunluk öğelerini bilmeleri ve fiziksel uygunluğu artıran sağlığı geliştirici etkinliklere katılırken eğlenmeleridir. 1-5. sınıf öğrencileri, fiziksel uygunluk öğeleriyle ilgili bilgi ile bunları geliştirme; devam ettirme yollarını tam bir fiziksel uygunluk içinde her birinin ne kadar önemli olduğunu öğrenirler. 6-8. sınıf öğrencileri, fiziksel uygunluk düzeylerini artıracak uygun bir bireysel fiziksel uygunluk programını tasarlayıp geliştirebilirler. Etkinliklere ilişkin kuralları belirleme sürecindeki kararlara katılırlar.

Dördüncü Standart: Fiziksel etkinliklere düzenli olarak katılır. Bu standardın amacı, fiziksel etkinliklerde düzenli katılım modelleri oluşturmaktır. Bu standart beden eğitimi derslerini ve öğrencilerin ders dışındaki yaşantılarını birleştirir. Beden eğitimi derslerinde katılım çok önemli olmasına rağmen, öğrencinin okul dışında ne yaptığı, gelecek yetişkin nesillerde olabilecek sağlık problemlerini önlemeye yardım edecek etkin, sağlıklı yaşam biçimi geliştirmek için önemlidir. Öğrenciler, beden eğitimi dersleri dışında düzenli fiziksel etkinliklere katıldıklarında beden eğitimi derslerinde edindikleri bilgi ve becerilere başvururlar. Öğrenciler fiziksel etkinliklere gönüllü olarak katılmaya başladıklarında, etkinliklerden keyif almaya başlarlar. Etkinlik ile onun beden üzerindeki hızlı ve gözlenebilir etkileri arasındaki ilişkiyi fark etmeye başladıklarında ise fiziksel etkinliklere düzenli katılım başlar; bu da bedenin fiziksel ve psikolojik sağlığını, toplumsal fırsatları, ilişkileri ve de yaşamın kalitesini artırır. Öğrenciler ilgili alanlarını geliştirme fırsatı bulurlarsa, fiziksel etkinliklere katılım olasılıkları da o kadar yüksek olur. İlk 3 sınıfta öğrenciler fiziksel etkinliklerden zevk

almayı; 4-8. sınıflarda ise fiziksel etkinliğin faydalarından yararlanmak için bağıllık ve ciddiyyet gerektiğini öğrenirler. Bu nedenle, öğrencilerin fiziksel etkinliklere katılmaları teşvik edilmelidir.

Beşinci Standart: Fiziksel etkinlik ortamlarında sorumlu kişisel ve toplumsal davranış sergiler. Bu standardın amacı, kişisel bir anlam kazandıran fiziksel etkinliğe katılmanın değer ve içsel yararlarının bilincini geliştirmektir. Fiziksel etkinlik kendini ifade etme ve toplumsal etkileşim için fırsatlar sağlayarak zevkli, zorlayıcı ve eğlenceli olabilir. Bu yararlar kendine güveni geliştirir ve kişinin kendisiyle ilgili olumlu bir tutum geliştirmesine yardımcı olur. Böylece insanların hayatları boyunca bir etkinlikte yer almalarını sağlar. İlköğretim 1-5. sınıf öğrencileri fiziksel etkinliklere katılmaktan zevk alırlar, mücadeleden hoşlanırlar ve hareket becerileri geliştikçe eğlenirler. 6-8. sınıflarda fiziksel etkinliklere katılmak, zorluklarla mücadele için bir fırsattır, toplumsal etkileşim ve grup üyeliği için önemli bir süreçtir (MEB, 2010a).

2.1.1.2. Ortaöğretim Beden Eğitimi Dersinin Amacı

“Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programı’nın amacı, öğrencilerin yaşam boyu spor yapmaları için temel becerileri ve bilgileri edinmelerine yardımcı olmaktır” şeklinde belirlenmiştir. Ayrıca yapılandırmacı yaklaşımın temelini oluşturduğu farklılıklar olarak Piaget (1999)’in bilgi, bütün bir şekilde bir insandan bir insana iletilmez, insanların kendi bilgilerini ve kendi anlayışlarını yapılandırmaları gerekir önermesi göz önünde bulundurulmuştur. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için öğrencilerin deneyerek ve aşamalı şekilde düzenlenmiş öğrenme etkinliklerine katılmaları ve etkinlik sürecinin sonunda ne kadar geliştiklerinin farkında olmalarıyla sağlanır. Şaşan (2002)’ye göre yapılandırmacı yaklaşım temel alınarak gerçekleştirilen öğrenme-öğretme süreçleri geleneksel yaklaşımlara göre bazı farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar öğretim programının öğelerinde de ortaya çıkar. Bu kuramsal çerçeveye dayanarak, Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 31.12.2009 tarihli ve 339 sayılı kararına göre “Ortaöğretim Beden Eğitimi Dersi (9, 10, 11 ve 12.

Sınıflar) Öğretim Programı” 2010–2011 Öğretim Yılından itibaren uygulamaya konmuştur (MEB, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer alan 58. Madde: “Devlet; gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar vb. kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.” ve 59. Madde: “Devlet; her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet, başarılı sporcuyu korur.” ve Millî Eğitim Temel Kanunu’nda belirlenen genel amaçlar doğrultusunda, orta öğretim beden eğitimi dersinin genel amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Bu öğretim programının amacı öğrenciyi;

1. Atatürk’ün ve Türk düşünürlerinin beden eğitimi ve spor ile ilgili düşüncelerini özümsemiş, millî bayram ve kurtuluş günlerinin anlam ve önemini kavramış dolayısıyla bu anlamdaki tüm etkinliklere katılmaya gönüllü,
2. Fiziksel etkinliklere katılım yoluyla, hareket bilgi ve becerilerini geliştiren ve bu becerileri alışkanlık hâline getiren,
3. Sportif etkinlikler yoluyla, spora özgü kuralları, bilgi ve becerileri uygulayabilen ve bu becerileri yaşantısında olumlu olarak kullanabilen,
4. Düzenli etkin katılım ile sağlığı güçlendirici bilgi ve becerileri yaşamında ve kişisel gelişiminde kullanabilen,
5. Spor organizasyonlarına katılım yoluyla, spor bilinci gelişmiş sosyal bireyler olarak yetiştirmektir (MEB, 2009).

Ortaöğretim Beden Eğitimi Programıyla ulaşılması beklenen temel beceriler ve değerler şunlardır:

Temel Beceriler- Eleştirel düşünme, Yaratıcı düşünme, Problem çözme, Karar verme, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, Araştırma, İletişim, Bilgi teknolojilerini kullanma, Öz yönetim, Güvenlik ve korunma sağlama, Girişimcilik

Değerler- Dayanışma, Hoşgörü, Sevgi, Saygı, Vatanseverlik, Estetik, Barış, Millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma, Kişisel ve sosyal değerlere önem verme, Sorumluluk, Centilmenlik (MEB, 2009)

2.1.2. Beden Eğitimi Dersinin Kapsamı: İlköğretim Ve Ortaöğretim Öğrenme ve Alt Öğrenme Alanları

2.1.2.1. İlköğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları

İlköğretim beden eğitimi dersi iki ana boyutta yapılandırılmıştır.

Bunlar;

- A. Hareket Bilgi Ve Becerileri
- B. Etkin katılım ve sağlıklı yaşamdır.

A. Hareket Bilgi Ve Becerileri Öğrenme Alanı

A.1 Temel Hareket Bilgi Ve Becerileri

Temel Hareket Bilgi Ve Becerileri; yer değiştirme hareketleri, dengeleme hareketleri, nesne kontrolü gerektiren hareketler ve bunların bir arada kullanıldığı birleştirilmiş hareketleri içermektedir. Eğitim programı içinde temel hareket becerileri, yoğun olarak ilk 3 sınıfta ele alınırken olgunlaşma süreci daha uzun zaman gerektiren daha karmaşık ve birleşik hareketlere 4-6. Sınıflarda yer verilmesi gerekli olduğu düşünülmüştür.

A.2 Özelleşmiş Hareket Bilgi Ve Becerileri

Özelleşmiş Hareket Bilgi Ve Becerileri; Pangrazi (2001)'ye göre vücut yönetimi, ritmik hareketler, cimnastik, bireysel ve eşli mücadele ve oyun becerilerini içermektedir. Bu beceriler 4-5. Sınıflarda beden eğitimi programının hareket bilgi ve beceri boyutunun temelini oluşturmalıdır.

A.3 Spor Bilgi Ve Becerileri

Spor Bilgi Ve Becerileri 6. Sınıftan itibaren beden eğitimi programının içeriğine alınmalıdır. Bu aşamada amaç her bir ana spor grubundan öğrencilerin öğretmenleri ile birlikte seçtikleri sporla ilgili temel becerileri kazanmaları ve bunlara ait bilgi, ilke ve kuralları öğrenmeleridir.

B. Etkin Katılım Ve Sağlıklı Yaşam Öğrenme Alanı

B.1 Düzenli Fiziksel Etkinlik

Düzenli fiziksel etkinliklere katılım alt öğrenme alanı içinde; (1) fiziksel etkinliklere düzenli katılım, (2) sağlıkla ve performansla ilişkili fiziksel uygunluğu koruma ve güçlendirme, (3) fiziksel etkinlik ve beslenme, (4) kişisel güvenlik ve kazalardan korunma ele alınmıştır.

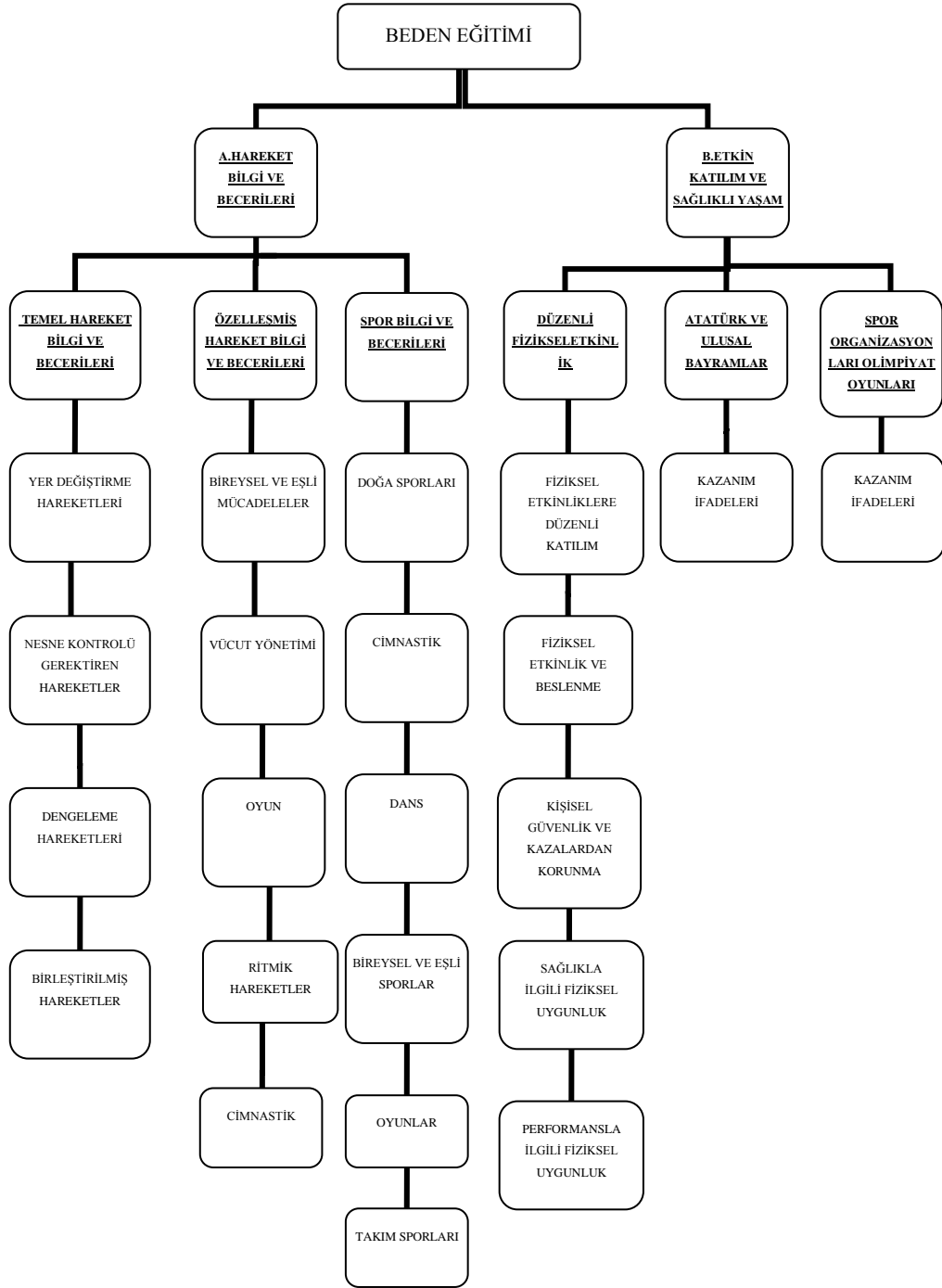
B.2 Atatürk ve Ulusal Bayramlar

Ulusal kültürümüzün gelişimi sürecinde fiziksel etkinlik ile sporun rolü ve spor kültürüne yansımaları bu alt öğrenme alanı içinde yer almıştır.

B.3 Spor Organizasyonları ve Olimpiyatlar

Yerel, ulusal ve uluslararası spor organizasyonların bu alt öğrenme alanı içinde ele alınmıştır (ilköğretim beden eğitimi dersi (MEB, 2010a).

Şekil 1: İlköğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları

(MEB, 2010a)

2.1.2.2. Ortaöğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları

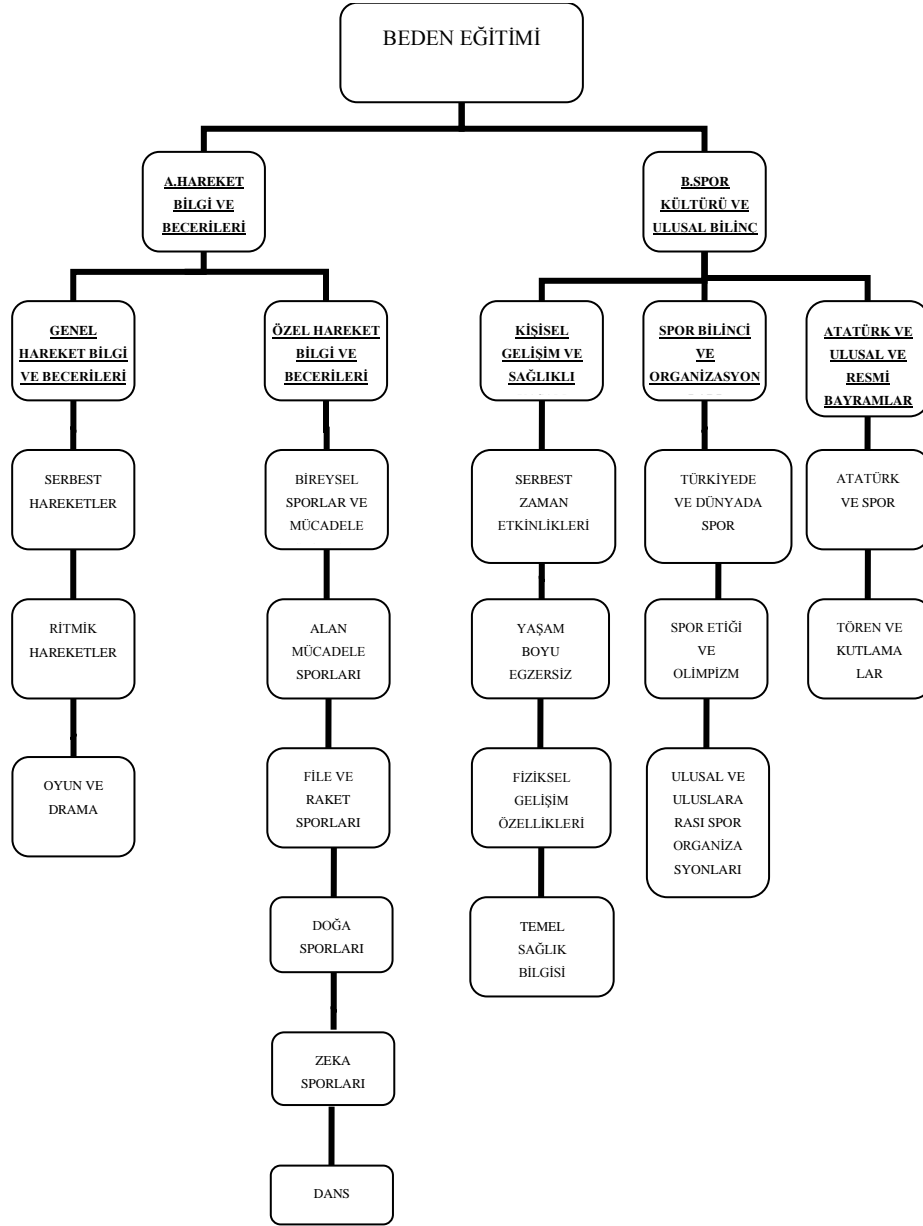
Öğrenme Alanları: Dünyada beden eğitimi dersinin içeriğine bakıldığında, öncelikle hareket eğitiminin ve bunun yanında bireyin kişisel ve toplumsal gelişiminin hedeflendiği görülmektedir. Bu noktadan hareketle Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programı hazırlanırken öğrenme alanları, Hareket Bilgi ve Becerileri ile Spor Kültürü ve Ulusal Bilinç olarak ikiye ayrılmıştır. Hareket Bilgi ve Becerileri alanı, bilişsel ve duyuşsal kazanımların yanı sıra daha çok psikomotor kazanımları kapsamaktadır. Spor Kültürü ve Ulusal Bilinç öğrenme alanında ise psikomotor kazanımların yanı sıra daha çok bilişsel ve duyuşsal kazanımlara yer verilmiştir.

Alt Öğrenme Alanları: “Hareket Bilgi ve Becerileri” öğrenme alanı; Genel Hareket Bilgi ve Becerileri ile Özel Hareket Bilgi ve Becerileri olmak üzere iki alt öğrenme alanına ayrılmıştır.

Genel Hareket Bilgi ve Becerileri alt öğrenme alanı, ilköğretimde öğrenilen temel ve özelleşmiş bilgi ve becerilerinin bir devamı ve spora temel oluşturacak hareketlerin öğrenildiği bir alan olarak düşünülmüştür. Özel Hareket Bilgi ve Becerileri alt öğrenme alanı; spor branşlarına yönelik hareketlerin kazanıldığı bir alandır. Sportif becerilerin seçili spor branşları ile öğretilmesi amaçlanmıştır; fakat bu alanda spor, hareket eğitiminde amaç olarak değil, bir araç olarak düşünülmüştür.

Spor Kültürü ve Ulusal Bilinç öğrenme alanı, Kişisel Gelişim ve Sağlıklı Yaşam, Spor Bilinci ve Organizasyonları, Atatürk ve Ulusal ve Resmî Bayramlar alt öğrenme alanlarından oluşmaktadır. Kişisel Gelişim ve Sağlıklı Yaşam alt öğrenme alanında, öğretim sürecinde öğrencinin kazandığı bilgi ve becerileri günlük yaşamına aktararak yaşam biçimi hâline getirirken Spor Bilinci ve Organizasyonları alt öğrenme alanı ile birlikte öğrencinin spor kültürü temelinin oluşturulması hedeflenmiştir. Atatürk ve Ulusal ve Resmî Bayramlar alt öğrenme alanında ilgili Tebliğler Dergileri’nde yer alan Atatürkçülük konularına yer verilmiştir. Ulusal bayramlarla ilgili kazanımlar ile de ulusal bilinç kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 2009).

Şekil 2: Ortaöğretim Beden Eğitimi Öğrenme Ve Alt Öğrenme Alanları

(MEB, 2009)

İlköğretim (1-8. Sınıflar) ve ortaöğretim (9-12. Sınıflar) beden eğitimi programları belirlenmiş olan amaç ve kapsam açısından incelendiğinde denebilir ki, bu programın çıktısı olarak öğrenciler bilişsel, duyuşsal ve devinişsel anlamda optimum yeterliliklerine ve “ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri,

davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak” (MEB, 2009) gibi faktörlerin gelişimsel olarak tamamlanabileceği söylenebilir. Her iki program da yapı ve içerik bakımından öğrencilerin gelişim özelliklerine, hazır bulunuşluklarına uygun, dünyada birçok yüksek standarttaki eğitim sisteminin içindeki beden eğitimi programları düzeyinde düzenlenmiştir denebilir. Ancak programın uygulanacağı eğitim kurumlarındaki yöneticilerin yaklaşımları, okulun mekan ve araç-gereç imkanları, coğrafi konum, öğretmenin donanımı, öğrencinin ilgisi-tutumu, haftalık ders süresi, sınıf mevcudu vb gibi birçok faktör programın hedeflenen kazanımları (çıktıları) sağlamada tek başına etkili ve yeterli olmasının mümkün olmayacağı son yıllarda yapılan araştırmalar ışığında incelemek gerektiği ortaya çıkmıştır.

Samsun il ve ilçelerindeki 300 ilköğretim öğrencisi ve 93 Beden Eğitimi Öğretmeni ile gerçekleştirilen ve ilköğretim okullarında beden eğitimi ders hedeflerinin gerçekleştirme düzeyinin incelendiği bir çalışmaya göre; haftalık beden eğitimi ders süresinin, dersle ilgili genel ve özel amaçlara ulaşabilmek için yeterli olmadığı, öğretmenlerin planları hazırlarken müfredatın tamamına değil, daha çok bildikleri konulara öncelik verdikleri, okullarda yeterli tesis ve malzeme bulunmadığı ve sportif faaliyetlere okul idarelerinin yeterli desteği vermediği vurgulanmıştır. Araştırmacılar bu sorunların aşılması için önerilerinin “beden eğitimi dersinin fonksiyonelliğini mevcut durumdan daha ileriye taşımak için okulların müşterek kullanabileceği spor tesislerinin yapılması ve beden eğitimi ders formatının seçmeli spor dersi şekline dönüştürülerek bunlara ihtisas sahibi beden eğitimi öğretmenlerinin görevlendirilmesi uygun olacaktır” şeklinde yapmışlardır. Beden eğitimi dersinin formatının değiştirilmesi konusundaki öneri anayasanın 59. Maddesinde yer alan “Devlet; her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet, başarılı sporcuyu korur” maddesi ile çalışmaktadır. Beden eğitimi dersinin özellikle ilköğretimde seçmeli ders olarak değiştirilmesi ile çocukların sağlığı açısından önlenmesi zor sorunlar yaratabilir (Taşmektepligil ve ark, 2006). Dalkıran ve Tuncel (2007) ortaöğretimde beden eğitimi dersinin seçmeli olarak işlenmesinin öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. 6 ortaöğretim kurumundan toplam 417

öğrenci katılmıştır. Araştırma sonucunda, beden eğitimi dersinin sağlıklı olmayı, fiziksel gelişimi sağlamayı, düzenli spor yapma alışkanlığı kazanmayı sağladığı, özellikle üniversite sınavına hazırlanma aşamasında zihinsel yorgunluğu azaltmada, kaygı ve stresi azaltmada, huzurlu ve gevşemiş hissetmede büyük öneme sahip olduğu dolayısıyla programda yer alması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki il merkezlerinde bulunan ilköğretim ve ortaöğretim okullarında (Ağrı, Erzincan, Ardahan, Bingöl, Elazığ, Muş, Malatya, Erzurum, Kars, Iğdır) beden eğitimi dersi için gereken tesis araç-gereç durumları ile öğrencilerin beden eğitimi dersine ilişkin tutumları arasındaki ilişki incelenmiştir. 2008–2009 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirilen araştırmada, Doğu Anadolu Bölgesi'nde illerin şehir merkezlerinde bulunan 277 ilköğretim ve ortaöğretim okulu ve bu okullarda öğrenim gören 5825 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada; il merkezlerindeki okullarda spor malzemelerinin ve spor salonlarının yetersiz olduğu, buna rağmen bölgenin sosyo-kültürel şartları göz önüne alındığında beden eğitimi ve spor derslerine öğrencilerin tutumlarının ve kız öğrencilerin katılımının yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Erhan ve Tamer, 2009).

Okullardaki öğretim uygulamalarında, öğrenme ortamını bozan öğrenci davranışlarının önemli bir problem olduğu ve öğretimi aksattığı yönündeki öğretmen görüşlerinin sıklaşması gerekçesiyle Bursa ilinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, eğitim uygulamalarında ya da okulun sportif aktivite alanlarında öğrencilerle sık sık iletişimde bulunan beden eğitimi öğretmenlerinin, öğrenme ortamını bozan davranışlarla ne sıklıkta karşılaştığı, öğrenme ortamını bozan davranışların nelerden kaynaklandığı konusundaki görüşlerini ve düzeni bozan davranışlarla karşılaştıklarında hangi davranış yöntemini kullandıklarını öğrenerek, öğretmenlere bu konularda olumlu davranış önerileri sunulması amaçlanmıştır. 171 beden eğitimi öğretmeni araştırmaya katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin öğretim ortamını bozan davranışları, izin istemeden konuşmak, ders akışını bozacak davranışlarda bulunmak ve aşırı ve rahatsız edici biçimde konuşmak şeklindedir. Bunların nedenlerini ise, aile içi problemler, televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarında sergilenen şiddet olaylarının etkisi, ailelerin çocukların eğitimine olan

ilgisizliği olarak belirtmişlerdir. Beden eğitimi üretmenleri, renme ortamını bozan davranışlarla karşılaştıklarında, samimi bir sınıf ortamı oluşturma, bu tür davranış gösterenlerin olumlu davranış gösteren renciler ile diyalog kurmasını sağlama, gözlerinin içine bakma şeklinde davranışlarla bu sorunu zme yolunu benimsemektedirler. Beden eğitimi retmenlerinin renme ortamını bozan davranışlara karşı kullandıkları temel yaklaşımın, etkileşimci yöntem olduğunu saptamışlardır (Korkmaz ve ark, 2007).

Kangalgil ve ark (2006) Ankara'nın merkez ilçelerinde ilkretim, lise ve niversite düzeyinde renim gören rencilerden sporcu lisansı olan ve olmayan kız ve erkek rencilerin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumlarını karşılaştırmak amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmaya toplam 2632 renci katılmıştır. Araştırmaya katılan ilkretim, lise ve niversite rencilerinin tutum puanları ortalamaları, rencilerin sınıf düzeyleri açısından niversite rencileri, cinsiyet açısından ise erkekler daha yüksek puana sahip bulunmuşlardır. Spora aktif katılım açısından incelendiğinde sporcu lisansına sahip olan rencilerin tutumları daha olumlu bulunmuştur. Sonuç olarak, rencilerin yaşları bydkce tutum puanları artmıştır. Aynı zamanda erkek rencilerin ve sporcu lisansına sahip olan rencilerin tutum puanları yüksek bulunmuştur.

2001-2002 Üretim yılında beden eğitimi ve spor retmenlerinin sosyal beceri düzeylerini belirlemek amacıyla Avşar (2004) tarafından Bursa ilinde görev yapan 311 beden eğitimi retmeninin 450 puan üzerinden 283.36 ortalama ile puanlarını yeterli olduklarını bulmuştur.

Farklı cinsiyetteki lise 2. Sınıf rencilerinin beden eğitimi dersinden beklentileri ve beklentilerinin gerçekleştirme düzeylerinin araştırıldığı bir çalışmada lise 2 rencilerinin fiziksel, sosyal, estetik, spora yönelme ve katılma kapsamında beklentilerinin olduğu belirlenmiş, ancak bu beklentilerinin gerçekleşme düzeyi oldukça düşük olduğu grlmştr. Öte yandan, rencilerin beden eğitimi dersleriyle estetik güzellik sağlama ve spor dalıyla ilgili yeteneğini ortaya çıkarma kapsamındaki beklentilerinin ve beklentilerinin gerçekleşme düzeylerinde ise daha yüksek düzeyde gerçekleştiği belirlenmiştir (zdağ ve ark, 2008)

2000-2001 eğitim öğretim yılında İzmir ilinde ilköğretim kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor dersinin amaç ve içeriğine ilişkin sorunların belirlenmesi amacıyla bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma tesadüf yöntemiyle belirlenen 36 devlet ve 14 özel ilköğretim okullarında görev yapan 100 Beden Eğitimi öğretmeni üzerinde uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular;

- Devlet okullarının Beden Eğitimi dersi %45,8 oranında amacına kısmen ulaştığı, %37,5 oranında amacına ulaşmadığı, amacına ulaşmama nedenlerinden en önemlileri %46 ile ders saatinin yetersizliği, %23'ü de yeterli araç gerecin olmadığı,

- Beden Eğitimi öğretmenlerinin %57'si Beden Eğitimi derslerinin haftada en az 2 gün 4 saat olması gerekliliği üzerinde durduğu,

- ilköğretim kurumları arasında genel amaçların gerçekleşme durumunda devlet okullarından özel okullara göre daha yüksek düzeyde olduğu,

- Beden Eğitimi öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlar önem sırasına göre %61'i derslerin zaman yetersizliğinden işlenemediğini ve amacına ulaşmadığını, %23'ü soyunma odaları ve spor salonlarının olmadığı, %9'u idarecilerin ilgisizliği, %7'si diğer öğretmenlerin olumsuz bakışlarının olduğunu ortaya koymaktadırlar

- Beden Eğitimi öğretmenlerinin, beden eğitimi derslerinde daha verimli olabilmesi ve beden eğitimi derslerinin tam anlamıyla amacına ulaşabilmesi için birinci özellik olarak ders saatinin artırılması, okullardaki spor tesislerinin çoğaltılması gerektiğini ortaya koymaktadırlar (Özşaker ve Orhun, 2005).

Özkılıç ve Korkmaz (2004)'ın ortaöğretim kurumlarında görev yapan 120 öğretmen (40 sosyal bilimler, 40 fen bilimleri, 40 beden eğitimi spor) 'in sınıf yönetimine ilişkin davranışlarını inceledikleri çalışmalarında; öğretmenlerin ders öncesinde ve ders sonrasında öğretmenin yapması gereken zamanın etkin kullanımına yönelik bazı davranışları yerine getirdikleri, bir kısmını ise gerçekleştirmedikleri, alanlarına ait eğitim programlarından ve bu programa ayrılan süreden kaynaklanan bazı ufak değişikliklerin gözlemlendiği, katılımcı öğretmenlerin çok azının zaman yönetimi ile ilgili bir etkinliğe katıldığı ve bu konu ile ilgili bir materyal okuduğu belirlenmiştir.

Korucu ve Mollaoğulları (2005), ilköğretim okullarındaki beden eğitimi öğretmenlerinin karşılaştıkları güçlükler ve okul yöneticilerinin beden eğitimi derslerinde karşılaşılan sorunlarla ilgili düşüncelerinin değerlendirmek amacıyla bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; ilköğretimde beden eğitimi dersinin amaçları tam olarak gerçekleştirilmemektedir. Okulların beden eğitimi dersi için uygun yer, araç-gereç olanakları bakımından yetersiz olmaları, amaçların gerçekleşmemesinde başta gelen sebepler olarak görülmektedir. Toplanan veriler, programa rağmen beden eğitimi dersinin tartışılmaya değer boyutlarda bir yana itildiği gerçeğini ortaya koymuştur. Dersin amaçlarına uygun olarak gerçekleştirilmemesinin temel nedenlerinden birisi, belki de en önemlisi öğretmen, okul yöneticileri ve üst düzey sorumluların dersi bilinçli olarak önemsememelerinde görülmektedir. Yer, ders araç noksanlığı beden eğitimi dersinin amaçlarının gerçekleşmemesinde önemli faktörler olmakla beraber, dersin öğretmen, yönetici ve veliler tarafından önemsenmemesi bütün bu faktörlerden daha etkileyici görülmektedir. Ders saatlerinin çok az olması amaçların gerçekleştirilmesini etkileyen en önemli etkenlerden birisi olarak görülmüştür.

Görüldüğü üzere sunulan birkaç araştırmanın ışığında denebilir ki, ders içi beden eğitimi uygulamaları öğrencilerin “ilgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri ve davranışlar” geliştirmelerine belirtilen sorunlar nedeniyle mümkün kılmamaktadır. Beden eğitimi dersi sürecinde öğrencinin belli bir uygulamaya olan ilgisi, dolayısıyla uygulama isteği doyurulamayabilir. Başka bir öğrenci ise müfredat programı uygulamaları içinde kendini ifade etmede gerekli beceriyi gösteremeyebilir. Örneklerden birisi de belli bir spor dalına özgü becerilerini geliştirme ve sergileme imkanı bulamayabilir. Sportif ders dışı faaliyetlerin düzenlenmesi ve uygulanması bu yönleriyle önem taşımaktadır denebilir. “Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere” sahip bireyler yetiştirmede ders dışı sportif faaliyetlerin ders içi yani “dersin devamı ve bölünmez parçası olarak düşünülmesi ve değerlendirilmelidir” (MEB, 1997).

Sportif etkinlikler aracılığıyla bireyin gelişimine katkıda bulunan Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Sistemi içerisinde yer alan programlar incelendiğinde spora ilişkin derslerin lise birinci sınıfa kadar zorunlu, daha sonra ise zorunlu ve seçmeli

olarak yer aldığı, ayrıca ders dışı serbest zamanların rekreatif amaçlı değerlendirilmesi, okullar arası yarışmalar ve şenlikler şeklinde ele alındığı görülmektedir” (Demirhan, 2006).

2.2. Sportif Ders Dışı Etkinliklerin Kapsamı Ve Amacı

İçinde bulunduğumuz çağda spor, toplumların en çok ilgisini çeken bir faaliyettir. Özellikle en hareketli dönemlerini yaşayan ve sonsuz enerji ile dolu bulunan gençler için spor, vazgeçilmez bir ilgi alanıdır denebilir.

Spor, yetişmekte olan nesillerin temel ögesi olan gençlere fikren ve bedenen sağlık kazandıran bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. Henüz çocukluk ve gençlik devresinde olan, çeşitli bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazanma çağında bulunan her dereceli okullardaki öğrencilerin, çağımız şartlarına uygun bir şekilde yetiştirilmeleri önemle ele alınmalıdır. Öğrencilerin, yalnız ders içi çalışmalarda beden eğitimi ve sporun amaçlarına uygun derecede eğitilmeleri mümkün değildir. Bu bakımdan okullarda, ders dışı faaliyetlere büyük önem ve ağırlık verilmeli, bu faaliyetler dersin devamı ve bölünmez parçası olarak düşünülmesi ve değerlendirilmelidir (MEB, 1997).

Resmi gazete 20336 Tebliğler dergisi 2300’ e göre; “Ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetleri, öğrencinin, zamanını kendisi plânlayarak bilgi, beceri ve tutum alanlarında ilgi ve istidadı doğrultusunda büyüme ve gelişmesini, ders dışında kendi kendine ve gücü oranında gerçekleştirme ve disipline etme faaliyetini” ifade ettiği şekilde tanımlanmıştır.

Ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetleri hakkındaki yönetmeliğin amacı, ortaokul ve orta öğretim kurumlarındaki öğrencilerin ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetleri ile ilgili hükümleri düzenlemektir.

Ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetlerinin hakkında yönetmeliğin kapsamı; Bu Yönetmelik hükümleri, ortaokul ve orta öğretim kurumlarını kapsar.

Ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetleri;

-1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

-Birbirlerini tamamlayacak ve bütünleyecek şekilde plânlanır ve yürütülür.

-Ödev hazırlık çalışmaları, alıştıırma çalışmaları ve eğitici çalışmalardır.

-Bütünüyle öğretim programlarının amaçlarına ulaşmayı sağlayacak şekilde düzenlenir (MEB, 1989).

30.06.2010 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanan ve 2010/681 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Milli Eğitim Bakanlığı Yönetici ve Öğretmenlerin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Kararla değişik 17'nci maddesinde;

“(1) Ders dışı izcilik, beden eğitimi ve spor çalışmaları, halk oyunları ve güzel sanatlarla ilgili dallar ile Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) koordinesinde ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik olarak yürütülen bilim olimpiyatları ve proje çalışmaları kapsamında fiilen çalışma yaptıran öğretmenlere; aylık karşılığı ders, ek ders ve hazırlık ve planlama görevi saati sayısına bakılmaksızın, her bir saat çalışma karşılığında gündüz ücreti üzerinden, haftada azamî 6 saati geçmemek üzere, her bir ders saati başına 1 saat ek ders ücreti ödenir. Ancak, bir ders yılında bu kapsamda ödenecek toplam ek ders saati sayısı, okulun bir ders yılındaki toplam ders saati sayısının %5 'ini geçemez. Bu etkinliklerde görev alacak öğretmenlerde aranacak nitelikler, her bir etkinlik için aranılacak en az öğrenci sayısı ile benzeri diğer hususlar Bakanlıkça belirlenir. Etkinlik programları okul müdürlüklerince hazırlanır ve millî eğitim müdürlüklerince onaylanır.

(2) Vekâleten atananlar dâhil yöneticilere, bu madde kapsamında ek ders görevi verilmez.” şeklinde ifade bulmuştur.

Buna göre “beden eğitimi ve spor çalışmaları” başlığı altında;

Tablo 2: Ders Dışı Etkinlik Olarak "Beden Eğitimi Ve Spor Çalışmaları" Başlığı Altında Yer Alan Spor Türleri

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR FAALİYETLERİ	
Futbol	Hentbol
Basketbol	Voleybol
Atletizm	Güreş
Badminton	Kros
Judo	Karate
Tekvando	Masa-Tenisi
Cimnastik	Yüzme
Satranç	Boks
Eskrim	Kayak
Oryantiring	

Tablo 2’de belirtilen dallarda ortaöğretim kurumlarında ders dışı beden eğitimi ve spor faaliyetleri yürütülmektedir. Bunlardan Futbol, Hentbol, Basketbol ve Voleybol dalları takım sporu olarak yapılmaktadır.

Beden eğitimi ve spor çalışmaları yürürlüğe göre “beden eğitimi öğretmenleri tarafından yürütülür. Beden eğitimi öğretmeni bulunmaması veya yetersiz olması halinde, yan alanı beden eğitimi olan veya yürütülecek etkinlikle ilgili olarak; kamu kurum ve kuruluşlarınca düzenlenen kurslara katılarak belge alan yada ulusal veya uluslar arası düzeydeki yarışmalara sporcu, antrenör, hakem olarak katıldıklarını belgelendiren diğer alan öğretmenleri tarafından da yürütülebilir” (MEB, 2010b)

Gündüz (1997)’e göre ders dışı etkinlikler, “eğitim sisteminde pasif alıcı durumda bulunan öğrenci merkeze alınarak; ilgi, yetenek ve becerilerinin farkında olan ve bunları geliştirebilen, aktif ve bilgili, üreten bireyler olarak yetiştirilmelerine” yardımcı olacaktır (Pehlivan ve Selçuk, 2005). Öğrencilerin gelişimine yönelik olan bu

tür çalışmalar aynı zamanda okulların sportif anlamda temsiline de olanak sağlar. İl Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı Lig Heyetleri tarafından il bazında düzenlenen okullar arası karşılaşmalarda okullarını temsil etmek üzere yarışmalara katılırlar. Eğitim bilimi açısından ders dışı etkinlikler beden eğitimi derslerinde kendini ifade etme olanağı bulmayan yetili ve yetisiz öğrencilere bu olanağı vermek amacıyla düzenlenmesi amaçlanmıştır (Resmi Gazete, 1991, akt. Pehlivan ve Selçuk, 2005).

Ancak okullar arası karşılaşmalar söz konusu olduğundan beden eğitimi öğretmenleri ve antrenörler bu faaliyetlere daha çok yeterlilikleri olan hatta lisanslı sporcuları dahil etmektedirler. Bir okulun diğer okullar arasında temsili ve başarısı göz ardı edilmeyecek öneme sahip olmasının yanı sıra sadece o sporu yarışmaya katılmaksızın yapmak isteyen öğrencilere olanaklar sağlanması oldukça önemlidir.

Ders dışı faaliyetlerle ilgili çalışmaların çoğu, ya kesitsel (cross-sectional) ya da uzun süreli (longitudinal) araştırma metotlarını kullanarak öğrencilerin farklı bireysel çıktılarının çeşitliliği, okulda başarı ve etkinliğin düzeyini içeren, mental sağlık, sosyal gelişim ve davranış sorunlarının birkaç farklı tipinin göstergesi olan aktivitelerde katılımcıların ilişkisi üzerine odaklanırlar. Genellikle, bu tür çalışmaların öncelikli amacı, gençlerin gelişiminde katılımın ve diğer bireysel hazır bulunuşluk göstergeleri arasındaki ilişkiyi tanımlamaktır. Bu çalışmaların çok azı araştırmacıların bizzat kendilerinin deneysel etki ederek uyguladıkları programların yapısını direkt olarak ölçerler. Bundan dolayı, bu tür çalışmalar katılımcıların özelliklerinde gözlenen herhangi bir değişimi açıklamada çok az şey söyleyebilirler (Eccles ve Templeton, 2002).

Okulda ders dışı etkinliklere katılım erken okulu terk etme (drop out) ve yüksek risk içinde olan kız ve erkeklerin criminal tutuklanma durumlarının azaltması ile ilişkili olduğu görülmüş (Mahoney, 2000). Ralph ve McNeal (1995) yaptıkları çalışmanın bulgularına göre orta öğretim öğrencilerinde okulu terk etme konusunda akademik ve ya tatil kulüplerine katılmak etkili değil iken belli bir ders dışı etkinliğe (sportif ve ya güzel sanatlar) katılmak bu durumun oluşma olasılığını azalttığını ileri sürmektedirler. Ayrıca tüm aktiviteler (akademik, yaz tatili kulüplerine, sportif ve ya güzel sanatlar

etkinliklerine katılmak) eş zamanlı olarak yapıldığında sadece spora katılımın okulu terk etme ile önemli ilişkide olduğu bulunmuştur.

Eccles ve ark (2003) adolesan gelişimine ders dışı etkinliklere katılımın etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma neticesinde, ders dışı etkinliklere katılımın sosyal sınıf, cinsiyet ve entelektüel yetenekler kontrol altına alındığında, katılanların katılmayanlardan daha iyi eğitimsel başarılarla sahip olduklarını bulmuşlardır. Yardım ve dini aktivitelere katılımın alkol ve uyuşturucu kullanmayı engellemede düşük etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlar. Okul spor takımlarına katılımı ise hem eğitim çıktısı olarak daha iyi hem de büyük ölçüde alkol kullanımını önlemede etkili olduğunu bulmuşlardır.

Guest ve Schneider (2003) ders dışı etkinliklerin adolesanlar için olumlu etkilerinin altında, bu tür aktivitelere katılmanın farklı sosyal bağlamlar içine bireyin biçimlenmesine neden olmasının yattığını ileri sürmektedirler. Spor ve diğer ders dışı etkinliklerinin çıktılarında, spora katılmanın fakir topluluklardaki okullarda ve düşük eğitimsel beklenti olan okullarda çok üst düzeyde başarıların sağlanması ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca sportif olmayan ders dışı aktivitelere katılmanın eğitimsel beklentinin yüksek olduğu topluluklarda spora katılanların bulguları yüksek akademik başarı ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu örnekte başka bir ilişki de sporun çeşitli değerlerde bir sporcu kimliği oluşumunu sağladığını göstermektedir. Bu ders dışı aktivitelere katılım ile sosyal bağlamlarda farklı gelişimsel çıktılarının artması ile kişilik gelişimine yardım etmesini açıklar.

Ortaöğretim kurumlarında beden eğitimi ve spor etkinlikleriyle, kişiye topluma ve kendisine karşı sorumluluklarının kazandırılması, sosyalleşme süreci ile birlikte şahsiyetin oluşumuna katkı düzeyinin değerlendirilmesi amaçlanan bir çalışmada, ortaöğretim kurumları arasında yapılan spor müsabakalarında ilk üç dereceye giren okul takımları sporcularının sosyalleşme düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Akıncı, 2007). Coakley (1993) 'e ve Öztürk (1998)'e göre gelişmiş ülkelerde sportif yarışmalar sosyalleşmenin önemli bir aracı olarak kabul edilir (Akandere ve ark, 2009; Yücel 2004). Amerika Birleşik Devletlerinde yetişkinler, oyunlu aktiviteler düzenlemekte, amaç edinmenin, beceri geliştirmenin ve ödül alma başarısının önemini vurgulayarak

spor programlarına katılması için çocuklarını teşvik etmektedirler (Yücel 2004). Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, spor yapmanın, bireylerin sosyalleşmeye katkısının kişisel farklılıklara rağmen sporun sosyal bütünleştirici bir özelliğe sahip olduğu ortaya konulmuştur (Filiz, 2010). Küçük ve Koç (2003)'a göre spor, sosyalleşme ve sosyal değişim aracı olarak hizmet veren olağanüstü bir güce sahiptir. Spor bireyin sosyal çevrelere katılarak dinamik kalmasını sağlayan, kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahip olan önemli bir etkinliktir. Modern toplumlarda spor çoğunlukla kolektif bir etkinlik olarak kabul edilmekte ve sportif faaliyetler aracılığı ile bireyler değişik insan grupları ile sosyal etkileşim halinde olmaktadır.

Ders dışı etkinliklerin Cox (2005) 'e göre çocuğun kendine ve kültürüne yabancılaşması faktörüne çözüm yönünde özel bir işlev üstlenmesi gibi etkileri olduğu belirtilmiştir (Pehlivan ve Selçuk 2005). Dryfoos (1999)'a göre okul dışı aktivitelerin düzenlenmesi ve finansmanı devlet politikası olması gerektiğini vurgulamıştır.

Siyahi ortaöğretim öğrencileri ile uzun süreli (longitudinal) olarak yapılan sportif veya sportif olmayan ders dışı etkinliklere katılım amacının politik olup olmadığını belirlemeye çalışıldığı bir çalışma yapılmıştır. Bireysel sporlara (yüzme tk vb) katılım ile sportif olmayan ders dışı faaliyetlere katılım arasında politik katılım yönünde net bir ilişki bulunmuştur. Bu ilişki takım sporlarına katılanlar arasında bulunmamıştır. Ayrıca okulda bu tür faaliyetlere katılmanın eğitimsel becerikliliğe yol açtığı sonucuna varılmıştır (Braddock ve ark, 2007)

Murtaugh (1988) un yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, normal (regular) eğitim öğrencileri özel eğitim öğrencilerinden okul dışı aktivitelerde ciddi bir düzeyde daha çok yetenek göstermektedirler. Erkekler kızlara göre açık alan ile ilgili aktivitelerle daha uygun, fakat kızlar gelecek kariyerleri ile ilgili amaçlarını planlamada daha gerçekçi olarak görünmektedir. Akademik olmayan aktiviteler, okulda yüksek başarı sağlayamayan birçok gencin kendine güven ve başarı için alternatif yollar sağladığını vurgulamaktadır.

Ara ve ark (2006), ders dışı sportif aktivitelere katılmayan çocukların total yağ oranlarının (total lean and bone mass) oldukça yüksek olduğunu ve herhangi bir diyet ayarlaması yapılmaksızın haftada 3 saat düzenli spor yapmak çocuklarda total ve bölgesel yağ birikmesine karşı koruduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca fiziksel olarak aktif olmayan çocuklar aktif olanlara göre büyüme döneminde fiziksel fitness konusunda geri kalmaktadırlar.

Mason ve ark (2009) adolesanların sosyal çevre (sosyal internet ağı- en yakın arkadaşlarından sigara içme alışkanlığı, ders dışı etkinlikler- organize edilmiş spor takımları, kulüp vb katılım ve aile ile ilişkiler- bağlılık ve çatışma) depresyon ilişkisi ve bu durumdan nasıl etkilendiklerini araştırmışlardır. Onlar, sosyal çevre bileşenlerinin adolesanların depresyon belirtileri ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Adolesanlardan daha çok ders dışı etkinliklere katılanların ve ailesiyle daha kaliteli etkileşimi olanların düşük depresyon belirtisine sahip olduklarını bulmuşlardır. Olumlu davranışların geliştirilmesinde emosyonel iyilik halinin etkisi de göz ardı edilemeyecek öneme sahip olduğunu vurgulamaktalar (Donaldson ve Ronan, 2006). Rutten (2007), organize edilmiş spora katılım ortamında antrenör-sporcu arasında iyi ilişki ve sosyal ahlaka uygun bir ortam sağlandığında; çocuklara sosyal davranışlar kazandırmakta ve anti sosyal davranışlarda ise azalma olmaktadır. Ayrıca spor ortamında bayanlar erkelere oranla daha fazla sosyal davranış kazanmaktadırlar (Pehlivan, 2009)

Cohen ve ark (2007) okulların öğrencilere ders dışı etkinlik olarak spor programı sunma imkanlarını araştırdıkları bir çalışmada ortalama 14 program sunabildikleri sonucuna varmışlardır. Okulların sundukları program sayısına paralel olarak öğrenci katılım yüzdesinin arttığını bulmuşlardır. Ayrıca katılımcıların riskli davranışlarının değerlendirilmesi sonucunda daha fazla ders dışı spor imkanı sunan okullarda cinsel yolla bulaşan hastalıklar dışında, area-level demografiklerinde, çocuk yaşta tutuklanma oranlarında ve ergen yaşta doğum oranlarında diğer okullara göre düşük olduğu tespit edilmiştir.

Fox ve ark (2010) akademik başarıyı etkileme konusunda fiziksel aktivite ve takım sporunun etkisinin araştırıldığı bir çalışmada ortaöğretim kız öğrencilerinin hem fiziksel aktivite hem takım spora katılımın her biriyle ayrı ayrı yüksek ortalama sınıf

puanı ile ilişkili bulunmuştur. Ortaöğretim erkek öğrencilerin ise sadece takım sporu yapanlar yüksek ortalama sınıf puanı ile ilişkili bulunmuştur.

O'Bryan ve ark (2008) de erkeklerde okula bağlılık davranışlarının okul ortamında atletik katılım ve ailelerin ilgilerinin etkisini görmek için geliştirdikleri kavramsal modelin uzun vadeli olarak test etmek amaçlı bir çalışma yapmışlardır. 10. Sınıfta yapılan takım sporunun 12. Sınıfta okula bağlılık davranışlarına olumlu etki ettiği sonucuna varmışlardır.

Öğretmenler ders dışı etkinliklere katılanların öğrencilerin okul sonrasında çalışan veya herhangi bir şey yapmayan öğrencilerden daha yüksek akademik başarı elde ettiklerini gözlemlemişlerdir (Jill ve ark, 2000).

2.3. Takım Sporları

Spor “yenme ve muktedir olma gibi, insanın şuur altı arzularının tatminini amaç eden, belirli kurallar içerisinde yapılan, rekabete dayalı sosyalleştirici, bütünleştirici, fiziki, zihni ve ruhi faaliyetlerin bütünüdür” (Şahin, 2004). Grup, birbiriyle düzenli etkileşimde bulunan, birbirinden belirli amaç ve beklentileri olan insanlardan oluşan topluluğa denir (Şahin, 2004). Takım “bir spor dalında karşılaşmalara, yarışmalara katılmak üzere geçici veya kalıcı olarak oluşturulmuş sporcular topluluğu, ekip (Şahin, 2004). Takım sporlarının öne çıkan önemi gence, yaşlılarıyla kaynaşma ortamı sağlamasıdır (Yörükoğlu, 1991).

Cratty (1973)'e göre spor grupları takım üyelerinin birbirlerine karşı psikolojik yakınlık konusunda farklıdır. Bazı takımlar beraber egzersiz yapar ve oynarlar fakat onlar sosyal onay, müşterek destek veya alanda psikolojik desteğin her hangi bir türünde birbirlerine fazla bağlı değildir. Spor takımları sporcuların ihtiyaçlarının iyi yönetilmesi konusunda farklılık gösterirler. Örneğin, takımın üyeleri arasında sıkı bir bağa ihtiyaç olabilir, fakat bazılarının yakın kişisel ilişkiden çok iyi bir performans sergilemek için, daha çok motivasyona ihtiyacı olabilir. Bazı sporlar, futbol, hokey, basketbolda olduğu gibi takım üyeleri arasında sürekli fiziksel etkileşimi gerektirmektedir. Etkileşim (interacting) sporları Amerikan futbolu örneğinde olduğu

gibi oldukça benzer rollere sahip çoğunun savunma, saldırı ve uzmanlaştıkları roller içinde takım olabilen veya skor yapabilen bireylerden ibaret olabilirler. Engelleme (coacting) içindeki takımların üyeleri birbirleri ile direkt anlaşamazlar fakat hem birbirleri ile rekabet ederler hem de birbirleri ile direkt fiziksel ihtiyacı olmaksızın takımının başarısı için genellikle katkıda bulunurlar.

Etkileşim takımları içinde (whithin interacting teams) Takım içinde bağlanma ihtiyacını oyuncular arasında motor etkileşimin niteliği ve görevlerindeki hakimiyetleri direkt etkileyebilir. Takım üyeleri arasında fiziksel etkileşimin niteliği, sadece her birinin becerileri ile değil aynı zamanda diğerlerinin yeteneklerini kabullenme ile kendi takım arkadaşlarının hareketlerini tahmin etme yeteneği ile eş güdümlüdür.

Birliktelik takımları içinde (whithin coacting teams) Birliktelik takımlardaki bireyler takım arkadaşı olanların yetenekleri üzerine yoğunlaşmadan kendi becerileri üzerine yoğunlaşmak ihtiyacındadırlar.

Cratty (1973) gruplarda bağlılık ile görev yönelimlilik ihtiyacını karşılaştırmıştır. Ona göre gruplar ilişkilerde uzun süren bir devamlılık ihtiyacı olan insanlardan oluşmakta. Çalışma grubundaki bireylerin spor takımlarındaki gibi, iki önemli ve açıkça görünen etkileşim ihtiyacı olarak, bireysel bağlılıkta sıcaklık ve samimiyet ve her biri arasında çok iyi sosyal ilişkiler olması anlamındadır. Bazı takımlarda kazanma ve başarı ihtiyacı daha çok belirgindir. Onların uygulamaları profesyoneldir ve oyuncular arasında çok az hoyratlık (şakalaşmalar) etkileşim vardır. Onların aralarındaki iletişiminin (konuşma) içeriği gelecek karşılaşmalar üzerine yoğunlaşması bunun yansımasıdır. Diğer takımlardaki bireyler, aksine kazanma ile meşgul değiller gibi görünürler ve takım olmaktan memnun olabilirler, bir erkek veya kız olarak tanınırlar ve okulun etrafında kendi takım montlarıyla görünmekten mutludurlar.

Senduran'ın (2006), eğitim öğretim etkinliklerine devam ederken spor takımlarında yer almanın bireylerin kişilik özelliklerini olumlu yönde geliştireceği, öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkı sağlayacağı, problem çözme ve stresle başa çıkma becerilerine yardımcı olacağı belirlenmiştir (Kumandaş ve Kutlu, 2010) .

Aileler, özellikle yarışma sporlarında, çocuklarının bütünüyle sosyalleşmesi ve başarılı olma beklentisi içerisindedirler. Organize edilmiş sporlarda çocukların kişisel olarak yaptıkları ve değer verdikleri eylemlere rağmen, yetişkinler oyun sonuçlarını ve performans kalitesini ciddiye almaktadırlar (Duman ve ark, 2010a). Ayrıca takım sporlarının önemli boyutu Saldırgan davranışlarda bireysel sporlara göre olumlu etki yaratmasıdır (Tutkun ve ark, 2010).

2.3.1. Spor Takımlarında Rekabet, İşbirliği Ve Fair-Play

Spor, bireylere başkalarına karşı kendilerini sınama ve onların rekabetçi performanslarıyla kendilerini ölçme imkânını yaratmaktadır ve bu insanlar arasındaki en eski ve en doğal etkileşim formudur. Sosyal yaşam ‘rekabete dayalı bireyciliktir’, bu bakış açısından hareketle spor ve sosyal imajlar arasında kurulan çapraz/karşılıklı bağlantıları görmek olanaklıdır (Talimciler, 2007). Rekabetin, bir yandan kuvvetli bir güdüleme aracı olduğu, bir çok yarışmacı için optimal düzeyde performans göstermelerini sağladığı, diğer yandan da aynı yarış ortamının düşük ve yüksek kaygılı sporcuları farklı etkilediği görülmektedir. Evans (1972) yüksek rekabet gücüne (orta düzeyde kaygılı olanlar) sahip bireylerin yarış anında daha yüksek performans gösterdikleri görülürken, düşük kaygılı sporcuların yüksek kaygılılara oranla daha avantajlı olduklarını ileri sürmüştür (Çamlıyer, 1984).

Spor takımlarında en önemli amaçlardan biri rekabet durumlarına yer vermenin biçimlendirilmesidir. Bundan da daha fazlası, spor grubu üyelerinden bireyler, başarı için bir rolü başlatmak, daha sık oynamak için veya takımını birinci yere yerleştirmek için her biri diğeri ile sürekli veya ara sıra kesilen bir rekabet içindedirler (Cratty,1973)

Mayers e göre rekabetçi takımlarda “takımın saygısı” rekabetçi olmayanlardan daha çok görülmektedir. Üstelik takım üyeleri arasında başarılı sonuçlardan hoşlanan takımlarda, daha az başarı elde etmiş takımlardaki üyeler arasında olandan daha çok saygının olduğu, üyeler arasındaki saygı, takımın kaybettiği maç sayıları arttıkça gerileme meydana geldiğini iddia etmekte. Bundan başka, takımın kendi içinde rekabet durumu olmayan takımlarda ve hatta düşük-başarı düzeyinde olanlar da bile, takım

üyeleri her birinin diğerine işlerini ve durumlarını kolaylaştırmaya meyilli olduklarını vurgulamıştır (Singer, 1972)

Takım üyeleri arasındaki iletişim ve işbirliği, amaçlara daha kolay erişilmesine izin verir. Hedeflerin başarılmasını kolaylaştırmak için birlikte çalışmak yardım etmektedir ve aynı zamanda yalnız olmaktan çok grup içinde daha iyi başarı gösteren insanlar için güçlü bir motivasyondur. Rekabet ve işbirliği karşıt değildir, fakat tüm takımın amaçlarını gerçekleştirmesinde birlikte çalışmak için bireye yardım edilmesi gereken iki süreçtir. Bir basketbol oyunu, kurallara riayet etmede diğer takım ve hakem ile işbirliği ve karşıtlık ve seyirciye “şov” sergilemede rekabeti içerir. İşbirliği de, kesinlikle, aynı takımın üyeleri arasında ihtiyaçtır. İşbirlikçi davranışlar, olgunlukla veya bazen özel antrenmanlarla yükselen olgunluğun bir işlevidir, çocuklar işbirliğini daha iyi öğrenirler. Rekabetçilik daha doğal bir dürtüdür, belli bir alanda en azından rekabeti öğrenmek için çocuklar takım ortamında rekabeti öğrenmek zorundalar. Adolesanlar arasındaki rekabet çoğunlukla kontrol edilebilir. Yaşla birlikte, rekabetçi duygular, çoğu insan için daha gereksiz gelmekte ve işbirliği girişimleri yükselmektedir (Singer,1972).

Spor yaparken belli ölçüdeki mücadele zorunluluğu katılımcıların kendini ifade edebilmesine, girişimcilik özelliklerini geliştirmesine yol açar. Bu süreçler grup içinde işbirliği, paylaşım ve rekabet dengesinin oluşmasını sağlar. Böylece gencin sosyal uyum yetenekleri ve kendine güveni artar (Berkem, 2001).

Fair-Play kavramı ise en başta insan onuruna gösterilen saygının ifadesi olarak ortaya çıkmış, sporun her aşamasında ve her türünde hakça ve dürüstçe oyun oynamanın ereksel bir ahlaki ilkesi olarak kendini kabul ettirmiştir (Pehlivan, 2004).

Pehlivan (2004)'a göre Fair-play kavramını sporcu açısından değerlendirecek olursak; sporcunun, rakibi ile eşit şartlarda bulunması için samimi bir arzu duyması, rakibinin kötü durumundan istifade etmeyi reddetmesi, yazılı kurallar dahilinde rakibine belirli avantajlar sağlaması, bu kurallardan tek taraflı olarak yararlanmaya kalkışmaması demektir. Sporcu aynı zamanda kendi yarar ve yargısına uygun olmasa bile, hakemlerin doğru karar almalarına yardım etmelidir. Sporcu galibiyet ve ödülü ikinci planda görerek, azimli ve istikrarlı şekilde sadece yazılı kurallara değil, yazılı olmayan

kurallara da uyması beklenmelidir. Takımı oluşturan sporcular, sadece kendilerine değil, aynı zamanda takımın bütün üyelerine karşı da sorumludur. Bu nedenle, her sporcu takımında bulunan diğer sporcu arkadaşlarına destek olmalı, onlara cesaret vermeli ve onlar üzerinde yararlı bir etkisi olmalıdır.

Erdem (2002)'e göre sporu yapanlarda, yarışmaları seyredenlerde hareketlerini ahlak kurallarına ve Olimpizm felsefesine uygun olarak düzenlemelidirler. Bunun için küçük yaştan itibaren Fair-Play davranışını benimsemeli, Olimpizm felsefesini kavramalıdır. Bu da ancak eğitim kurumlarında gerçekleştirilmesi mümkün olan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bilgilere dayanarak takım sporlarını yapan bireylerde hem işbirliği hem de rekabetin geliştiği ve bunu centilmenlikle yoğurduğu, dolayısıyla toplumsallaşma ihtiyaçlarının takım ortamında karşılanabildiği ve olgunlaşma süreçlerine de katkısının olduğu söylenebilir. Takım sporu yapan çocuk ve gençlerin birçok davranış örüntüsünü de bu ortamlarda öğrendikleri görülebilir.

2.4. Adolesan Dönem ve Gelişim Özellikleri

“Adolescence” Batı dillerinde büyüme anlamına gelir (Yörükoğlu, 2007). Adolesan dönem yetişkin rollerini deneme ve önemli yetişkin sorumluluklarını arkadaşlık, bilimsellik, ders dışı aktivitelere katılma ve tüketici olarak seçim yapma zamanıdır. Daha çok değişiklik ve kendini daha özerk hissetme, şekillenme ve pozitif yönde güçlenme ve sosyal olarak kendini idrak etmiş ve olumlu davranışlara sahip olmasına yardımcı olabilir (Halpern-Felsher, 2002). Köknel (1995)'e göre ise: toplumsal olarak yerini arayıp bulma, saptama çabasının ortaya çıktığı bir süreçtir. Yörükoğlu (2007), 15-21 yaş arasını asıl gençlik olarak tanımlamakta ve çocuklukla yetişkinlik arasında yer alan, gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık aşaması olarak nitelendirmektedir.

Koops ve Zuckerman (2003)'e göre Rousseau–Stanley Hall'in adolesan dönemi daha önceleri tanımladıkları gibi “normative çalkantı”, “fırtına ve stres” ve “gidip gelme ve karşı gelme” olmadığını vurgulamaktalar. Onlara göre günümüzde adolesan ebeveynleri genellikle eğitimidirler. Neticede adolesan olma yılları onların en gözde

zamanları olduğunu ve onların mümkün oldukça bu süreyi uzatmak istediklerini vurgulamaktalar.

Fisher (1998) adolesanların psikolojik görevlerini şöyle listelemiştir: erken adolesan dönem bağımsızlığın başlangıcı, orta adolesan dönem cinsel kimliğin gelişimi ve geç adolesan dönem mesleki kararların verilmesi. Ayrıca adolesan dönemin ard arda dönüm noktaların yaşandığı ve korunma ihtiyacında oldukları gelişim safhasında olduklarının hatırlanmasının önemini vurgulamıştır.

Adolesan olma özelliklerinden birisi de kişilik gelişiminin devam etmesidir (MEB, 1997). UNESCO'nun tanımına göre gençlik 'cesaretin çekingenliğe, serüven isteğinin rahata üstün geldiği çağdır'. Şakacı bir yazarın dediği gibi 'Gençlik çağı gençlere bırakılmayacak kadar değerlidir'. Gençlik yalnız olumsuzlukların toplandığı bir çağ değildir. Gençlik tatlı hayallerin, tutkuların ve idealizmin filizlendiği, sıkı arkadaşlıkların, ilk sevgilerin yaşandığı dönemdir. Aristo 2300 yıl önce gençliğin özelliklerini çok çarpıcı ve öznlü biçimde anlatmıştır: Gençlerin istekleri pek çoktur ve bunları hemen eyleme dönüştürmek isterler. Bedensel isteklerine karşı koyamaz, özellikle cinsel isteklerine yenilirler. Çok değişkendirler. İstekleri geçicidir, hasta bir insanın açlığı ve susuzluğu gibi birden parlar, birden söner (Yörükoğlu, 2007).

Çelik ve ark (2009)'nın ergenlerin ruh sağlığına ilişkin hastalıkları, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu birinci sırada, bunu anksiyete bozuklukları ve duygu durum bozukluklarının izlediği sonucuna varmışlardır. Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu, mental retardasyon, davranış bozukluğu, ergenlik sorunları erkeklerde daha sık görülürken, duygu durum bozuklukları kızlarda daha sık bulunmuştur.

Son hızlı fiziksel büyüme, cinsel gelişme ve psikososyal olgunlaşmanın gerçekleştiği, çocukluktan erişkin yaşama geçiş dönemidir. Ergen henüz erişkin değil ise de çocuk da değildir (Bülbül, 2004) . Son zamanlardaki gelişimsel bilişsel növroloji çalışmalarında, puberte ve adolesan dönemi derin bir sosyo-duygusal gelişme periyodu olarak ifade edilmektedir. Birçok değişikliğin yanı sıra beynin yapısı da değişmekte, puberte ve adolesan dönem, beynin içinde sosyal farkındalık ve emosyon bölgelerini içeren fonksiyon ölçümlerinde değişikliğin eşlik ettiği bir dönemdir. Örneğin Blakemore

(2008) ve Pfeifer (2009) in fonksiyonel MRI çalışmalarında adolesan dönem süresince mental sistemin içindeki aktivitelerde değişme görmüşlerdir (Burnett ve ark, 2010).

Gençlik çağı kendi kendisiyle aşırı ilgilenme çağıdır. Bu, gençlerin tasa, kaygı ve kuruntularının çeşitliliğinden, çokluğundan kolayca anlaşılır. Cole (1970) on binden fazla liseli öğrenciyi kapsayan ve pek çok araştırmadan değerlendirilmiş olan kaygıları şöyle özetlemiştir:

1. Sağlıkla ilgili kaygılar
2. Kişiliği ile ilgili kaygılar
3. Aile ve ev ile ilgili kaygılar
4. Toplum içindeki durumuyla ilgili kaygılar
5. Kız- erkek arkadaşlığı ile ilgili kaygılar
6. Din ve ahlak konularındaki kaygıları
7. Okulla ilgili kaygıları
8. Meslek seçimi ile ilgili kaygılar (Yörükoğlu, 2007)

1.4.1. Adolesanlarda Fiziksel Gelişim

Genellikle ergenlik ve gençlik çağı en sağlıklı yaşam dönemidir. Çocukluk hastalıkları geride kalmıştır; yetişkin çağa özgü hastalıklar ise çok uzaktır. Ergenliğe özgü denebilecek tek hastalık belki de ergenlik sivilceleridir. İskelet gelişmesi için D vitamini ve kalsiyuma gereksinimi çok artmıştır (Yörükoğlu, 2007). Fiziksel gelişim özellikleri özetle aşağıdaki gibidir;

- Vücut bölümleri arasında denge kurulmaya başlamıştır. Dış görünümün tersine yeterince güçlü ve dayanıklı değildirler (MEB 1997).
- Bedensel gelişimlerine ilişkin endişe ve huzursuzlukları sürer (MEB, 1997).
- Vücut güzelliği ve çekiciliği sosyal bir değer taşır (MEB,1997)
- İskelet sisteminde meydana gelen hızlı değişme, hızlı boy artışı, vücudun çeşitli organlarında meydana gelen değişme, ergenin vücut koordinasyonunu sağlayamamasına neden olur. Özellikle devinişsel becerilerde acemilik gözlenebilir (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011; Senemoğlu, 2009).

- Özellikle erkek çocukları için hızlı büyüme ve gelişme dönemidir (MEB, 1997)
- Erkeklerin kassal gelişimleri artarken kızlarda yavaşlama görülür.
- Erkeklerin bir önceki devreye göre kuvvetleri yaklaşık iki katıdır.
- Erkeklerde ikinci cinsel gelişim tamamlanmıştır.
- Kızlarda cinsel olgunluk tamamlanmıştır.
- Bu dönemin sonunda genel olarak kemik gelişimi tamamlanmış, boy ve kilo erimi olgunlaşmış, cinsel farklılıklara bağlı bazı istisna durumların dışında ergenlik dönemi bitmiştir (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011).

Bacanlı (2005) 16-18 yaş arasındaki ergenlerin fiziksel özelliklerini şöyle sıralamıştır;

- a) Çoğu öğrenci fiziksel olgunluğa erişir ve kural olarak tümü ergenliğe ulaşır,
- b) Birçok ergen, cinsel ilişkiler konusunda zihin bulanıklığı yaşar,
- c) Ergenler arasındaki artan cinsel etkinlik gayrimeşru doğum ve cinsel olarak bulaşan hastalıklara yol açar. (Bu durum ABD için geçerlidir, Türkiye için elde veriler yoktur.)

1.4.2. Adolesanlarda Bilişsel Gelişim

Piyaget adolesan dönemi “soyut işlem” olarak nitelendirmiş ve bu dönemin önemli özelliği olarak da soyut düşünmenin varlığı olarak vurgulamıştır.

Çocuklar soyut kavramları anlayarak etkili bir şekilde kullanabilirler. Bu dönemde çocuklar çeşitli ideal fikirleri, değerleri, inançları geliştirmeye başlarlar.

Ergen tümdengelim ve tümevarım akıl yürütme yollarının her ikisini de birlikte kullanabilir.

Bilimsel yöntemle denenceler üretip her birini sırasıyla test ederek problemi çözebilir. Ancak bunun için ergenin bu soyut işlemleri yapabilmesi için çevresinden gelen talepler önemlidir.

Ergenlerde gözlenen önemli bir zihinsel gelişim özelliği de, hipotetik koşullara göre düşünebilmeleridir (Senemoğlu, 2009). Belleği güçlüdür (MEB, 1997)

Köknel'e göre gençlik çağına özgü duygulanım ve coşkular, algı, dikkat, bellek, düşünme, mantık, usamlama gibi bilişsel işlevleri olumsuz yönde etkiler. Başarı, çalışma, yaratıcılık, verim düşer. Bilişsel alandaki bu olumsuz değişme, erinlik ve onu izleyen bir-iki yıl içinde görülen okul başarısızlığı ve kazaların temel nedeni olarak kabul edilmiştir (Köknel, 1995)

Bacanlı (2005) 16-18 yaş arasındaki ergenlerin bilişsel özelliklerini şöyle sıralamıştır;

- a) Lise öğrencileri soyut düşünmede daha yetenekli hale gelmişlerdir, ama bu yeteneklerini kullanamayabilirler.
- b) “Çaylak” soyut düşünmecilerin kuramsallaştırma, olasılık üretme, ve ergen benmerkezciliğiyle uğraşabilmektedirler.

Kaya (2001)'ya göre “bu dönemde bilişsel işlemler yalnızca somut varlıklarla sınırlı değildir. Sözel veya mantıksal durumlara, gerçek olduğu kadar olasılıklara, şimdi olduğu kadar geleceğe de yönelik bir düşünce biçimi oluşturur. Genelleme, tümevarım, tüm dengelim, olasılıklı düşünme, denence kurma, soyut kavramlar kullanma gibi bilişsel gibi bilişsel işlemleri yapabilecek düzeye ulaşır. Bu dönemde daha üst düzeydeki işlemler varlıkların tasarımının bilişsel değişimine izin vererek, varlığın tüm özellikleri bilimsel olarak araştırılır” (Kaya, 2001).

1.4.3. Adölesanlarda Duyuşsal Gelişim

Yörükoğlu (2007) bu dönemin özellikleri olarak; duygularda çabuk iniş çıkış yaşandığı, ilginin artması- gelgeç heveslerin çoğalması, bağımsızlık çağı, hayranlıkların ve tutkuların bol olduğu, düşünme yeteneğinde önemli sıçramaların olduğu, oldukça fırtınalı bir dönem olarak tarif etmektedir.

Çamlıyer ve Çamlıyer (2011) bu dönemin duyuşsal gelişim özelliklerini ise aşağıdaki gibi açıklamışlardır;

Çelişki ve uyumsuzluklar vardır, karmaşık duygular içerisindedirler. Bu dönemde çoğunlukla duygusallık ağır basar.

Hassasiyet ve alınganlık doruk noktasındadır.

Coşkulu, arkadaş canlısı, dışa dönüktürler. Bu bağlamda uygun yaklaşıldığında okula ve çevreye uyum gösterebilecek davranış içerisinde olma isteğindedirler.

Sosyal etkinliklere katılarak bir statü sahibi olmak için girişimlerde bulunurlar.

Sosyal faaliyetler okulun ve evin dışına taşımaya başlar.

Sosyal ilişkilerinde ve kişisel yaşam felsefelerinde bakış açılarını genişletme çabasıdadırlar.

Bacanlı (2005) 16-18 yaş arasındaki ergenlerin sosyal özelliklerini şöyle sıralamıştır;

- a) Anababaların uzun vadeli planları etkilemeleri olasıdır, akranların halihazır statüyü etkilemeleri olasıdır,
- b) Kızlar arkadaşlıkla ilgili erkeklerden daha çok kaygı yaşıyor gibi görünmektedirler.

Duyuşsal özelliklerini ise;

- a) Ortaokul yıllarının sonlarına doğru, kızlar erkeklerden muhtemelen daha çok duygusal rahatsızlık geçiriyor olabilirler,
- b) Ergenlikte duygusal rahatsızlıkların en yaygın türü depresyondur,
- c) Eğer depresyon ağırlaşır ise intihar girişimleri düşünülebilir, şeklinde açıklamıştır.

Ericsson'un 12-18 Yaş Arası Kimliğe Karşı Kimlik Kargaşası / Kimlik Bunalımı / Rol Karmaşası diye tanımladığı dönemi Kaya (2001) şöyle tanımlamıştır; bu dönemde dış görünüm önem kazanmaya başlar. Ergenlerin kararsızlık ve şaşkınlık içinde olmaları, onların dayanışma grupları oluşturmalarına neden olur. Bu dönemde ergen, çocukluğunda öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinlerin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar (Kaya, 2001)

2.5. Adolesan Dönemde Spor/Fiziksel Aktivitelere Katılmanın Olumlu Etkileri

Yörükoğlu (1991)'na göre gençlik çağı, bağımsızlık çağıdır. Topluma karışma çağıdır. Genç evden kopar, çevreye yönelir. Spora ilgi artar. Gelişen kaslarını çalıştırmak, içte biriken ve taşan gücünü boşaltmak için en uygun uğraştır spor. Sporun bir alanında kazanacağı başarı kendine güvenini artırır. Daha da önemlisi toplu sporlar, gence, yaşlılarıyla kaynaşma ortamı sağlar. Ana babasından değişik olma eğilimi onu bir bakıma boşlukta bırakmıştır. Bu boşluğu yeni yakınlıklar ve ilişkiler kurarak doldurmak ister. Bu değerlendirmede de açıkça belirtildiği üzere, gençlerin takım sporlarını yapmaları, üstelik okul ortamında ve öğretmenlerinin denetiminde yapmaları içinde buldukları çağın boşluklarını etkin doldurmalarında önem taşımaktadır

Adolesan dönemde yapılan egzersizin eğitim amaçları şunlardır:

- Fiziksel egzersiz, sağlık ve kendini iyi hissetme, büyüme ve gelişmeyi sağlamak
- Yetişkinlikte aktif yaşam stilini oluşturmak
- Kemik mineral yoğunluğunu arttırmak ve ilerde osteoporoz oluşma riskini azaltmak
- Aşırı kilo veya obezite insidansını ve yetişkinlikte kronik hastalıkların görülme riskini azaltmak (Baltacı ve Düzgün, 2008).

Ancak adolesan dönemde bulunan kitlenin günlük yaşam içindeki tutumlarına ve yapılan araştırmalar çerçevesinde değerlendirildiğinde egzersiz eğitimi amaçlarının hiç birini önemsemedikleri görülebilmektedir. Köknel (1995)'e göre bu dönemde gencin kendine özgü olarak oluşturduğu çirkinlik ve güzellik kavramı kaygı ve endişeyle, neşe ve sevinç arasında gidip gelen duygulanım değişimleri yaratır. Ayna karşısında kızlar saatlerce makyaj yapabilir, erkekler saçını tarayabilir. Ona göre bu dönemde beden ölçüleri de önemlidir çünkü şişmanlık ve zayıflık önemli bir iletişim sorunu ortaya çıkarır.

Adkins (1999) ve Demirer (2005)'e göre adolesan dönemi bireylerde bedensel değişimlerin ve düzenlemelerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Adolesanlar bu dönemde kendisini başkalarıyla karşılaştırırlar ve başkalarının görünüşlerine değer verirler. Ancak bedensel değişimlerle nasıl baş edeceği konusunda da ciddi güçlükler

yaşarlar. İşte bu dönemde yakınların ilgi ve desteğinin yanı sıra adolesanların bedeninde ortaya çıkan değişiklikler konusunda bilgilendirilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Zayıflama amacını ön plana çıkarmalarını göz önünde bulundurarak özellikle adolesan dönemde yeme bozuklukları açısından desteklenmeleri gerektiği vurgulanmaktadır (Arslan, 2004). Tam tersi olarak ise Şarbat ve Demirkol, (1999), Peker ve ark, (2000), Günöz ve ark, (2002), Yiğit ve ark, (2002)'nın değerlendirmelerine göre çocukluk çağında obezite gelişiminde anne-babanın beslenme tarzı, öğün sayısı, günlük aktivite şekli etkili olur. Okul çağı ve adolesan dönemde ise günün büyük bir kısmını geçirdiği eğitim merkezindeki kantin ve yemekhanelerde sunulan besinlerin içerikleri ile eğitim programları, önerilen fizik aktivitelerin etkili olduğu vurgulanmaktadır (Parlak ve Çetinkaya, 2007). Adolesanın kendini keşfetmesi, cinsel kişilik ve rollerinin gelişmesi ile bu dönemde cinsel yaşam başlamaktadır. Gençlerin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, genellikle kendi ve karşı cinsin özellikleri, vücut işlevleri ve üreme özellikleri konularında yeterli bilgilerinin olmadığı da bilinmektedir. Bu bilgisizlikle cinsel yaşamın başlaması, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve istenmeyen gebelikler gibi üreme sağlığı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır (Özcebe, 2002). Akran ilişkilerinde ve duygusal deneyimlerde artış ile birlikte iç yaşantıları inceleme gereksinimi ve günlük tutma yaygındır (Derman, 2008). Akran zorbalığı konusunda yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre diğer ülkelerde karşılaşılan siber zorba veya siber kurban olma durumlarının ülkemizde de yaşandığını göstermektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha hem daha fazla siber zorbalık yaptıklarını hem de siber zorbalığa maruz kaldıklarını bildirmişlerdir. İnternet kullanma ve cep telefonu kullanma süresi, internete bağlanma, SMS, MSN, forum ve chat odalarına bağlanma sıklıkları arasında istatistiksel olarak küçük ve orta düzeyde anlamlı ilişkiler gözlenmiştir (Baker ve Kavşut, 2007)

Ortaöğrenim döneminde bulunan gençler arsında anket ve söyleşiler aracılığı ile Köknel (1995) gençlerin üzerinde durdukları konu ve sorunlar olarak: büyüklerin anlayışsızlığı ve baskısı, onur kırıcı konuşmaları; arkadaş edinmekte zorluk; kız-erkek arkadaşlığının olmaması; kız-erkek arkadaşlığının aile ve çevre tarafından anlaşılması ve karşı çıkılması; boş zamanları etkin bir biçimde değerlendirecek

olanakların olmaması; evde ve okulda dayanın bir eğitim aracı olarak kullanılması; yoğun yüklü ve ezbere dayanan derslerin okutulması; ders yükü nedeniyle kültüre, spora zaman ayıramamak; yükseköğrenim ya da meslek seçimi konusunda endişeler; geleceğe güvensizlik; eğitim sisteminde aşırı baskı ve disiplin geçerli olması; dinlenme ve eğlenme için zaman bulamamak; kişiliğine güvensizlik, yalnızlık; sorunlarına yardımcı olabilecek kişi, kişiler ya da kuruluşların olmayışı. Ona göre bütün bu dile gelen sıkıntıların kaynağında, onların toplum içinde durumlarını belirleyememiş, gerçek rollerini ve yerlerini alamamış olmalarından kaynaklanmaktadır.

Görüldüğü üzere adolesanların birincil ilgileri cinsel kimlikleri, cinsellik, başkalarının fiziksel özellikleri ile kendini kıyaslama, aç kalmak uğruna zayıflama veya dengesiz veya aşırı beslenme, günlük tutma veya özellikle erkelerde fiziksel gücünü göstermek amacıyla çeşitli akran zorbalıkları, geleceğe yönelik güvensizlik, çaresizlik egzersiz ve bundan sağlayacakları faydanın çok az farkında oldukları bu dönemden geçişleri güç olabilmektedir.

Bar-Or ve Baranowski (1994)'ye göre adolesanlarda fiziksel aktiviteye katılım (11-21 yaş arası olarak tanımlanmış) obezite riskinin ve onun önlenmesine yardımcı olur. Ayrıca Bailey ve Martin (1994)'e göre, daha sonraki yıllarda osteoporozisi önleyebilecek olan kemik yoğunluğunun da artmasına kilo karşılığı çalışmalar yardımcı olmaktadır ve Calfas ve Taylor (1994)'e göre orta şiddetteki egzersizler psikolojik sağlığı ve duygu durumu (mood) olumlu yönde etkiler. Yüksek risk faktörü içinde olan gençlerin fiziksel aktivite Alpert ve Wilmore (1994)'e göre kan basıncını düşürebilir, Armstrong ve Simons-Morton (1994)' e göre HDL-kolesterolü yükseltebilir (McKenzie, 2003).

Sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerde benlik kavramına etkisinin incelenme amacıyla yapılan bir araştırmada örnekleme oluşturan ve spor yapan ergenlerle SYM ergenlerin duygusal istismar puanları arasındaki farklılaşmanın anlamlı düzeyde olmadığı görülmüştür. Ancak, örneklemin Benlik Kavramlarına İlişkin puanlarına göre, duygusal istismara uğrayan ergenlerden, spor yapan ve yapmayan ergenlerin benlik kavramları arasındaki farklılaşmanın anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle duygusal istismara uğrayan ergenlerden spor yapanlar

kendilerini SYM' lardan ve kızların kendilerini erkeklerden daha olumlu algıladıkları ortaya çıkmıştır (Göde ve ark, 2000).

Beden imgesinin davranış-yatırımı ve vücudun hem estetik hem de işlevsel ölçülerinden hoşnutluk gibi birleşmiş beden değerleri olarak tanımlandığı 13-18 yaşları arasında 1002 adolesan Avustralyalı kızla spora ve fiziksel aktiviteye katılmanın beden imgeleri arasında ilişkiyi açıklamayı amaçlayan bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları gösteriyor ki spor yapan kızlar, fiziksel olarak aktif veya aktif olmayan kızlara göre yüksek işlevsel değer, davranış-yatırım işlevselliği ve işlevsel hoşnutluk konusunda puanları yüksek bulunmuştur. Ayrıca farklı spor türlerinde birbirine benzemeyen beden imgelerinin oluşmasına rağmen herhangi bir sportif aktiviteye katılmak hiçbir sportif aktiviteye katılmamaktan daha işlevsel beden imgesinin geliştirilmesine neden olduğu vurgulanmaktadır (Abbott ve Barber, 2011).

Lise öğrencilerinin sportif aktivitelere katılımlarıyla saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmeye çalışılan bir çalışmada, spora katılımın, lise öğrencilerinde saldırganlığı azaltmadığı ancak atılganlık özelliğini arttırdığı, spor yapanların yapmayanlardan ve kızların erkeklerden daha atılgan oldukları saptanmıştır (Dervent ve ark, 2010).

Fiziksel hareketsizlik kardiyovasküler hastalıklar için bir risk faktörüdür, öyle ki Birleşmiş Milletlerdeki yıllık ölümlerin yarısından fazlası bu hastalık nedeniyle olur (McKenzie, 2003). Son yıllarda fiziksel aktivitenin azalmasına bağlı olarak çocukluk çağı ve Adolesan dönem obezitesi önemli bir sağlık problemi haline gelmiştir. Bu dönemdeki obezite, kişinin yetişkin dönemindeki obezitenin bir habercisidir ve bu ilerde kalp ve damar hastalıklarına neden olabilir. Obezitenin önlenmesinde en etkili yöntem diyetle birlikte yapılan egzersizdir (Baltacı ve Düzgün, 2008).

Kantoma ve ark (2008) gençlerin fiziksel aktivitede bulunmalarının duygusal ve davranışsal problemlerle ilişkisini inceledikleri çalışmalarının bulgularına göre fiziksel olarak aktif olanlarla karşılaştırıldığında fiziksel hareketsizlik içinde olanlardan erkekler; Anksiyete/Depresyon, Sosyal içe dönüklük/ Depresyon, Sosyal Problemler, Düşünce Problemleri ve Dikkat problemleri yaşadıkları, kızlar ise; Sosyal içe dönüklük/

Depresyon, Somatik yakınmalar, Sosyal Problemler, Dikkat problemleri ve Kurallara Karşı Gelme gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Adolesanlarda uyku sorunlarının sık görülmesi ve uyku sorunlarının saldırganlık, dikkatsizlik ve davranış bozukluklarına sebep oldukları temeline dayanan bir çalışmanın sonucuna göre 1807 öğrenciden %60,8'inin uyku sorunu olmadığı, %17,2'sinin uykuya dalmakta zorlandığı, %12,7'sinin sabah zor uyandığı ve %9,3'ünün gece sık, nedensiz uyandığı saptanmıştır. Aile içi şiddetle karşılaşanların, ailede alkol sorunu olanların ve sigara kullananların daha fazla uyku sorunu olduğu, ancak, düzenli uyku öncesi ritüelleri olanlar, okul başarısı iyi olanlar ve düzenli olarak spor yapanlarda daha az uyku sorunu olduğu saptanmıştır. Uyku sorunlarını azaltmak için gençlerin spor yapmaya yönlendirilmesi, gece yeterli süre uyumaları ve yatmadan önce uykuya dalmayı kolaylaştırıcı alışkanlıkların kazandırılması önerilmiştir (Bülbül ve ark, 2010)

Adolesan dönemde egzersiz yapmanın önemi güdülerin doyurulması ile de açıklanabilir. Köknel (1999) güdüyü, tutum ve davranışı başlatan, açığa çıkaran, sürdüren, yönlendiren, bilinçli ya da bilinçsiz ekenlere ruhbilimde güdü denir, güdülerin etkisiyle oluşan sürece de güdülenme denir şeklinde tanımlamıştır. Ona göre gerçekte, güdü kavramı içinde içgüdü, dürtü, içsel itilme, gereksinim, eğilim, ilgi, istek, istem (irade), tutku, umut, beklenti, amaç kavramları da yer alır. Doğrudan doğruya içgüdüye bağlı olan davranış ve eylemler, ancak kendilerine özgü olan nesneye eriştiklerinde, doyuma ulaşır bir süre ruhsal yaşamı gerilimden kurtarırlar. İçgüdüye doyum sağlayan nesneye gereksinim arttıkça, içgüdüye bağlı davranışı oluşturan gerilim de artmaya başlar. Bu yeni bir doyuma kadar sürüp gider. O halde içgüdüye bağlı davranış ve eylemlerin temel özelliği, bir an önce gereksinim duyulan nesneye ulaşmak, doyum sağlamak ve gerilimden kurtulmaktır. Yaş ilerledikçe, kişilik geliştikçe, içgüdüye bağlı davranışlar katı, kaba, saldırgan, kural tanımaz niteliklerden arınıp, insancıl, toplumsal nitelik kazanır. Gereksinim duyulan nesneye ulaşır doyum sağlandıkça, daha değişik nesnelere, amaçlara ulaşmak için çaba harcanır.

Organizmayı harekete geçiren güç olarak tanımlanan güdü, öğrenmede önemli bir etkidir (Seven ve Engin, 2008). Güdüler ikiye ayrılır. Dışsal güdü, bireyin dışından gelen etkileri içerir. Bir öğrencinin yüksek not aldığı için öğretmeni tarafından övülerek

pekiştirilmesi sonucu motive olması buna örnek gösterilebilir. Benzer olarak okul takımına yarışmayı kazandıran şutun bir sporcu tarafından atılması sonucu öğretmenin onu övmesi ve seyircilerin alkışı örnek olabilir. İçsel güdü ise, bireyin içinde var olan ihtiyaçlarına yönelik tepkilerdir. Merak, bilme ihtiyacı, yeterli olma isteği, gelişme arzusu içsel güdülere örnek gösterilebilir.

Ulusoy (2002) ye göre öğrenme ortamında güdülenme kaynaklarının çoğu öğrenciden gelirken, pek çoğu da öğrenme çevresinden gelmektedir. Aşağıda öğrenci ve dış çevre ile ilgili güdülenme kaynakları yer almaktadır

Öğrencilerden gelen kaynaklar:

- Bireysel hedefler ve niyetler
- Biyolojik ve psikolojik dürtüler ve ihtiyaçlar
- Kendini tanımlama, kendine güven ve kendine saygı
- Bireysel inançlar, değerler, beklentiler ve başarı veya başarısızlık tanımları
- Öz bilinç, öz yaşantılar ve öz yeterlik
- Kişisel faktörler, örneğin risk alma, kaygı ile baş etme, merak
- Duygusal durum ve bilinç düzeyi

Öğrenme çevresinden gelen kaynaklar:

- Öğretmenlerin, ebeveynlerin ve arkadaşlarının hedefleri
- Sınıfın hedef yapısı
- Sosyal etkileşimlerin sonuçları
- Sınıf pekiştireçleri, ödül ve ceza sistemleri
- Belirsizlik, yenilik ve karmaşıklık gibi öğretimsel uyarılar
- Öğrenciden, öğretmenlerin ve diğerlerinin beklentileri
- Performans modelleri

- Başarıya götüren, özgüven geliştiren, ilgi çekici ve dikkat sağlayan öğretim uygulamaları (Akbaba, 2006)

Genel olarak güdülenme ve eğitim ortamındaki güdülenme açıklamalarının dayanağı ile adolesan dönemde ders dışı etkinlik olarak sportif faaliyetlere katılımın önemi ve gerekliliği açıklanabilir. Davranışlarımızın kaynağında güdülenmenin yattığı (Köknel, 1999; Teber, 2004), bireyi eyleme geçiren içsel ve dışsal güdülerimizin doyurulmasını sağlayacak bir nesne olarak düzenli egzersiz kabul edilebilir. Öğrencinin güdülenme kaynakları incelendiğinde bu çerçevede belirlenen durumların birçoğunun takım içinde egzersiz yapılarak karşılanabileceği söylenebilir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi ile bu durumu değerlendirecek olursak, fizyolojik ihtiyaçlar birinci aşamada gelmektedir, hareket etmek bir fizyolojik ihtiyaç olarak bireyin öncü ihtiyaçlarından denebilir.

2.6. Adölesanlarda Davranış Örüntüleri

Birçok insan, normal ve normal dışı davranışların kesin bir sınırla ayrıldığı ve bir yanda normal kişiler, diğer yanda da hasta kişiler olduğu sanısındadır.

Oysa, bilimsel açıdan normal ve normal dışı davranışların ayrımını yaparken kullanılacak belirli bir ölçüt yoktur. Bedenin normal yapısı ve işlevleri bilindiğinden fiziksel hastalıkların tanımlanması oldukça kolaydır. Buna karşılık, psikolojik düzeyde ölçüt kabul edilebilecek bir normal modeli mevcut değildir. Bu konudaki çeşitli yaklaşımlar birbirine karşıt iki temel görüş içerisinde toplanırlar. Birinci görüşü benimseyenler, toplumsal normlara uyma oranının normali, bu kurallardan sapma oranının ise normal dışını belirlediği görüşünü savunurlar. Bu görüşü benimseyenler, toplum kabul ettiği sürece belirli bir davranışın normal dışı sayılmayacağı görüşündedirler; bünyesindeki normal bir davranışı, normal dışı olarak yorumlayabilen "hasta toplum" kavramını kabul etmezler. İkinci görüşte olanlar ise, belirli bir oranda toplum kurallarına uymanın toplu halde yaşamak için gerekli olduğunu, bunun karşıt tutumların bireyin kendisi ve toplum için de zararlı olabileceğini kabul etmekle birlikte, gerçek normallik için ölçütün toplumun onayı değil, kişinin kendisini iyi hissedebilmesi olduğunu savunurlar. Kendini iyi hissetme kavramı, yalnızca yaşamın

sürdürülebilmesini değil, potansiyellerin ve isteklerin gerçekleştirilmesini de kapsar. Bu ölçüte göre bir davranış, toplumun isteğine uygun olsa bile, kişinin gelişmesini engelleyici nitelikteyse uyumsuz ya da normal dışı sayılabilir (Geçtan, 2010).

Stainer ve Feldman (2008), ergenin davranışlarını normal ve anormal diye kategorilere ayırabilmek için ergenin yaşamındaki beş temel alanın işlevselliğini dikkate almak gerektiğini vurgularlar. Bunlar;

1. Temel ve Bedensel İhtiyaçlar- sağlığa ve hijyene dikkat etmeyi içerir.
2. Kişilerarası Fonksiyon- ebeveynler, arkadaşlar ve yaşamındaki diğer kişilerle iyi geçinme becerisi ve motivasyonu içerir.
3. Ruhsal Sağlık Fonksiyonu- duygulanım, ruhsal durum, bağlanma durumları, öz saygı, motivasyon, bilinç, savunma ve baş etme davranışları ile kendini gözlemlene yeteneğini kapsar.
4. Gelecek için Uygun Planlama Yapabilme Fonksiyonu- gelecek için uygun plan yapabilme ile akademik ve mesleki başarıları içerir.
5. Boş Zaman ve Dinlenme Aktivitesi- kişinin gevşeme ve eğlenme yeteneğini içerir. Ayrıca boş ve planlanmamış zamanlarını da kapsar (akt. Seyiz, 2009)

Yukarıda yapılan değerlendirmede de açıkça görüldüğü gibi, bir adolesanın (ergenin) davranışlarının yeterliği veya olumlu yönde oluşması genellikle ona sağlanacak uygun ortam ve yardım ile öğrenebileceği faktörlere bağlıdır. “Dinamik bir süreç olan davranışın dıştan görülen belirtilerinden çok, onu oluşturan nedenlerin çözümlenmesi ve anlaşılması önem taşır. Gerek normal ve gerekse normal dışı davranışlar, gerçekte, insanın dünyayı algılayış biçimine göre yaşamını sürdürebilme çabalarından başka bir şey değildir ve normal ya da normal dışı sayılan davranışların tümünün işleyişinde aynı temel ilkeler geçerlidir. Normal dışı belirtiler yalnızca insanın uyum yapma çabalarının yetersizliğini yansıtır, yetersizliğin gerçek nedenini açıklamaz” (Geçtan 2010). Geçtan (2010)’a göre normal dışı davranışlar (1) hücre, (2) organ, (3) organizma, (4) grup ve (5) örgüt düzeyinden kaynaklanabilirler.

Hücre düzeyinden kaynaklanan normal dışı durumlara örnek olarak, hücrelerde bulunan ve ana-babanın genetik özelliklerini bir sonraki kuşağa aktarma görevini üstlenen kromozomların yapı ya da sayısındaki bozukluklar sonucu görülen zekâ geriliği türleridir (yanlış programlanma sonucu bozuk bilgi aktarımı).

Beynin zedelenmesi ya da beyni besleyen kan damarlarının bir kan pıhtısıyla tıkanması gibi durumlar, organ düzeyinde davranış bozukluklarına neden olur (madde-enerji sisteminin hasar görmesi sonucu yanlış bilgi aktarımı).

Organizma düzeyinde normal dışı uyum süreçleri çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilirler. Meninger (1963), olağan koşullarda ortaya çıkabilen madde-enerji ve bilgi aktarımı noksanlıkları ya da fazlalıkları sonucu bilgi akışında türlü bozukluklar görülebilir. Bunlar arasında, hırçınlık ve gerginlik, çok konuşma, tekrarlı gülmeler, hiddet tepkileri, huzursuzluk, kaygının da eşlik ettiği uyku bozuklukları ve somut sorunlara gerçekdışı çözümler bulma eğilimi sayılabilir (Geçtan, 2010)

Organizmanın karşılaştığı zorlanmalar büyüdükçe, daha çok enerji kullanımını gerektiren sağlıklı uyum mekanizmaları geliştirilir. Meninger, organizmanın içinden kaynaklanan normaldışı bilgi üretimini beş aşamada tanımlamıştır:

1. Gerginlik ve uyum yapma yeteneklerinde hafif derecede bozulma.
2. Anksiyete ve diğer nevrotik belirtiler.
3. Belirli hedeflere yönelik şiddet ve saldırganlık.
4. Organizmanın düzeninin dağılması ve çevreden gelen bilgilerin gerçeğini yadsımayla beliren psikozlar.
5. Denetimin tümünden yitilmesiyle birlikte yaşanan yoğun anksiyete ve depresyon.

Grup düzeyinde çatışma en çok aile içinde görülür. Sorun, ekonomik nedenlere bağlı olarak madde-enerji yetersizliğinden, yatalak bir aile üyesinin sürekli bakımı gibi fazla ya da istenmeyen bilgi aktarımlarından kaynaklanabilir.

Örgüt düzeyinde de normal dışı durumlar görülebilir. Bir ülkenin yeteri düzeyde petrol bulamaması, bir hastanenin önemli bazı ilaçları getirememesi gibi madde-enerji yoksunlukları sistemin bozuk çalışmasına neden olabilir (Geçtan, 2010)

Normallik kavramını Offer ve Sabshin (1974) dört yönden ele almışlardır:

1) Bir görüşe göre normallik "sağlıklılık" olarak yorumlanabilir. Bu aslında durumları hastalık ya da sağlık olarak ele alan geleneksel yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre tüm insanların davranışları bir skala üzerine yansıtıldığında normallik büyük bir bölümü, normal dışılık ise küçük bir bölümünü oluşturur.

2) İkinci yaklaşımı benimseyenlere göre normallik diye bir şey yoktur. Eğer normallik bir organizmanın tüm kişilik bölümlerinin birbiriyle denge durumunda ve uyumlu bir birlik içinde işlevlerini sürdürmesi anlamında alınırsa, böyle bir durumun gerçekleşmesi ütopyadır. Freud'un da dediği gibi "Normal bir ego, genel olarak normallik kavramı gibi, hayal ürünü bir beklentidir." Bu görüş günümüz psikiyatristlerinin ve psikanalistlerin çoğu tarafından paylaşılmaktadır.

3) Üçüncü görüş, normalliği "ortalama" ile eş anlamda alır. Bu yaklaşım davranışların normallik oranlarını ölçmek amacıyla günümüzde sıklıkla uygulanmakta ve değerlendirmeyi matematik ilkesine göre yapmaktadır. Bir başka deyişle, orta derecede uyum sağlayabilen ve çoğunluğu oluşturan grup normal sayılırken, eğrinin iki ucundakiler olağandışı durumlar olarak değerlendirilirler.

4) Dördüncü yaklaşıma göre normallik bir süreçtir ve normal davranış birbiriyle etkileşim durumunda olan sistemlerin ortak bir ürünüdür. Bir başka deyişle normallik, herhangi bir andaki durumu tanımlamak yerine, organizmada gözlemlenen değişiklikleri ya da süreçleri vurgular (Geçtan, 2010).

Günümüzde, çocuk, ergen veya gençlerin sağlıklı davranışlar geliştirmeleri öncelikli olarak aileleri, eğitimcileri, psikiyatristleri, psikologları, toplumbilimcileri ve siyasileri yakından ilgilendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır denebilir. Bu yüzden aile, eğitim ve destek verici kurumların gelecek neslin daha sağlıklı bireylerden oluşturulması amacıyla bireylerin sağlıksız davranışların nedenlerini öğrenmeye ve önlemeye yönelik çabaları son yıllarda artmaktadır. Ergen sağlığı konusunda yapılan araştırmalar bu alandaki müdahale programlarının davranış sorunlarını önleme ya da tedavi etme biçiminden, gençlerin sağlıklı gelişimini destekleme biçimine dönüşmesine de neden olmuştur (Kaner ve Çiçekçi, 2000). Bu yüzden DDEOTSY adolesanlarda

davranış örüntülerinin niteliğinin incelenmesi problem oluşmasını önlemedeki rolünün kestirilmesinde önem taşımaktadır.

1.6.1. Adolesanlarda Sağlıklı Davranışlar

Yalçın (1998), öğrencilerdeki olumlu davranışların kazandıracığı yer okullardır. Okullarda yer alan beden eğitimi ders programlarındaki uygulamanın öğrenci beklenti ve isteklerinin göz önünde bulundurularak hazırlanması gerekmektedir. Böyle olduğu takdirde öğrenci derse severek ve isteyerek katılır. Birçok becerilerin kazanılması da bu bağlamda olumlu yönde sağlanabilir (Özdağ ve ark, 2008).

Sağlıklı olmayan, riskli veya sorunlu olarak tanımlananların dışındaki davranışlar sağlıklı olarak kabul edilebilirler.

Ergenlerin sağlık sorunlarına yol açan riskli davranışları; korunmasız ve erken yaşta başlayan cinsel ilişki, alkol ve sigara kullanımı, Saldırgan davranışlar ve sık kavga, silah ya da yaralayıcı alet taşıma, araba kullanma ve kilo vermeye çalışmadır (Bülbul, 2004). Bu anlamda adı geçen davranışların bir adolesanda mevcut olmayışı onun sağlıklı davranış örüntülerine sahip olduğunun göstergesi olabilecektir. Adolesanların sağlıklı davranışlar geliştirmeleri için eğitim ve sağlık kuruluşlarının ve hatta toplumsal örgütlerin yardımlarına ihtiyaç duymaları olasıdır.

Olumlu davranışların geliştirilmesinde emosyonel iyilik halinin etkisi de gözardı edilemeyecek öneme sahiptir (Donaldson ve Ronan, 2006). Dolayısıyla adolesanların iyilik hallerini destekleyen spor yapma alışkanlığının uygun yaşlarda kazandırılması önem taşımaktadır.

Orwin (1995) ergenler ve ergenlik dönemi ile ilgili yaptığı kapsamlı çalışmalar neticesinde, bu dönemde hangi davranışları normal, hangi davranışların anormal olarak değerlendirilebileceğine ilişkin bir ayırım yapmıştır. Ancak ona göre, bu davranışlar değerlendirilirken ergenliğin dinamik bir dönem olduğu, bu nedenle ergenliğin başında normal davranışlar sergileyen ergenin, ergenliğin sonuna doğru anormal davranışlarda bulunabileceği konusunda uyarılmaktadır. Ergenlikte normal ve anormal davranışlar aşağıda gibidir:

Tablo 3: Ergenlikte Normal ve Anormal Davranışlar Ayrımı

NORMAL DAVRANIŞLAR	ANORMAL DAVRANIŞLAR
1. Okul için yapılması gerekenlerle ilgili tüm sorumluluğunu alır.	1. Okul ile ilgili her şey için endişelenmeyi anne ve babasına bırakır.
2. Kendini aynı cinsten olan ebeveyni ile özdeşleştirir.	2. Kendini karşı cinsten olan ebeveyni ile özdeşleştirir.
3. Hatalarından ders alır.	3. Aynı hataları tekrar tekrar yapar
4. Mantıksız kurallara kızar ve bu kızgınlığını sözel olarak dile getirir	4. Her kurala karşı çıkar ve bütün kurallara karşı geldiğini gösterir. Ya da tam tersi hiçbir kuralı çiğnemez ve hiçbir kurala karşı çıkmaz.
5. Etrafındakilere, özellikle kardeşlerine karşı bazen çok özensiz ve duyarsız bazen de çok özenli ve duyarlıdır.	5. Hiç kimseyi önemsemez, hiç kimseye değer vermez
6. Ailesi ile bağları gevşerken, arkadaşlarına ilgisi artar.	6. Arkadaşlarına ilgisi azdır, anne babası ile olan bağlarını koparmaz.
7. Yanlış davranışlarının sonunda samimi bir pişmanlık duyar.	7. Yanlış davranışlarından pişmanlık duymaz, kendi davranışları için suçu başkalarına yüklemeye çalışır.
8. Kızgınlık, kıskançlık ve gücenme gibi değişik duygularını ifade edebilir.	8. Duygularını ya hiç göstermez ya da sadece “iyi” duygularını ifade eder.
9. Biraz dağınık biraz derli topludur.	9. Aşırı derecede derli toplu, dakiktir ve adetlere uyar.
10. Görüntüsü ve davranışları ergenlere özgüdür.	10. Davranış ve giyim konusunda ebeveynin isteklerine tamamen uyar.
11. Anne ve babasının onu sevdiğine ve onu beğendiğine inanır. Benlik saygısı yüksektir.	11. Birey olarak beğenilip sevilmediğine inanır. Anne ve babasının ondan utandığını düşünür. Kendine çok az değer verir.

(Siyez, 2009)

1.6.2. Adolesanlarda Davranış Sorunları

Uyum güçlükleri ve sorunları çocuğun yaşı büyüdükçe sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde olumsuz etkiler gösterir. Bu olumsuz durumlar 8-9 yaşından sonra davranış bozuklukları adı altında anılır (Aydoğmuş, 1995).

Dinamik bir süreç olan davranışın dıştan görülen belirtilerinden çok, onu oluşturan nedenlerin çözümlenmesi ve anlaşılması önem taşır. Gerek normal ve gerekse normaldışı davranışlar, gerçekte, insanın dünyayı algılayış biçimine göre yaşamını sürdürebilme çabalarından başka bir şey değildir ve normal ya da normaldışı sayılan davranışların tümünün işleyişinde aynı temel ilkeler geçerlidir. Normaldışı belirtiler yalnızca insanın uyum yapma çabalarının yetersizliğini yansıtır, yetersizliğinin gerçek nedenini açıklamaz (Geçtan, 2010).

Ergenlerin bugün en sık karşılaştıkları sorunlar; depresyon ve intihar eğilimi, kazalar, şiddet, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, plansız gebelik, madde bağımlılığı, şişmanlık ve beslenme bozuklukları gibi en azından kısmen önlenabilir sorunlardır (Bülbül, 2004). Davranışsal sorunlara yönelik öneriler: toplumsal koruyucu etkenler arasında medyadaki yayınlarla, yasa dışı maddelere ve silahlara ulaşabilme ile ilişkili yasal düzenlemelerin yapılması, gelir dağılımındaki adaletsizliğin ortadan kaldırılması, ergenlerin boş zamanlarını geçirebilecekleri, spor yapabilecekleri ve hobiler edinebilecekleri merkezlerin yaygınlaştırılması, kreş ve bakımevlerinin artırılması ve okulların fiziki özelliklerinin iyileştirilmesi sayılabilir (Alıkaşifoğlu, 2008). Opper (2005)'e göre stres, sosyal izolasyon, aile içi gerginlikler, yanlış beslenme alışkanlıkları aktivite eksikliğinin bir sonucu olarak çocukların sağlığında önemli risk faktörü olarak rol oynamaktadır (Pehlivan, 2009).

Davranış sorunlarının oluşumunda ailenin yapısı, kültür, okul, sosyal koşullar, ekonomik düzey vb birçok faktörün sayılması mümkündür ancak davranış sorunlarını çözmeye özellikle ergenlik çağında bir sportif faaliyete katılmak öncelikli olarak önerilmektedir (Donaldson ve Ronan, 2006).

Costello ve ark (2003)'na göre adolesanlarda *yaygın görülen* mental sağlık problemleri ve yetersizlikler:

1. Depresyon %3-5
2. Anksiyete %4-6
3. Dikkat sorunları/Hiperaktivite bozukluğu %2-4

4. Yeme Bozuklukları %1-2

5. Davranım (conduct) Bozuklukları % 4-6

6. Zararlı madde kullanımı %2-3 (Michaud ve Fombonne, 2005).

Castello'nun sunduğu bu yüzdelerle bakar denebilir ki adolesanların en az %16 ve en çok %23 oranında mental sağlık problemi yaşadıkları sonucuna varılabilir.

Dikkate değer bir şekilde risk faktörleri dört sosyal temadan kaynaklanmaktadır: aile, akran, okul ve çevre (Gerar ve Buehle, 2004).

Adler (2001)'e göre bütün sorunlu çocukların gözden kaçacak gibi olmayan belli karakter özellikleri vardır: Yaşam sorunlarıyla başa çıkmaya pek hazırlıklı sayılmazlar; kendi kişisel çıkarları için güç sahibi olmak ve çevrelerine söz geçirmek isterler. Üstelik geçimsiz kimselerdir, başkalarıyla sık kavga edip dururlar. Bu tip çocuklar on altı ya da on yedisine geldiklerinde toplum içinde erişkin insanlar gibi davranmaları ve yaşamsal sorunların gözü peklikle üzerine yürüyecekleri bir yaşa ulaştıklarında, cesaret ve umutlarını yitirdiklerinden gerisin geri kaçmaya bakarlar. Bir yandan sosyal engellerle karşılaşır, öbür yandan buna koşut olarak sevgi ve evlilik yaşamında çeşitli engeller karşısında bulurlar kendilerini, çünkü hiçbir şeye ve hiç kimseye yaklaşım sağlayamazlar. Adler'e göre ise sorunlu çocuk olmanın temelinde çocukların organsal yetersizlikleri, aşırı şımartılmaları, seilmeyen-kendisinden nefret edilen çocuklar ve ya harika çocuklar olmaları yatmaktadır. O bu duruma çözüm bulunmasının önemini şöyle vurgulamakta "bir kimse gereği gibi eğitildi de topluma uyum sağlaması başarılı diyelim, organsal yetersizlikler ilgili kimsenin borç hanesine yazılacak puanlar olmaktan çıkarak, alacak hanesinde puanlara dönüşür".

Sağlık Bakanlığı, Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü (2008)'e göre ergenlerde sık görülen sağlık sorunlarını yedi başlık altında toplamıştır.

1. Meme sorunları ve hastalıkları,
2. Kızlarda adet döngüsü sorunları,
3. Cilt problemleri (sivilce, terleme bozuklukları, yağlanmalar) ve kıllanma ile ilgili sorunlar,

4. Erkeklerde haya (testis), tohum kanalı (spermatik kord) ve torba ile ilgili (skrotal) sorunlar,
5. Ortopedik sorunlar; duruş (postür) bozukluğu, omurga eğrilikleri (skolyoz, kifoz), diz ağrısı,
6. Beslenme ile ilgili sorunlar (aşırı şişmanlık-obezite veya aşırı zayıflık)
7. Psikolojik sorunlar ve hastalıklar

(Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2008). Sıralanan sağlık sorunlarından ortopedik sorunlar (Karakuş ve Kılınç, 2006), beslenme ile ilgili sorunlar (Turan ve ark, 2009; Erginöz ve ark, 2011) ve psikolojik sorunlar ve hastalıklar (Monshouwer ve ark, 2009) bu dönemde yapılacak uygun egzersiz ile baş edilebilecek durumlar haline getirilebilirler.

Ekşi ve ark (1996) astımlı ve sağlıklı 4-14 yaş arasındaki çocuklar üzerinde bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Achenbach Çocukların Davranışlarını Değerlendirme Ölçeğinde astımlı çocuklarda somatik problemler, agresyon, İçe yönelim, Dışa yönelim ve Toplam problem puanları anlamlı şekilde kontrol grubundan daha yüksek; sosyal yeterlilik ve aktivite puanları düşük bulunmuştur.

Adolesan dönemde sıkça rastlanan sorunlardan birisi de hijyen konusudur. Ankara'da bir lisenin 9 ve 10. sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen konusunda davranışlarının belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmada araştırma yapılan lisenin 9. ve 10. Sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen konusunda davranışlarının yetersiz olduğu belirlenmiştir (Kaya ve ark, 2006)

11, 13, 15 yaşındaki okul çocuklarının fiziksel etkinlik düzeylerinin demografik özellikler, beslenme alışkanlıkları ve hareketsiz yaşam davranışlarıyla ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmanın sonuçları ülkemizde yaşayan ergenlerin fiziksel etkinlik düzeylerinin yetersiz olduğunu, özellikle kızların fiziksel olarak etkin olmadığını, ergenlerin beslenme alışkanlıklarının ve arkadaşları ile geçirdikleri zamanın fiziksel etkinlik düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Etkin sağlığı

koruma ve geliştirme programları özellikle kızlara odaklamalı ve ergenlerin beslenme alışkanlıklarının üzerinde durmalıdır (Erginöz ve ark, 2011).

Ören ve Gençdoğan (2007) 242 lise öğrencisinin 114'ünün orta ve ciddi düzeyde depresyonda olduğunu göstermiştir ve bu sayı örneklem grubunun %47 sini oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmanın bir başka sonucuna göre ise kız ve erkek öğrenciler arasında depresyon düzeyi açısından fark bulunamamıştır. Sınıf düzeyi açısından 3. sınıftaki öğrencilerin depresyon düzeyleri 1. ve 2. sınıftakilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

2.7. Öğretmenlerin/Antrenörlerin Öğrencilere Yaklaşım ve Tutumları

Her öğrencinin ilgisi, alakası ve yeteneği farklıdır, dolayısıyla başarılı olmak isteyen bir öğretmen, öğrencisini her yönden (bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve sosyal) tanımaya çalışmalı ve bireylere vereceği eğitim-öğretimde hareket tarzını bu noktadan belirlemelidir. Öğrencisini tanıması; onun zihinsel durumunu, duyuşsal özelliklerini ve sosyal ilişkilerini bilmesi öğretmenin başarılı olmasını kolaylaştıracaktır (Aktepe, 2004).

Aktepe (2004)'e göre öğretmen öğrencisini tanıma konusunda aşağıdaki yeterlikleri gösterir:

- a. Öğrencilerin fiziksel özelliklerini tanıma,
- b. Öğrencilerin sosyo-ekonomik özelliklerini tanıma,
- c. Öğrencilerin grup ilişkilerini tanıma,
- d. Öğrencilerin zihinsel özelliklerini tanıma,
- e. Öğrencilerin duygusal özelliklerini tanıma,
- f. Öğrencilerin psiko-motor özelliklerini tanıma,
- g. Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyini belirleme,
- h. Öğrencilerin öğrenme biçimini tanıma,
- i. Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini gözleme,
- j. Öğrenciyi tanımada ilgililerle iş birliği yapma

Avşar (2009) beden eğitimi öğretmenleri ile yaptığı bir çalışmasının nitel sonuçlarına göre öğretmenlerin, öğrencilerin sadece devinişsel alanla ilgili kazanımlarını değerlendirdikleri, duyuşsal ve bilişsel alanla ilgili kazanımlarını ise değerlendirmedikleri; değerlendirme tekniğı olarak beceri testlerine ağırlık verdikleri, bunun yanında fiziksel uygunluk testleri, öğrenci ürün dosyaları, tutum ölçekleri, akran, grup ve öz değerlendirme gibi teknikleri hemen hemen hiç kullanmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Karademir ve ark (2010) sporcuyu/öğrenciyi tanımanın öğretmen açısından önemine değinmişlerdir. Onlara göre duygusal zekâya sahip olan beden eğitimi öğretmenleri önemseme, empati kurma, karşısındakilerin duygularını anlayabilme ve eğitimsel ortamda öğrencilerin ihtiyaçlarını daha iyi tanıma gibi yeteneklere sahip olurlar. Sporsal faaliyetlerde ise sporcularını/öğrencilerini tanıyan ve ihtiyaçlarını bilen, onların güçlü ve zayıf yanlarının farkında olan, yarışma ortamında ise duygularını kontrol etmede zorluk çekmeyen kişiler olacaktır. Özellikle müsabaka ortamında sporcuların/öğrencilerin psikolojik mücadele içerisine girdikleri düşünöldüğünde, bu durumdan başarıyla ayrılabilmeleri, gereken ön koşulları bilen ve uygulayabilen bir durumda olmalarını gerektirecektir. Bu nedenle beden eğitimi öğretmeni (spor yöneticisi, antrenör) yarışmada yaşanan durumları, antrenman planlamasında benzer şekilde oluşturabilmeli, sporcunun/öğrencinin deneyimlerini artırabilmeli ve olumlu duygular, doğru algılama, mücadele isteğı uyandırmayı sağlayıp, olumsuz tepkileri önceden engellemeye çalışabilmelidir. Çünkü sportif başarı, fiziksel, zihinsel ve psikolojik performansın etkisi altındadır. Bu nedenle duygusal eğitime çocuk ve gençlerin fiziksel antrenmanlara başladıkları ilk andan itibaren başlamak gerekir.

Şirin ve ark (2008) beden eğitimi öğretmenin/antrenörün öğrenciyi/sporcuyu tanımasının önemini motivasyon açısından ele almışlardır. Onlara göre; sporda başarıya ulaşmak için en önemli unsurlardan birisi psikolojik faktörlerdir. Motivasyon sportif başarıyı etkileyen faktörler içinde en önemlisi olarak kabul edilebilir. Spordaki devamlılığın sağlanması için sporcunun spora katılım nedenlerinin ortaya konması şarttır. Sporcunun motivasyonunu, performansını olumlu şekilde etkileyecek biçimde

kullanmak bu devamlılığı arttıracaktır. Antrenörün sporcusunu iyi tanınması, ilgi ve ihtiyaçlarını bilmesi bu bağlamda önem taşımaktadır. Antrenör ya da beden eğitimi öğretmenleri sporcusu ile ilgili bilgilere dayalı olarak; sporcularının spora katılımlarını sürdürmeleri, onların yapmış oldukları spordan haz almaları, hür iradeleri ile aktiviteyi sürdürmesi gibi istenir davranışları sağlamada, bir başka ifadeyle içsel motivasyonu sürdürme ve artırmada etkin rol oynayabilir. Özellikle genç sporcuların gelişim dönemleri de göz önüne alınarak sporcunun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği sportif ortamlar yaratılarak katılımın sürdürülmesi sağlanabilir.

Aydoğın (2006) ve Demirel (2008)'e göre iyi bir öğretmenin; öğrenciyi tanınması, alanına ilişkin bilgi ve beceriye yeterince sahip olması, yeniliklere açık ve sürekli gelişim çabası içinde olması, öğretim araçlarını etkin bir şekilde kullanması, öğrencinin sınıf içi çalışmalarını objektif kriterlere göre değerlendirmesi ile okul içi faaliyetlerinde bir lider olması gerekir (Göktaş ve Özmaden, 2011).

Rehberlik ve psikolojik danışma alanında yapılan bir çalışmada öğretmenler kendi sınıflarındaki öğrencileri daha yakından tanıma imkanına sahip olukları vurgulanmış. Onların gelişimlerini izleme, çıkan sorunlarını gözleme ve meydana gelen değişiklikleri fark etme olanakları vardır. Her ne kadar rehberlik ve danışma uzmanlık isteyen bir hizmetse de, öğretmenlere görev-içi ya da görev başında eğitim vererek, öğrencinin gelişme seyri ve her gelişim aşaması problemleri ile ilgili bilgi vererek öğretmenlerin rehberlik ve psikolojik danışma anlayışı kazanmalarına yardımcı olunabilir. Ayrıca Öğretmenler, öğrencilerin ileride büyük problemler doğurabilecek patolojik davranışların belirtilerini erkenden teşhis edebilir, koruyuculuk ve önleyicilik rolünü üstlenebilirler. Her zaman uzman kişilerin öğrencilere ulaşma imkanının kısıtlılığı düşünüldüğünde, öğretmenin bu işlevinin önemi daha iyi anlaşılacağı önerisinde bulunmuşlardır (Ercan, 2001).

Planlanmış spor aktivitelerine fazla sayıda katılımın diğer planlanmış aktivitelere katılmaktan daha yüksek psikolojik olgunluk ve öğretmenlerin TRF/6-18 aracılığı ile yaptıkları değerlendirmeye göre sosyal yeterliliklerinin oranı daha yüksektir (Fletcher ve ark, 2003).

Filistinli adolesanlar arasında okulda saldırgan davranış biçimini sergileyenlere bilişsel davranış müdahalesinde (cognitive behavioral intervention) bulunulmuştur. 7 ve 9. Sınıflardan 10 adolesana; problemleri davranışları içeren bilişsel-davranışsal gerçek olaylar hakkında deneyimler, bilişsel- davranışsal etkinin hakkında temellerin öğrenilmesi, müdahale programı oluşturma, kendini kontrolün öğrenilmesi, problem çözme, öfke yönetimi ve alternatif düşünme çerçevesi 12 haftalık eğitim verilmiştir. Diğer aynı saldırganlık düzeyindeki 10 adolesan kontrol grubunu oluşturmuştur. Bu çalışmanın sonucunda sorunlu davranışlar hakkında öğretmenlerin yaptığı değerlendirmeler davranışları konusunda birkaç kategoride azalma olduğu yönündedir. Bunların başlıcaları direkt gözlenebilen olan- Saldırgan davranışlar, kurallara karşı gelme ve sosyal problemler- çok az kategoride çok az düşüş rapor etmişlerdir. Oysa katılımcılar kendileri YSR/11-18 aracılığı ile ve onların yakın arkadaşları davranış sorunlarının büyük ölçüde azaldığını ve özellikle deney grubunda Somatik yakınmalar ve sosyal içe dönüklük dışındaki tüm alt boyutlarında azalma meydana gelmiş ve istatistiksel anlamlılık bulunmuştur. Araştırmacılar deneklere verdikleri eğitim sırasında adolesanların öğretmenleri hakkındaki değerlendirmelerden “soğuk”, “az ilişki kuran” ve “ihmal eden” şeklindeki tanımlamalardan yola çıkarak öğretmenlerin sadece göze çarpan, gözlenebilen davranışlara odaklandıklarını, görünmeyen davranışları tanıyabilmeleri için öğrencilerle yakın ilişkiye girmeleri, zaman ayırmaları konusunda uyardıklarını. Farklı becerilere yönelik sorunlu öğrencilerin çalıştırılmasının uyumlu (adaptive) davranışlar geliştirmelerine yardım ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Ancak öğretmenlerin de eğitimine vurgu yapmışlardır (Qutaiba, 2010).

Okul sonrası yapılan planlanmış aktivitelerin, ayrılmış ebeveyn ve adolesanların ilişkilerine ve adolesan duygu durum bozukluğuna etkileyip etkilemediğinin araştırıldığı bir çalışmanın sonucuna göre, ebeveynlerinden ayrılmış adolesanların yüksek duygu durum bozukluğuna sahip oldukları bulunmuştur. Aralarından okul sonrası aktivitelere katılanların katılmayanlara göre daha düşük duygu durum bozukluğu tespit edilmiştir, bu durum öncelikle kendi aktivite liderleri tarafından desteklenen katılımcılar için daha çok yansımıştır. Ancak kızlar erkeklere göre daha yüksek duygu durum bozukluğu yaşadıkları da rapor edilmiştir (Mahoney ve ark,2002).

Ken Hardman'ın "Okullarda Beden Eğitiminin Durumu Ve Sürekliliği: Küresel Bir Yaklaşım" başlıklı derlemesinde "1999 Berlin Beden Eğitimi Zirvesi'nden bu yana okul beden eğitiminin durumunda, özellikle ekonomik olarak az gelişmiş olan ve gelişmekte olan bölgelerde çok az bir değişiklik olmuştur. Var olmaya devam eden endişeler şunları kapsamaktadır: eğitim programına ayrılan yetersiz süre, uygun olmayan eğitim programı, beden eğitiminin algılanan düşük statüsü, yetersiz nitelikli ve/veya yeterli derecede eğitilmemiş öğretmenler (özellikle ilköğretim okullarında), sıklıkla yetersiz bütçe ve büyük sınıflarla ilişkilendirilen yetersiz tesis, araç-gereç ve öğretim materyalleri, bazı ülkelerde, okul dışındaki geniş toplum programlarına ve tesislerle kurulacak ilişkilere yönelik bir farkındalık eksikliği, toplumsal cinsiyet eşitliğini ve engelli öğrencilerin tam katılımını sağlama yönündeki engeller" in devam ettiğini bildirmiştir.

3 GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde deneklerin tanımlanması, veri toplama araçları, araştırma yöntem ve modeli, verilerin toplanma süreci ve son olarak istatistiksel analizler hakkında bilgi verilecektir.

3.1.Çalışmada Kullanılan Gereçler

3.1.1. Evren ve örneklem

Araştırmanın evreni

Araştırmanın evrenini, 2009-2010 eğitim ve öğretim yılında Manisa İlinde Milli Eğitim okullarında orta öğretim kademesinde okuyan (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) 15-18 yaş arasındaki öğrencilerden futbol, voleybol, basketbol ve hentbol branşlarında DDEOTSY öğrenciler ve bu öğrencilerle benzer özellikte ancak SYM öğrenciler oluşturmaktadırlar. 2009-2010 eğitim ve öğretim yılında Manisa Milli Eğitim okullarında DDEOTSY adolesanların cinsiyet, spor türü ve takım sayısı olarak dağılımları Tablo 4 de gösterilmiştir. Bu tabloya göre toplam 1016 öğrenci ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmıştır. Aynı sayıdaki SYM öğrenci ile birlikte 2032 öğrenci evreni oluşturmuştur.

Tablo 4: 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı DDEOTSY adolesanların cinsiyet, spor türü ve takım sayılarının dağılımları

SPOR TÜRÜ	SPORCU ÖĞRENCİ SAYISI			TAKIM SAYISI		
	KIZ	ERKEK	TOPLAM	KIZ	ERKEK	TOPLAM
VOLEYBOL	180	60	240	15	5	20
BASKETBOL	96	96	192	8	8	16
FUTBOL	36	450	486	2	25	27
HENTBOL	56	42	98	4	3	7
TOPLAM	368	648	1016	29	41	70

Tablo 4’de Milli Eğitim okullarında DDEOTSY adolesanların cinsiyet, spor türü ve takım sayısı olarak dağılımları görülmektedir. Buna göre 2009-2010 eğitim ve öğretim yılında 368 kız, 648 erkek ve toplam 1016 adolesan sayı olarak takım sporlarında yapılan karşılaşmalara katılmıştır. Takım bazında ise 29 kız takımı, 41 erkek takımı ve toplam 70 takım karşılaşmalara katılmıştır (bkn EK: 7)..

Araştırma evrenini belirlemede 15-18 yaş arasında yaşanan problemlere ders dışı etkinlik olarak seçilen takım sporunun davranış örüntülerine olumlu yönde geliştirilmesinde yararlı olduğu düşünülmüştür. Çocukluktan çıkıp yetişkin yaşamına adım atan, en kısa sürede yetişkin sorumluluklarını alması gerekli olacak bu neslin davranış boyutunda daha az sorun yaşadıklarını ortaya koyabilmek için her boyuttaki egzersizin gerekli olacağı varsayılmıştır. Kendilerini ifade etmede cinsel kimliklerine bağlı farklılıkların sportif faaliyetlere de objektif bir şekilde yansıtacağı düşünülmüştür. Öğrencileri sınıf ortamının dışında diğer öğretmenlerden çok beden eğitimi öğretmenlerinin daha yakından tanıdıkları ifade edilmektedir. Çünkü öğrenciler etkinlik içinde duygularını yaşadıkları için davranışlarını kontrol edemezler ve bu etkinlikleri yürüten beden eğitimi öğretmenleri onların davranışlarını kolaylıkla gözleyebilirler. Bu durumda eğitim süreci içinde sadece spor yapan öğrenciyi değil,

aynı zamanda SYM öğrenciyi de (sadece beden eğitimi dersine giren) gözlemleyebilmekteler düşüncesi adolesan davranışları hakkında onların bilgisine başvurulmasında etken olmuştur.

Araştırmanın örneklemi

Araştırmanın örneklemi, ortaöğretim okullarında DDEOTSY' lardan Manisa Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğüne düzenlenen Gençler Spor Faaliyetleri arasında yer alan voleybol, basketbol, hentbol ve futbol karşılaşmaları sonucunda ilk üç dereceye girmiş kız ve erkek okul takımı sporcularından oluşan 266 öğrenci ile aynı okulların SYM 213 öğrenci (sınıfı, cinsiyeti, ailenin sosyoekonomik yapısı konularında benzer olan) (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) olmak üzere toplamda 479 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın belirlenmiş amacına uygun olarak amaçlı örneklem seçilmiştir. Ayrıca sınıfı, cinsiyeti, ailenin sosyoekonomik yapısının yanı sıra, davranış örüntülerini deneklerin sağlık durumlarının da etkileyebileceği düşüncesiyle herhangi bir fiziksel veya psikolojik tedavi altında olmayan öğrenciler örnekleme alınmıştır. Tablo 5'de ve 6'da öğrencilerin cinsiyet faktörüne ve spor dallarına göre dağılımları gösterilmiştir. Tablo 6'da da 2009-2010 eğitim ve öğretim yılı okullar arası takım sporları genç erkekler-kızlar başarı çizelgesi sunulmuştur.

Tablo 5: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Cinsiyet Faktörüne Göre Frekans Ve Yüzde Dağılımları

CİNSİYET	TAKIM SPORU		SPOR YAPMAYAN	
	YAPAN ADOLESANLAR		ADOLESANLAR	
	f	%	f	%
KIZ	124	46,6	107	50,2
ERKEK	142	53,4	106	49,8
TOPLAM	266	100	213	100

Tablo 5 te DDEOTSY ve SYM adolesanların cinsiyet faktörüne göre frekans ve yüzde dağılımları görülmektedir. Buna göre takım sporu yapan adolesanların 124 (%46,6)'ü kız, 142 (%53,4)'i erkek, toplam 266 oldukları, SYM adolesanların 107 (%50,2)'i kız, 106 (%49,8)'i erkek, toplam 213 oldukları görülmektedir.

Tablo 6: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Yaş Faktörüne Göre Yüzde Ve Frekans Dağılımları

YAŞI	TAKIM SPORU YAPAN ADOLESANLAR		SPOR YAPMAYAN ADOLESANLAR	
	f	%	f	%
15	79	29,7	47	22,1
16	84	31,6	85	39,9
17	72	27,1	65	30,5
18	31	11,7	16	7,5
TOPLAM	266	100	213	100

Tablo 6 da DDEOTSY ve SYM adolesanların yaş faktörüne göre yüzde ve frekans dağılımları görülmektedir. Takım sporu yapan adolesanların 79 (%29,7)'u 15 yaşında, 84 (%31,6)'ü 16 yaşında, 72 (%27,1)'si 17 yaşında ve 31 (%11,7)'i 18 yaşında oldukları görülmektedir. SYM adolesanların 47 (%22,1)'si 15 yaşında, 85 (%39,9)'i 16 yaşında, 65 (30,5)'i 17 yaşında ve 16 (%7,5)'sı 18 yaşında oldukları görülmektedir.

Tablo 7: DDEOTSY ile SYM adolesanların spor dalına göre sayıları ve toplam örneklem içindeki dağılımları

		SPORCU/SPORCU DEĞİL				
		TAKIM SPORU YAPAN ADOLESANLAR		SPOR YAPMAYAN ADOLESANLAR		Toplam
SPOR TAKIMLARI	N	Voleybol	75	Kontrol	72	147
	%Toplam		15,7		15,0	30,7
	N	Basketbol	62	Kontrol	44	106
	%Toplam		12,9		9,2	22,1
	N	Futbol	74	Kontrol	47	121
	%Toplam		15,4		9,8	25,2
	N	Hentbol	55	Kontrol	50	105
	%Toplam		11,5		10,4	21,9
	N		266		213	479
	%Toplam		55,5		44,5	100,0

Tablo 7’te görüldüğü gibi spor yapanlar 266 öğrenci ve toplam örneklemin %55.5’ini, spor yapmayanlar ise 213 öğrenci ve toplam örneklemin %44,5 ini oluşturmaktadır.

Tablo 8’de 2009-2010 öğretim yılında DDEOTSY ve derece almış okul takımlarının gençler kategorisinde kız-erkek takımları ve okulları görünmektedir. Dereceye girmiş üç takımı olması nedeniyle Turgutlu Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Lisesinin başarısı göze çarpmaktadır. Manisa Hasan Türek Anadolu Lisesi, Manisa Lisesi, Salihli Sakine Evren Anadolu Lisesi, Manisa Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ve Turgutlu Lisesi dereceye girmiş ikişer takımları olduğu görülmektedir.

9.1.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada belirlenen amaç ve buna bağlı sınanan hipotezler doğrultusunda uygun olduğu düşünülen araçlar olarak;

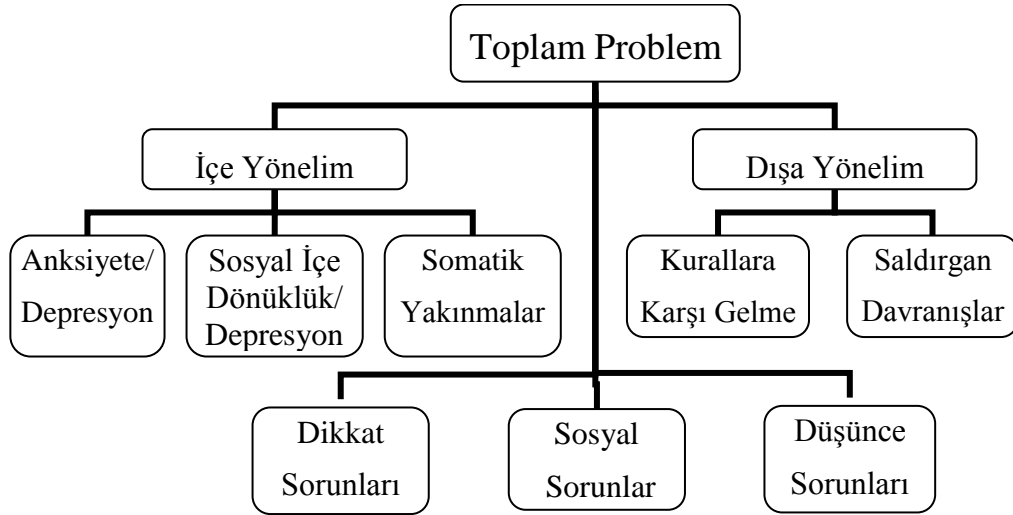
- 1- Kişisel Bilgi Formu (KBF)
- 2- Okul Çağı Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçekleri
  - a) “11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği” (YSR/11-18)
  - b) “Öğretmen Bilgi Formu” (TRF/6-18) kullanılmıştır.

9.1.2.1. Okul Çağı Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçekleri

Achenbach Ampirik Temelli Değerlendirme Sistemi (ASEBA), çocuk ve gençlerin yeterlik ve uyum işlevleri ile sorun davranışlarını standart, bütüncül yaklaşımla ve kısa zamanda değerlendiren maliyet-etkin bir sistemdir. Çocuk hakkında ayrıntılı bilgiye sahip olabilmek için formların anne, baba ya da çocuğa bakım veren diğer bireyler, öğretmenler, çocuğun kendisi gibi çoklu bilgi kaynakları tarafından yanıtlanması günümüz koşullarında altın standart olarak kabul edilmektedir. Formların birbiriyle paralel olması, çoklu bilgi kaynaklarından elde edilen sistematik bilginin karşılaştırılmasını kolaylaştırmaktadır (Erol ve Şimşek, 2010).

“Gönüllü Olur Formu” aileler ve denekler tarafından gönüllü olarak doldurulmuştur (bkn EK:4). Tüm deneklerin (n=497) kendileri ve aileleri KBF, YSR/11-18 ve TRF/6-18 ölçekleri uygulanmadan önce gönüllülüklerini bildirmişlerdir. Gönüllü olmayan deneklere veri araçları uygulanmamıştır.

Şekil 3: Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeklerinde Ampirik Temelli Alt Testler

(Erol ve Şimşek, 2010)

Çocuk Ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeğinin Çeviri çalışmaları:

CBCL/4-18'in 1981 formu, ülkemizde ilk kez Türkçe 'ye Melda Akçakın ve Işık Savaşır tarafından 1983 yılında çevrilmiştir (Akçakın, 1983; Akçakın ve Savaşır 1985 akt. Erol ve Şimşek, 2010). 1991 formu Neşe Erol ve Melda Akçakın tarafından çevrilmiş ve ülkemizdeki 1983 çeviri formuyla sürekliliğini sağlayabilmek amacıyla karşılaştırılarak, farklılık ve benzerlikler gözden geçirilmiştir (Erol ve Şimşek, 2010).

3.1.2.2.a. 11-18 Yaş Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR/11-18)

11-18 yaş için kullanılan YSR (Youth Self-Report/11-18) formu Achenbach ve Edelbrock tarafından 1987 yılında geliştirilmiştir (Özerk, 2006), Ana babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumlarının, bilgi düzeylerinin ve 11 – 18 yaş grubu öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerinin incelenmesi). Yapılan son değişiklikler ile YSR/11-18 ile CBCL'in 105 problem maddesi birbirleriyle benzerlik göstermiştir. YSR/11-18'nin

93 maddesi TRF ile benzerdir (Erol ve Şimşek, 2010). Bu çalışmada Türkiye’de kullanılan 2009 basım formu kullanılmıştır.

Özellikleri: Ölçek yeterlik ve sorunlu davranışlar olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Ölçekteki yeterlikle ilgili olan maddelerden “Etkinlik”, “Sosyallik” ve “Okul” olmak üzere üç alt test elde edilmektedir. “Etkinlik Alt Testi” spor etkinlikleri, spor dışı ilgi alanları ve uğraşları, ev ya da ev dışı yapılan işleri; “Sosyallik Alt Testi” üye olunan kulüp ve kuruluşlar ile arkadaş ve kardeş ilişkilerini; “Okul Alt Testi” okuldaki başarı derecelerini, okul sorunlarını ve okul etkinliklerine katılımı yansıtmaktadır. Etkinlik, Sosyallik ve Okul alt testlerinin toplamından Toplam yeterlik puanı elde edilmektedir.

Ölçeğin ikinci bölümü 112 sorudan oluşmaktadır. Sorunlu davranışların ve Olumlu özelliklerin birlikte sorgulandığı bu bölümde son 6 ayda görülme sıklığı derecesine göre 0: Doğru Değil (Bildiğiniz kadarıyla), 1: Bazen ya da Biraz Doğru ve 2: Çok ya da Sıklıkla Doğru olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten sorunlu davranışların tanımlanmasında “İçe yönelim ve “Dışa yönelim” diye iki ayrı davranış puanı elde edilmektedir. Her iki davranış puanına dahil edilmeyen ayrıca üç sorun puanı da elde edilmekte, bunlar; Sosyal sorunlar, Düşünce sorunları ve Dikkat sorunlarıdır. Ayrıca “hayvansever olma”, “dürüst olma”, “yardım sever olma”, “şakadan hoşlanma” vb maddeleri içeren “Olumlu özellikler”e ilişkin puan elde edilmektedir.

Özetle elde edilebilir puan türleri ve madde sayıları şu şekildedir:

1) İçe yönelim

- a) Anksiyete/Depresyon (13 adet madde) - ağlama, korkma, okul korkusu, kötü şey yapmak, kusursuzluk, seilmeme vb
- b) Sosyal içe dönüklük/Depresyon (8 adet madde) - az hoşlanma, yalnızlık tercihi, konuşmama vb
- c) Somatik yakınmalar (4 adet madde) - kabus, baş dönmesi, bulantı, mide ağrıları vb

- 2) Dışa yönelim
  - a) Kurallara Karşı Gelme Davranışı (16 adet madde)- alkol alma, kural çiğneme, evden kaçma, evden çalma vb
  - b) Saldırgan davranışlar (17 adet madde)- çok tartışma, kötü davranma, eşyalara zarar, çok bağırma, inatçılık vb
- 3) Sosyal sorunlar (11 adet madde)- geçimsiz, yalnız, kıskanç, küçükleri tercih vb
- 4) Düşünce sorunları (12 adet madde)- takıntı, kendine zarar, derisini yolma, hareket tekrarı vb
- 5) Dikkat sorunları (9 adet madde)- çok çocuksu, iş bitirememe, dürtüsel vb
- 6) Olumlu özellikler (14 adet madde)- yardım sever, dürüst, yetenekli, hayırsever vb, ancak bu maddeler Toplam problemin dahilinde değildir.

Bunların dışında “Diğer Problemler” olarak 8 madde daha yer almaktadır – tırnak yeme, okul sevmeme vb., 56. Maddenin h seçeneği de bu gruba dahildir.

Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışmaları

Güvenirlilik: YSR 1991 formunun test-tekrar test güvenirlik katsayıları 60 gence 1 hafta ara ile iki kez uygulanarak hesaplanmış ve katsayılar Toplam yeterlikte. 81, Toplam problem 'de ise .82 olarak saptanmıştır (Erol ve Şimşek, 1998 akt. Erol ve Şimşek, 2010).

CBCL, YSR ve TRF'nin 2001 formlarının test-tekrar test güvenirlik katsayıları tablo: 9'de gösterilmiştir. Tablo 'da izlendiği gibi test-tekrar test güvenirlik katsayıları anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur. İçe yönelim, Dışa yönelim, Toplam problem ile sekiz sendrom alt testleri iç tutarlılık katsayıları tabloda gösterilmiştir. Görüldüğü gibi CBCL/6-18, TRF ve YSR'nin iç tutarlılık katsayıları Toplam problemde sırasıyla. 94, .95 ve . 96 arasında değişmektedir (Erol ve Şimşek, 2010)

Tablo 9: CBCL/6-18,YSR/11-18, TRF/6-18 Test-Tekrar test Güvenirliği ve İç Tutarlılık Katsayıları (Cronbach’s Alpha Katsayıları)

Alt Testler	CBCL		YSR		TRF	
	R	α	R	α	R	α
Etkinlik	.88	.64	.81	.92		
Sosyallik	.89	.71	.88	.56		
Okul	.90	.83	.89	.86		
Toplam yeterlik	.90	.78	.88	.92		
Toplam Uyum Puanı (TRF)					.92	.86
Ampirik Temelli Sendrom Alt Testleri						
Anksiyete/Depresyon	.87	.84	.81	.75	.89	.81
Sosyal ie dönüklük/Depresyon	.86	.81	.71	.69	.74	.84
Somatik yakınmalar	.89	.76	.73	.77	.89	.73
Sosyal sorunlar	.87	.78	.81	.69	.75	.76
Düşünce sorunları	.76	.82	.72	.74	.81	.70
Dikkat sorunları	.90	.84	.77	.73	.92	.94
Dikkatsizlik					.93	.92
Hiperaktivite-Dürtüsellik					.91	.92
Kurallara karşı gelme davranışı	.86	.89	.82	.68	.85	.76
Saldırgan davranışlar	.90	.91	.83	.84	.86	.91
Olumlu zellikler			.76	.89		
İe yönelim	.93	.87	.84	.89	.85	.89
Dışa yönelim	.93	.90	.83	.89	.89	.93
Toplam problem	.93	.94	.87	.95	.91	.96

Yapı Geçerliliği

Araştırmada kullanılan YSR/11-18 leği, Türkiye’de geçerli olup olmadığının belirlenmesi için klinik ve normal örneklem (toplum=2206, klinik=330) zerinde doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. YSR/11-18 leğinin 2001 formunda değiştirilen 6 yeni madde yanı sıra 32. Ve 11. Maddelerin Türkçe ifadeleri yeniden gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir. Her bir maddenin faktör yük değerleri .25 ile .80 arasında bulunmuştur.

Toplum örnekleminde erkek çocuklar için YSR/11-18 sorun davranışlarla ilişkili 8 sendrom alt testinin Toplam problem puanıyla korelasyonları .67-.90 arasında değişim gösterirken, bu değişim kızlarda .69-.91 arasındadır. Klinik örnekleme ise değişim erkeklerde .56-.87, kızlarda .54-.84'dür. Gerek klinik gerekse toplum örneğinde, Anksiyete/Depresyon, Sosyal içe dönüklük/Depresyon ve Somatik yakınmalar alt testleri İçe yönelim ile, Saldırgan davranışlar ve Kurallara Karşı Gelme Davranışı ile Dışa yönelim güçlü ve anlamlı ilişkidir. Ölçeğin faktör yapısının uygunluğunu test etmek için yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin belirtilen sorun davranışları pozitif ve tatmin edici düzeyde ölçtüğü saptanmıştır (RMSEA=.046) (Erol ve Şimşek, 2010)

İçerik ve ölçüt geçerliliği

Ölçeğin içeriğinin amaca uygun olup olmadığı ve hedef konunun uygun kısımlarının değerlendirilmesini amacıyla klinik ve normal örneklem (toplum=2206, klinik=330) üzerinde yapılan analizler sonucu ölçeğin genel olarak tüm alt testlerde bu iki örnekleme anlamlı ölçüde ($p<0.001$) birbirinden ayırt ettiği saptanmıştır. Ancak yeterlik alt testlerinden Sosyallik alt test puanları toplum ve klinik örnekleme anlamlı farklılık göstermemiştir ($p>0.05$). Etkinlik ve Okul alt testleri ile Toplam yeterlikten ise klinik örnekleme çocuklar toplum örneğindeki çocuklardan anlamlı olarak yüksek puan aldıkları saptanmıştır ($p<0.05$). Toplum ve klinik örnekleme cinsiyete göre farklılık olup olmadığı değerlendirildiğinde; klinik örnekleme cinsiyetler arasında farklılık görülürken, toplum örneğinde Etkinlik alanında farklılık saptanmamış ($p>0.05$), ancak Toplam yeterlik ve Sosyallik alt testlerinden erkeklerin anlamlı olarak yüksek puan aldıkları saptanmıştır ($p<0.05$).

Sorunlu davranışlarda klinik örnekleme çocukların puan ortalamaları toplum örneğinden anlamlı olarak yüksek olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Toplum örneğinde cinsiyete göre farklılık incelendiğinde; Sosyal sorunlar, Düşünce sorunları, Dikkat sorunları, Saldırgan davranışlar ve Karşı Gelme Davranışında cinsiyete göre farklılık bulunmazken ($p>0.05$), diğer alt testler ile İçe yönelim ve Toplam problemde kızlar, Kurallara Karşı Gelme ve Dışa yönelimde erkeklerin yüksek puan aldıkları saptanmıştır ($p<0.05$).

YSR'nin ruh sağlığı hizmeti alan ve almayan çocukları, kız ve erkek çocuklar ile 11-14 yaş grubu ile 15-18 yaşları arasındaki çocukları ayırt etme gücünü belirlemek amacıyla, her bir alt test için varyans yüzdeleri hesaplanmıştır. Ruh sağlığı hizmeti alma durumunun yaşa ve cinsiyete göre etki büyüklüğü daha fazla bulunmuştur (Erol ve şimşek, 2010).

Çeviri çalışmaları: CBCL/6-18 ile paralellik gösterdiğinden, farklı olan 13 madde Neşe Erol ve Refia Palabıyıkoglu tarafından ayrı ayrı çevrilmiş, maddeler 1. şahıs olarak yazılmış, çeviriler karşılaştırılmış, benzerlik ve farklılıklar gözden geçirilmiştir. Ölçeğin 2001 formu Erol ve şimşek tarafından yeniden gözden geçirilmiş, CBCL'de yapılan değişiklikler eklenmiş ve 59. Maddedeki (İyi bir dost olabilirim) dost kelimesi bazı gençler tarafından farklı anlam yüklenmesi nedeniyle 'arkadaş' şeklinde değiştirilmiştir (Erol ve şimşek, 2010).

3.1.2.2.b. Öğretmen Bilgi Formu (TRF/6-18)

Öğrencilerin okula uyumunu ve sorun davranışlarını öğretmenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda standart bir biçimde değerlendirebilmek amacıyla Achenbach ve Edelbrock tarafından 1986 yılında geliştirilmiştir (Özerk, 2006). Yapılan son değişiklikler ile TRF ile CBCL'in 97 maddesi birbirleriyle benzerlik göstermiştir. Aynı zamanda YSR'nin 93 maddesi TRF ile benzerdir (Erol ve şimşek, 2010)

Özellikleri: Ölçek uyum ve sorunlu davranışlar olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; "Okul Başarısı, Çok Çalışma, Uygun ve Yerinde Davranma, Öğrenme ve Mutlu Olma" alt testlerinden oluşmakta ve bunların toplamından Toplam Uyum Puanı elde edilmektedir. Araştırmamızda deneklere ilişkin davranış değerlerini elde etmek amacıyla TRF/6-18 ölçeği beden eğitimi öğretmenlerine doldurtulmuştur.

Ölçeğin 2. Bölümü 112 maddeden oluşmaktadır. Sorun davranışların sorgulandığı bu bölümde davranışların son 2 ayda görölme sıklığı derecesine göre öğretmen tarafından 0: Doğru Değil (Bildiğiniz kadarıyla), 1: Bazen ya da Biraz Doğru ve 2: Çok ya da Sıklıkla Doğru olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler

içinde gruplandırılır. Ölçekten sorunlu davranışların tanımlanmasında “İçer yönelim ve “Dışa yönelim” diye iki ayrı davranış puanı elde edilmektedir. Her iki davranış puanına dahil edilmeyen ayrıca üç sorun puanı da elde edilmekte, bunlar; Sosyal sorunlar, Düşünce sorunları ve Dikkat sorunlarıdır. Bunların tamamı Toplam problem başlığı altında toplanarak değerlendirilmektedir.

Özetle elde edilebilir puan türleri ve madde sayıları şu şekildedir:

2. İçer yönelim

- a) Anksiyete/Depresyon (16 adet madde) - ağlama, korkma, okul korkusu, kötü şey yapmak, kusursuzluk, sevlmeme vb
- b) Sosyal içer dönüklük/Depresyon (8 adet madde) - az hoşlanma, yalnızlık tercihi, konuşmama vb
- c) Somatik yakınmalar (3 adet madde) - kabus, baş dönmesi, bulantı, mide ağrıları vb

3. Dışa yönelim

- a) Kurallara Karşı Gelme Davranışı (12 adet madde)- alkol alma, kural çiğneme, evden kaçma, evden çalma vb
- b) Saldırgan davranışlar (20 adet madde)- çok tartışma, kötü davranma, eşyalara zarar, çok bağırma, inatçılık vb

4. Sosyal sorunlar (11 adet madde)- geçimsiz, yalnız, kıskanç, küçükleri tercih vb

5. Düşünce sorunları (10 adet madde)- takıntı, kendine zarar, derisini yolma, hareket tekrarı vb

6. Dikkat sorunları (26 adet madde)- çok çocuksu, iş bitirememe, dürtüsel vb

Bunların dışında “Diğer Problemler” olarak 6 madde daha yer almaktadır – tırnak yeme, okul sevmeme vb., 56. Maddenin h seçeneği de bu gruba dahildir.

Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışmaları

TRF 1991 formunun test- tekrar test güvenirlilik katsayıları 49 öğrencinin öğretmenine 15 gün ara ile 2 kez uygulanmış ve katsayı Toplam problemde .88 olarak belirlenmiştir (Erol ve Şimşek, 1998 akt Erol ve Şimşek 2010).

CBCL, YSR ve TRF'nin 2001 formlarının test-tekrar test güvenirlilik katsayıları Tablo 9'de gösterilmiştir.

Yapı Geçerliği

Araştırmada kullanılan TRF/6-18, Türkiye'de geçerli olup olmadığının belirlenmesi için klinik ve normal örneklem (toplum=2310, klinik=732) üzerinde doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. TRF/6-18 ölçeğinin 2001 formunda değiştirilen 3 yeni maddenin(5, 28 ve 99) yanı sıra faktör yük değerinin .20 nin altında olan 11, 31, 32, 74, 80 ve 106. maddelerin Türkçe ifadeleri yeniden gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir. 8 alt ölçeğe giren tüm maddeler için faktör yük değerleri yeniden hesaplanmış ve .29 ile .87 arasında değiştiği bulunmuştur (Erol ve Şimşek, 2010).

Klinik ve toplum örneğinde her iki cinsiyet için alt testlerin toplam puanla korelasyonları pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($p<.01$). Toplum örneğinde erkek çocuklar için alt testlerin toplam puanla korelasyonları .48-.90 arasında değişim gösterdiği, kızlarda bu değişimin .50- .88 olduğu saptanmıştır. Anksiyete/Depresyon, Sosyal içe dönüklük/Depresyon ve Somatik yakınmalar alt testleri İçe yönelim ile, Saldırgan davranışlar ve Kurallara Karşı Gelme Davranışı ile Dışa yönelim güçlü ve anlamlı ilişkidir. Ölçeğin faktör yapısının ülkemize uygunluğunu test etmek amacıyla, klinik ve normal örneklem kullanılarak yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucuna göre, ölçeğin faktör yapısının ülkemize uygun olduğu saptanmıştır (RMSEA=.07) (Erol ve Şimşek, 2010)

İçerik ve Ölçüt Geçerliği

Klinik ve normal örneklem (toplum=2310, klinik=732) ile yapılan çalışmada okul ve uyum işlevleri ile sorunlu davranışlar alt testlerinde her iki örnekleme birbirinden ayırt ettiği bulunmuştur ($p<0,001$). Klinik örneklemeindeki çocukların puan

ortalamaları toplum örneğinden anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Toplum örneği değerlendirildiğinde, okul ve uyum işlevleri açısından tüm alt testlerden öğretmenler kızları erkeklere göre anlamlı ölçüde daha başarılı ve uyumlu olarak bildirmişlerdir ($p<0,05$).

Sorun davranışlar değerlendirildiğinde; toplum örneğinde yaş ve cinsiyete göre Sosyal içe dönüklük/Depresyon ve Somatik yakınmalar alt testlerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kızlarda İçe yönelimle ilişkili Anksiyete/Depresyon, erkeklerde Dışa yönelimi açıklayan Kurallara Karşı Gelme Davranışı, Saldırgan davranışlar ile Sosyal sorunlar, Dikkat sorunları puan ortalamaları anlamlı olarak yüksek bulunmuş ($p<0.05$).

Toplum örneğinde yaşa bağlı değişim incelendiğinde Sosyal sorunlar, Dikkat sorunları, Saldırgan davranışlar ile Dışa yönelim ve Toplam problemde küçük yaştaki çocuklar büyük yaştakilere göre anlamlı ölçüde daha sorunlu bildirilmişlerdir ($p<0.05$). Diğer alt testlerde ve İçe yönelimde yaşa bağlı farklılık saptanmamıştır ($p>0.05$).

Çeviri çalışmaları: TRF/4-18 ülkemizde ilk kez Füsün Akkök ve arkadaşları tarafından çevrilmiş (Akkök ve ark., 1988; Akkök ve Askar, 1989, akt Erol ve Şimşek 2010).

Ölçeğin 1991 ve 2001 formları Neşe Erol tarafından yeniden gözden geçirilmiş ve ölçeğin eski ve yeni formları arasındaki farklılıklar belirlenmiştir (Erol ve Şimşek 2010)

1.1.2.1. Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Araştırmacı tarafından bağımsız değişkenlerin elde edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu formda, deneklerin anne ve babalarının eğitim düzeyi ve meslekleri, ailenin aylık geliri, ders dışı etkinliklere katılanların egzersiz bilgileri (spor türü, spor yapma yılı) yer almaktadır.

1.2. Yöntem

3.2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada elde edilen verilerle çıkarımsal sonuçlara ulaşılması amacıyla niceliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ulaşılan literatür ışığında kavramsal temeller oluşturulmuş, bu çalışmanın yapılmasının önemi vurgulanmış ve elde edilen bulgulara dayalı olarak mümkün olan sade ve anlaşılır dille yorumlar yapılmış ve araştırma sonuçlandırılmıştır. Bu çalışmada ele alınan adolesan dönemdeki davranış örüntüleri, Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme ölçekleri (YSR/11-18 ve TRF/6-18) aracılığı ile elde edilmiştir. Bu çalışmada 479 öğrenci örneklem olarak ele alınmıştır, uygun düzeyde kaynağa ulaşılmış, davranış niteliğini ölçen aynı veriyi iki kaynaktan (öğrenci ve öğretmen) aynı alt ölçekler altında değerlendiren ölçekler kullanılmıştır.

Veri toplama araçlarını belirlemede (YSR/11-18 ve TRF/6-18),

- Adolesan dönemde yaşanan yaygın davranış sorunlarının literatür ışığında önemli bulunması,
- Bu dönemde halen okul çağı içinde olmaları
- Sportif ders dışı etkinliklerin takım sporu olarak yapılmasının sağladığı faydalar göz önünde bulundurulmuş ve etken olmuştur.

Dereceye girmiş takımların örneklem olarak belirlenmesinde ise,

- Takım arkadaşları ile birlikte egzersiz yapmış olmaları,
- Yarışma heyecanını yaşama şansı bulmuş olmaları,
- Bir takımla, grup olma özelliğini oluşturma çabasına girmiş olmaları,
- Bu takımın üyesi olarak kazanma ve kaybetmeyi- yenme ve yenilmeyi yaşamış olma
- İşbirliği, rekabet ve centilmenlik kavramlarını birlikte yaşamaları

- Aynı kurallara uyma ve başarılı bir sonuçla derece elde etmiş olma faktörleri etkili olmuştur.

Belirlenen örneklem hakkında bilgi almak ve resmi işlemleri başlatabilmek için Manisa Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğüne ait internet sitesinden her bir spor türünün dereceye girmiş okullarını görebilmek amacıyla;

1. http://manisa.meb.gov.tr/lig_heyeti/genc/hentbol.html
2. http://manisa.meb.gov.tr/lig_heyeti/genc/voleybol.html
3. http://manisa.meb.gov.tr/lig_heyeti/genc/futbol.html
4. http://manisa.meb.gov.tr/lig_heyeti/genc/basketbol.html

17.11.2009 tarihinde adresleri ziyaret edilmiştir.

3.2.2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma Manisa Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğüne düzenlenen Gençler Spor Faaliyetleri arasında yer alan voleybol, basketbol, hentbol ve futbol karşılaşmaları sonucunda dereceye girmiş kız ve erkek takımları sporcuları ile SYM gençlerin davranış örüntülerinin belirlenmesi; bu spor takımlarında yer almanın davranış sorunları açısından SYM akranlarına göre etkili olup olmadığının incelenmesine yönelik ampirik bir çalışmadır.

3.2.3. Verilerin Toplanması

Manisa Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğüne ait internet sitesinden her bir spor türünün dereceye girmiş okullarının belirlenmesinden sonra gerekli resmi izin işlemleri tamamlanmıştır. Beden eğitimi öğretmenleri/antrenörler ile iletişime geçerek her iki taraf için uygun zaman belirlenmiştir. Toplam 23 takımdan, YSR/6-18 ölçeği aracılığı ile 479 denekten veri toplanmış ve TRF ölçeği aracılığı ile veri elde etmek için 19 öğretmenin /antrenörün yardımı alınmıştır. Çalışmada, ders dışı etkinlik olarak spor yapan ve Manisa Milli Eğitim Müdürlüğü koordinatörlüğünde Gençler Liginde takım sporlarında yarışmalara katılarak derece almış ilk üçe giren takım sporcularına ve SYM

gruba, onların beden eğitimi öğretmenleri ve antrenörleri aracılığı ile veri araçları (KBF ve YSR/11-18) derslerin olmadığı zamanlarda tüm takımın uygun olduğu bir saatte araştırmacı tarafından uygulanmıştır. SYM adolesanların belirlenmesi işlemini yine beden eğitimi öğretmenlerinin rehberliğinde ders dışı etkinlik olarak spor yapan adolesanların sınıfından, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba eğitim düzeyleri gibi faktörlerde kontrol grubu oluşturacak kriterler çerçevesinde belirlenmiştir ve ders dışında uygun oldukları bir zamanda veri araçları (KBF ve YSR/11-18) araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Bu aşamada bazı beden eğitimi öğretmenleri SYM öğrencilerin derslerine girdikleri ama yeteri kadar tanımadıkları endişesi içinde oldukları gözlenmiştir. SYM grupta yer alacak bu öğrencilerin belirlenmesi 10-15 ek gün için ek zaman tanınmıştır. Rehber öğretmenler ve sınıf öğretmenlerinden de yardım alarak SYM öğrencilerin spor yapanlara benzer (aynı sınıf, cinsiyet, ailelerinin sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapıları) özelliklerde olmalarına özen göstermişlerdir. Bu belirlemelerden sonra veri araçları (KBF ve YSR/11-18) araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Bu işlem öğrencilerin kendi okullarında bir derslikte veya kütüphanede gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere ölçeklerin uygulama süresi 45-50 dakika arasında sürmüştür. Daha sonraki aşama için bu beden eğitimi öğretmenlerine onların davranışlarını gözleme fırsatı sağlamak amacıyla yaklaşık 2-2,5 ay zaman tanınmıştır. Ders dışı etkinlik olarak spor yapan ve yapmayan adolesanların belirlenmesini takiben onların çalışmalarını yürüten, yarışmalara hazırlayıp bu süreçte yanlarında olan ve beden eğitimi derslerini yürüten beden eğitimi öğretmenlerinin öğrencilerin davranışları konusunda değerlendirme yapacakları veri aracı (TRF/6-18) uygulanmıştır.

Çalışmanın ölçekleri bütün dereceye girmiş spor takımlarında oynamış öğrencilere ve onların kendi sınıflarından SYM benzer özelliklere sahip arkadaşlarına uygulanması planlanmıştır. Bu amaçla 542 öğrenciye ulaşılmıştır. İki takım ilin spor lisesinde olmaları nedeniyle burada öğrenim gören sınıf arkadaşlarının güzel sanatların herhangi bir dalında eğitim almaları onların sadece spor yapmadıkları gerekçesiyle bizim örneklemimizde davranış örüntüleri açısından diğer SYM' larla eş değerde tutulamayacağından 28 denekten veri alma işleminden vazgeçilmiştir (1 futbol ve 1 basketbol takımının spor yapmayan grubu). YSR/11-18 formu 7 öğrenci tarafından

eksik doldurulmuştur. Ulaştığımız diğer 28 (5 spor yapan, 23 spor yapmayan) öğrenci de gönüllü olmamıştır. Sonuç olarak 479 öğrenciden sağlıklı veri elde edilebilmiştir.

DDEOTSY ve SYM adolesanların ailelerinin aylık gelirlerine, anne-baba eğitim düzeylerine ve anne-baba mesleklerine göre dağılımları 10, 11 ve 12. tablolarda görülmektedir.

Tablo 10: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Ailelerinin Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları

Ailenin Aylık Geliri	TAKIM SPORUYAPAN ADOLESANLAR		SPOR YAPMAYAN ADOLESANLAR	
	f	%	f	%
500 TL'den az	19	7,1	15	7,0
501-1000 TL	89	33,5	87	40,8
1001-1500 TL	81	30,5	48	22,5
1501-2000 TL	33	12,4	24	11,3
2001-2500 TL	19	7,1	12	5,6
2501-3000 TL	11	4,1	12	5,6
3001 TL ve üstü	14	5,3	15	7,0
TOPLAM	266	100	213	100

*Bu araştırmada verilerin elde edildiği dönemde asgari ücret net 576,57 TL dir (01.01.2010-30.06.2010).

Tablo 10'da DDEOTSY ve SYM adolesanların ailelerinin aylık gelirlerine göre dağılımları görülmektedir. Takım sporu yapan adolesanların ailelerinin aylık gelirine göre; 19 (%7,1)'u 500 TL'den az, , 89 (%33,5)'u 501-1000 TL, 81 (%30,5)'i 1001-1500 TL, 33 (%12,4)'ü 1501-2000 TL, 19 (%7,1)'u 2001-2500 TL, 11 (%4,1)'i 2501-3000 TL ve 14 (%5,3)'ü 3001 TL ve üstü dağılıma sahiptirler. SYM adolesanların ailelerinin aylık gelirlerine göre; 15 (%7,0)'u 500 TL'den az, 87 (%40,8)'u 501-1000 TL, 48 (%22,5)'i 1001-1500 TL, 24 (%11,3)'ü 1501-2000 TL, 12 (%5,6)'u 2001-2500 TL, 12 (%5,6)'i 2501-3000 TL ve 15 (%7,0)'ü 3001 TL ve üstü dağılıma sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 11: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Anne- Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılımları

EĞİTİM DÜZEYİ	TAKIM SPORU YAPAN ADOLESANLAR				SPOR YAPMAYAN ADOLESANLAR			
	Anne		Baba		Anne		Baba	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Okur-yazar değil	23	8,6	13	4,9	17	8,0	4	1,9
Okur-yazar/ilkokul terk	28	10,5	20	7,5	36	16,9	22	10,3
İlkokul mezunu	104	39,1	80	30,1	78	36,6	66	31,0
Ortaokul mezunu	28	10,5	49	18,4	24	11,3	31	14,6
Lise okul mezunu	62	23,3	61	22,9	37	17,4	48	22,5
Ön lisans/lisans mezunu	21	7,9	40	15,0	20	9,4	39	18,3
Lisansüstü	0	0	3	1,1	1	0,5	3	1,4
TOPLAM	266	100	266	100	213	100	213	100

Tablo 11’de DDEOTSY ve SYM adolesanların anne – baba eğitim düzeyine göre dağılımları görülmektedir.

Tablo 12: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Anne -Baba Mesleklerine Göre Dağılımları

MESLEKLER	TAKIM SPORU YAPAN ADOLESANLAR				SPOR YAPMAYAN ADOLESANLAR			
	Anne		Baba		Anne		Baba	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yaşamıyor	0	0	11	4,1	0	0	2	1,0
Ev hanımı/çalışmıyor	203	76,3	6	2,3	167	78,4	4	1,9
Memur	26	9,8	36	13,5	15	7,0	34	16,0
İşçi	17	6,4	52	19,5	14	6,6	45	21,1
Çiftçi	2	0,8	29	10,9	1	0,5	21	9,9
Serbest meslek	9	3,4	74	27,8	6	2,8	69	32,4
Emekli	9	3,4	58	21,8	10	4,7	38	17,8
TOPLAM	266	100	266	100	213	100	213	100

Tablo 12’de DDEOTSY ve SYM adolesanların anne – baba mesleklerine göre dağılımları görülmektedir

3.2.3. Etik konular

- **Ölçeklerin bu araştırmada kullanılmasına ilişkin Prof. Dr. Neşe Erol’dan izin alınmıştır**

08.12.2009 tarihinde elektronik posta yoluyla, ASEBA sözleşmesi imzalanarak (bkn EK: 5) ölçeklerin kullanılmasını araştırmacı ve danışman öğretim üyesi Prof. Dr. Neşe Erol’dan talepte bulunmuşlardır. 20.12.2009 tarihinde yine elektronik posta yoluyla ölçekleri kullanma izni tarafımıza verilmiştir (bkn EK: 1).

- **Araştırmanın etik uygunluğu Sağlık Bakanlığı, Manisa Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır.**

Araştırma etik açıdan; takip edilen protokol, deneklerin özellikleri, uygulanan veri toplama araçlarının uygunluğunun onayı için **Sağlık Bakanlığı, Manisa Klinik Araştırmalar Etik Kurulu** başvurulmuştur. 12.01.2010 tarihinde söz konusu kurul tarafından gerekli izin verilmiştir (bkn EK: 2).

- **Manisa Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğünden araştırmanın belirlenen okullarda yapılması için izin alınmıştır.**

Araştırmanın örneklemini okul çağı çocuklarından oluşması nedeniyle, Manisa Valiliği Milli Eğitim Okullarında gerçekleşeceğinden, söz konusu kurumdan tablo 6’da sıralanan okullarda çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli izin talebinde bulunulmuştur. Araştırma hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. Buna istinaden 26.11.2009 tarihinde EK 3’te görülen yazı ile çalışmamıza izin verilmiştir.

- **“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu” araştırmada deneklerin katılımının gönüllülüğü esas alınmıştır.**

Çalışmamıza katılması söz konusu olan, DDEOTSY ve SYM her denegin velisi/vasisinin ve kendisinin gönüllülüğünü bildiren yazılı belge karşılıklı etik araştırma kuralları çerçevesinde imzalanmıştır (bkn EK: 4). Bu bilgilendirme ve gönüllü

olma sürecinde çalışmamızda yer almak istemeyen 28 (5 spor yapan, 23 spor yapmayan) öğrenci olmuştur.

3.2.4. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırma sürecinde kullanılan ölçeklerden elde edilen veriler bilgisayarda SPSS 16.00 istatistik programı kullanılarak çözümlenmiştir. İstatistiklerin anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir. Araştırmaya 266 DDEOTSY ve 213 SYM adolesan katılmıştır. Buna dayalı olarak parametrik istatistiksel çözümlene teknikleri kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin betimlenmesinde yüzde (%) ve frekans (f) ölçütleri kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasındaki ortalamaların farkı (YSR/11-18 aracılığı ile elde edilen DDEOTSY'lar ile SYM'ların davranış örüntüleri, cinsiyet bağımsız değişkenine dayalı olarak DDEOTSY'ların ve SYM'ların davranış örüntüleri, TRF/6-18 aracılığı ile elde edilen DDEOTSY'lar ile SYM'ların davranış örüntüleri) Independent- Samples t Test ile analiz edilmiştir. Spor yapma yılı ile davranış örüntüleri arasındaki ilişki ve YSR/11-18 ve TRF/6-18 aynı alt ölçek ilişkileri Pearson Korelasyon testi ile analiz edilmiştir.

4 BULGULAR

Bu bölümde tezin belirtilen amacın odağında sınanmaya çalışılan hipotezlerin açıklanmasına yönelik yapılan istatistiki değerlendirmenin sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur.

Tablo 13: DDEOTSY ve SYM Adolesanların Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması

DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ	DDEOTSY/ SYM	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Anksiyete /Depresyon	DDEOTSY	266	5.05	3.77	2.367	.018*
	SYM	213	5.89	3.95		
Sosyal içe dönüklük/ Depresyon	DDEOTSY	266	3.66	2.74	.467	.641
	SYM	213	3.77	2.69		
Somatik yakınma	DDEOTSY	266	3.18	3.04	.992	.322
	SYM	213	3.46	3.10		
Sosyal sorunlar	DDEOTSY	266	3.19	2.81	1.210	.227
	SYM	213	3.50	2.67		
Düşünce sorunları	DDEOTSY	266	3.31	3.32	.418	.676
	SYM	213	3.44	3.14		
Dikkat sorunları	DDEOTSY	266	5.45	3.11	2.232	.026*
	SYM	213	6.10	3.25		
Kurallara karşı gelme	DDEOTSY	266	3.06	3.29	1.095	.274
	SYM	213	2.74	3.09		
Saldırgan davranışlar	DDEOTSY	266	6.69	4.73	.437	.663
	SYM	213	6.50	4.48		
İçe yönelim	DDEOTSY	266	11.89	7.98	1.657	.098
	SYM	213	13.12	8.26		
Dışa yönelim	DDEOTSY	266	9.75	7.34	.771	.441
	SYM	213	9.24	6.93		
Toplam problem	DDEOTSY	266	37.26	22.93	1.064	.288
	SYM	213	39.46	21.76		
Toplam yeterlik	DDEOTSY	266	21.15	3.25	7.278	.000**
	SYM	213	18.77	3.90		
Olumlu özellikler	DDEOTSY	266	20.44	5.70	.337	.736
	SYM	213	20.27	5.64		

*p<.05

**p<.01

Tablo13’de DDEOTSY ve SYM katılımcıların YSR/11-18 ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analizi sonucunda SYM’ ların Anksiyete/Depresyon (t=2.367; $\bar{X}$ =5.89;

$p < .05$) ve Dikkat sorunları ($t = 2.232$; $\bar{X} = 6.10$; $p < .05$) ortalamaları spor yapanlardan yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Toplam problem puanları ortalamaları spor yapanlarda $\bar{X} = 37.26$ ve SYM' larda $\bar{X} = 39.46$ olduğu görülmektedir. Aralarındaki rakamsal farklılık istatistiki anlamlılığa yansımamıştır ($t = 1.064$; $p > .05$) Olumlu davranış örüntülerinin ortalaması olan Toplam yeterlik puan ortalamasında ise spor yapanların ($\bar{X} = 21.15$) SYM' lardan ($\bar{X} = 18.77$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($t = 7.278$; $p < .01$).

Tablo 14: DDEOTSY ve SYM Adolesan Kızların Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması

DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ	DDEOTSY/SYM	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Anksiyete /Depresyon	DDEOTSY	124	5.58	4.00	3.296	.001**
	SYM	107	7.26	3.70		
Sosyal içe dönüklük/ Depresyon	DDEOTSY	124	3.50	2.83	1.618	.107
	SYM	107	4.07	2.53		
Somatik yakınma	DDEOTSY	124	3.98	3.14	.795	.428
	SYM	107	4.30	3.01		
Sosyal sorunlar	DDEOTSY	124	3.09	2.56	2.279	.024*
	SYM	107	3.82	2.29		
Düşünce sorunları	DDEOTSY	124	3.09	3.43	1.677	.095
	SYM	107	3.83	3.28		
Dikkat sorunları	DDEOTSY	124	5.60	3.11	2.883	.004**
	SYM	107	6.76	2.97		
Kurallara karşı gelme	DDEOTSY	124	2.26	2.90	.931	.353
	SYM	107	1.95	1.88		
Saldırgan davranışlar	DDEOTSY	124	6.67	4.57	.327	.744
	SYM	107	6.85	3.72		
İçe yönelim	DDEOTSY	124	13.06	8.21	2.487	.014*
	SYM	107	15.64	7.43		
Dışa yönelim	DDEOTSY	124	8.93	6.81	.155	.877
	SYM	107	8.80	5.02		
Toplam problem	DDEOTSY	124	37.68	22.43	2.047	.042*
	SYM	107	43.19	17.74		
Toplam yeterlik	DDEOTSY	124	21.46	3.36	5.691	.000**
	SYM	107	18.82	3.71		
Olumlu özellikler	DDEOTSY	124	21.40	5.25	.525	.600
	SYM	107	21.71	3.85		

*p<.05

** p<.01

Tablo 14’de DDEOTSY kızların SYM kızlara göre YSR/11-18 ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analizi sonucunda SYM kızların Anksiyete/Depresyon ($t=3.296$; $\bar{X}=7.26$;

$p < .01$), Sosyal sorunlar ($t=2.279$; $\bar{x}=3.82$; $p < .05$), Dikkat sorunları ($t=2.883$; $\bar{x}=6.76$; $p < .01$), İçe yönelim ($t=2.487$; $\bar{x}=15.64$; $p < .05$) ve Toplam problem puanlarının ($t=2.047$; $\bar{x}=43.19$; $p < .05$) takım sporu yapanlardan daha yüksek ve farkın da istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Toplam yeterlik puan ortalamasında ise DDEOTSY kızların (21.46) SYM kızlara (18.82) göre puanlarının yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($t=5.691$; $p < .01$). Olumlu özellikler boyutunda ise DDEOTSY kızlar ile SYM kızlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($t=.525$; $p > .05$).

Tablo 15: DDEOTSY ve SYM Adolesan Erkeklerin Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması

DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ	DDEOTSY/SYM	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Anksiyete /Depresyon	DDEOTSY	142	4.58	3.51	.183	.855
	SYM	106	4.50	3.71		
Sosyal içe dönüklük/ Depresyon	DDEOTSY	142	3.80	2.67	.921	.358
	SYM	106	3.47	2.83		
Somatik yakınma	DDEOTSY	142	2.49	2.78	.347	.729
	SYM	106	2.61	2.97		
Sosyal sorunlar	DDEOTSY	142	3.28	3.02	.290	.772
	SYM	106	3.17	2.98		
Düşünce sorunları	DDEOTSY	142	3.51	3.21	1.177	.240
	SYM	106	3.04	2.96		
Dikkat sorunları	DDEOTSY	142	5.32	3.12	.282	.778
	SYM	106	5.43	3.39		
Kurallara karşı gelme	DDEOTSY	142	3.77	3.45	.497	.620
	SYM	106	3.54	3.80		
Saldırgan davranışlar	DDEOTSY	142	6.70	4.89	.863	.389
	SYM	106	6.15	5.14		
İçe yönelim	DDEOTSY	142	10.87	7.65	.276	.783
	SYM	106	10.58	8.31		
Dışa yönelim	DDEOTSY	142	10.47	7.73	.760	.448
	SYM	106	9.69	8.43		
Toplam problem	DDEOTSY	142	36.90	23.42	.394	.694
	SYM	106	35.69	24.69		
Toplam yeterlik	DDEOTSY	142	20.87	3.13	4.501	.000**
	SYM	106	18.72	4.10		
Olumlu özellikler	DDEOTSY	142	19.61	5.96	.992	.322
	SYM	106	18.81	6.71		

** p<.01

Tablo 15’de DDEOTSY erkeklerin SYM erkeklere göre YSR/11-18 ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analizi sonucunda tüm Davranış Sorunları alt boyutlarında

farklılık tespit edilmemiştir ($p>.05$). Toplam yeterlik puan ortalamasında ise DDEOTSY erkeklerin (20.87) SYM erkeklere (18.72) göre yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($t=4.501$; $p<.01$). Olumlu özellikler boyutunda ise DDEOTSY erkekler ile SYM erkeler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur ($t=.992$; $p>.05$).

Tablo 16: DDEOTSY Adölesanların Davranış Örüntülerinin Cinsiyet Faktörüne Göre Karşılaştırılması

DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ	CİNSİYET	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Anksiyete /Depresyon	E	142	4.58	3.51	2.143	.033*
	K	124	5.58	4.00		
Sosyal içe dönüklük/ Depresyon	E	142	3.80	2.67	.877	.381
	K	124	3.50	2.83		
Somatik yakınma	E	142	2.49	2.78	4.106	.000**
	K	124	3.98	3.14		
Sosyal sorunlar	E	142	3.28	3.02	.564	.573
	K	124	3.09	2.56		
Düşünce sorunları	E	142	3.51	3.21	1.027	.306
	K	124	3.09	3.43		
Dikkat sorunları	E	142	5.32	3.12	.731	.466
	K	124	5.60	3.11		
Kurallara karşı gelme	E	142	3.77	3.45	3.875	.000**
	K	124	2.26	2.90		
Saldırgan davranışlar	E	142	6.70	4.89	.060	.952
	K	124	6.67	4.57		
İçe yönelim	E	142	10.87	7.65	2.251	.025*
	K	124	13.06	8.21		
Dışa yönelim	E	142	10.47	7.73	1.719	.087
	K	124	8.93	6.81		
Toplam problem	E	142	36.90	23.42	.275	.784
	K	124	37.68	22.43		
Toplam yeterlik	E	142	20.87	3.13	1.491	.137
	K	124	21.46	3.36		
Olumlu özellikler	E	142	19.61	5.96	2.571	.011*
	K	124	21.40	5.25		

*p<.05

**p<.01

Tablo 16'de DDEOTSY kızların DDEOTSY erkeklere göre YSR/11-18 ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analizi sonucunda kızların Anksiyete/Depresyon (t=2.143;

$\bar{x}=5.58$; $p<.05$). Somatik yakınmalar ($t=4.106$; $\bar{x}=3.98$; $p<.01$) ve dolayısıyla İçerik yönelim ($t=2.251$; $\bar{x}=13.06$; $p<.05$) puanlarında yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Ayrıca bu tabloya göre DDEOTSY erkeklerin de Kurallara Karşı Gelme davranışında ($t=3.875$; $\bar{x}=3.77$; $p<.01$) puanları ortalamaları kızlardan yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Toplam problem kızlarda $\bar{x}=37.68$ ve erkeklerde $\bar{x}=36.90$ olduğu görülmektedir. Aralarındaki rakamsal farklılık istatistiki anlamlılığa yansımamıştır ($t=.275$; $p>.05$). Toplam yeterlik puan ortalamasında ise DDEOTSY kız ve erkekler arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($t=1.491$; $p>.05$). Olumlu özellikler boyutunda ise kızlar ($\bar{x}=21.40$), erkeklerden ($\bar{x}=19.61$) yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmiştir ($t=2.571$; $p<.05$).

Tablo 17: SYM Adolesanların Davranış Örüntülerinin Cinsiyet Faktörüne Göre Karşılaştırılması

DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ	CİNSİYET	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Anksiyete /Depresyon	E	106	4.50	3.71	5.440	.000**
	K	107	7.26	3.70		
Sosyal içe dönüklük/ Depresyon	E	106	3.47	2.83	1.640	.103
	K	107	4.07	2.53		
Somatik yakınma	E	106	2.61	2.97	4.113	.000**
	K	107	4.30	3.01		
Sosyal sorunlar	E	106	3.17	2.98	1.793	.074
	K	107	3.82	2.29		
Düşünce sorunları	E	106	3.04	2.96	1.857	.065
	K	107	3.83	3.28		
Dikkat sorunları	E	106	5.43	3.39	3.030	.003**
	K	107	6.76	2.97		
Kurallara karşı gelme	E	106	3.54	3.80	3.857	.000**
	K	107	1.95	1.88		
Saldırgan davranışlar	E	106	6.15	5.14	1.137	.257
	K	107	6.85	3.72		
İçe yönelim	E	106	10.58	8.31	4.676	.000**
	K	107	15.64	7.43		
Dışa yönelim	E	106	9.69	8.43	.930	.354
	K	107	8.80	5.02		
Toplam problem	E	106	35.69	24.69	2.543	.012*
	K	107	43.19	17.74		
Toplam yeterlik	E	106	18.72	4.10	.181	.856
	K	107	18.82	3.71		
Olumlu özellikler	E	106	18.81	6.71	3.863	.000**
	K	107	21.71	3.85		

*p<.05

**p<.01

Tablo 17’de SYM kızların SYM erkeklere göre YSR/11-18 ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analizi sonucunda kızların Anksiyete/Depresyon ($t=5.440$; $\bar{X}=7.26$;

$p < .01$), Somatik yakınmalar ($t=4.113$; $\bar{x}=4.30$; $p < .01$). Dikkat sorunları ($t=3.030$; $\bar{x}=6.76$; $p < .01$), İçe yönelim ($t=4.676$; $\bar{x}=15.64$; $p < .01$) ve Toplam problem puanlarında yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir ($t=2.543$; $p < .05$). Ayrıca bu tabloya göre SYM erkeklerin de Kurallara Karşı Gelme davranışında ($t=3.857$; $\bar{x}=3.54$; $p < .01$) puanları ortalamaları kızlardan yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Toplam yeterlik puan ortalamasında ise ders dışı etkinlik olarak SYM kız ve erkekler arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($t=.181$; $p > .05$). Olumlu özellikler boyutunda ise kızlar (21.71), erkeklerden (18.81) yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark elde edilmiştir ($t=3.863$; $p < .01$).

Tablo 18: Adölesanlarda Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporu Yapma Yaşının Davranış Örüntüleri Puanları İle İlişkisi

DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ	SPOR YAŞI
Anksiyete /Depresyon	$r = -,025$
Sosyal İçe dönüklük	$r = -,009$
Somatik yakınma	$r = ,032$
Sosyal sorunlar	$r = -,055$
Düşünce sorunları	$r = ,056$
Dikkat sorunları	$r = ,080$
Kurallara karşı gelme	$r = ,165^{**}$
Saldırgan davranışlar	$r = ,065$
İçe yönelim	$r = -,003$
Dışa yönelim	$r = ,116$
Toplam problem	$r = ,048$
Toplam yeterlik	$r = ,010$
Olumlu özellikler	$r = ,013$

** $p < .01$

Tablo 18’de ders dışı etkinlik olarak spor adölesanların yıllık spor yılı ile YSR/11-18 ölçeğinden aldıkları puanların ilişkisini göstermektedir. Tabloda görölen r değerlerine göre yıllık spor yapma saatleri ile spor yapanların YSR/11-18 ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki ilişki bulunamamıştır.

Tablo 19: Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Öğrencilerini Tanıma Düzeylerine Göre Dağılımları

		BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN ÖĞRENCİLERİ TANIMA DÜZEYLERİ			
		İyi tanımiyorum	Oldukça iyi tanıyorum	Çok iyi tanıyorum	Toplam
DDEOTSY	Öğrenci sayısı	92	143	31	266
	% DDEOTSY	34.6%	53.8%	11.7%	100.0%
SY	Öğrenci sayısı	114	93	6	213
	% SYM	53.5%	43.7%	2.8%	100.0%

Tablo 19’da beden eğitimi öğretmenlerinin öğrencileri tanıma düzeylerini göstermektedir. Beden eğitimi öğretmenlerinin DDEOTSY’ ların 92 sini (%34.6) iyi tanımadıkları. 143’ün (%53.8) oldukça iyi tanıdıklarını ve 31 ‘ini (%11.7) çok iyi tanıdıklarını beyan etmişlerdir. SYM’ ların 114’ünü (%53.5) iyi tanımadıkları. 93’ün (%43.7) oldukça iyi tanıdıklarını ve 6 ‘sını (2.8) çok iyi tanıdıklarını beyan etmişlerdir.

Tablo 20: YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin ortak olan alt ölçeklerin ilişkisi

TRF YSR	ANK/D	SOSİ/D	SOM Y	SOSS	DUŞS	DİKS	KURKG	SALD	ICE	DISA	TOPL
ANK/D	,215**	,168**	,170**	,118**	,065	,115*	,008	,102*	,217**	,071	,140**
SOSİ/D	,176**	,184**	,198**	,133**	,119**	,112*	,036	,095*	,210**	,077	,145**
SOMY	,136**	,087	,200**	,044	-,003	,036	-,046	,043	,153**	,011	,061
SOSS	,129**	,076	,174**	,139**	,098*	,100*	,002	,103*	,139**	,069	,116*
DUŞS	,108*	,072	,152**	,060	,068	,048	-,033	,059	,121**	,026	,072
DİKS	,141**	,090*	,212**	,110*	,112*	,128**	,022	,112*	,160**	,083	,135**
KURKG	,030	,044	,196**	,103*	,104*	,170**	,130**	,175**	,080	,166**	,149**
SALD	,155**	,088	,212**	,134**	,107*	,166**	,074	,180**	,166**	,148**	,173**
ICE	,213**	,174**	,223**	,117*	,070	,106*	-,002	,097*	,232**	,064	,138**
DISA	,113*	,077	,224**	,132**	,116*	,183**	,106*	,194**	,143**	,170**	,178**
TOPL	,188**	,131**	,248**	,142**	,111*	,150**	,040	,150**	,209**	,115*	,169**

* p<.05

** p<.01

Tablo 20'de YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin ortak olan alt ölçeklerin ilişkisi görülmektedir. Buna göre YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin aralarındaki ilişki $r = ,068$ ve $r = ,232$ arasında değişmektedir.

Tablo 21: DDEOTSY ve SYM Adölesanların Beden Eğitimi Öğretmenlerine Göre Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması

DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ	DDEOTSY/SYM	N	$\bar{X}$	Ss	t	p
Anksiyete /Depresyon	DDEOTSY	266	2.59	3.19	3.347	.001**
	SYM	213	3.81	4.46		
Sosyal içe dönüklük/ Depresyon	DDEOTSY	266	1.55	2.42	3.182	.002**
	SYM	213	2.34	2.90		
Somatik yakınma	DDEOTSY	266	0.53	1.36	3.485	.001**
	SYM	213	1.11	2.13		
Sosyal sorunlar	DDEOTSY	266	1.51	2.13	2.474	.014*
	SYM	213	2.10	2.95		
Düşünce sorunları	DDEOTSY	266	0.42	0.91	4.308	.000**
	SYM	213	1.18	2.42		
Dikkat sorunları	DDEOTSY	266	5.83	7.69	.140	.889
	SYM	213	5.92	6.68		
Kurallara karşı gelme	DDEOTSY	266	1.52	2.75	1.541	.124
	SYM	213	1.93	3.12		
Saldırgan davranışlar	DDEOTSY	266	3.15	5.00	1.237	.217
	SYM	213	3.72	4.91		
İçe yönelim	DDEOTSY	266	4.67	6.04	3.813	.000**
	SYM	213	7.26	8.30		
Dışa yönelim	DDEOTSY	266	4.67	7.36	1.428	.154
	SYM	213	5.65	7.65		
Toplam problem	DDEOTSY	266	18.25	21.50	2.297	.022*
	SYM	213	23.42	26.62		
Madde Toplamı (okul ve olumlu davranışlar)	DDEOTSY	266	20.28	2.98	3.409	.001**
	SYM	213	19.22	3.78		

* p<.05

** p<.01

Tablo 21’de beden eğitimi öğretmenlerine göre DDEOTSY’ ların ve SYM davranış puanlarının ortalamaları arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi analizi sonucunda SYM’ ların Anksiyete/depresyon (t=3.347; $\bar{X}$ =3.81; p<.01), Sosyal içe dönüklük (t=3.182; $\bar{X}$ =2.34; p<.01), Somatik yakınma (t=3.485;

$\bar{x}=1.11$; $p<.01$), Sosyal sorunlar ($t=2.474$; $\bar{x}=2.10$; $p<.05$), Düşünce sorunları ($t=4.308$; $\bar{x}=1.18$; $p<.01$), İçe yönelim ($t=3.813$; $\bar{x}=7.26$; $p<.01$) ve Toplam problem ($t=2.297$; $\bar{x}=23.42$; $p<.05$) alt ölçeğinde ortalamanın yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. DDEOTSY' ların ise Madde Toplamı (okul ve olumlu davranışlar) ($t=3.409$; $\bar{x}=20.28$) alt ölçeğinde ortalamanın yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir ($p<.01$).

5 TARTIŞMA

Araştırmanın tartışma bölümü kısaca iki ölçek (YSR/11-18 ve TRF/6-18) aracılığı ile ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan ve spor yapmayan olmak üzere iki farklı denek grubundan elde edilen bulguların değerlendirilmesini kapsamaktadır. Belirlenen amaç doğrultusunda hedef kitleye ulaşılmıştır. DDEOTSY ve SYM kitleler sınıf ve cinsiyet açısından eşleştirilmiş ve ailelerinin aylık gelir, anne-baba eğitim düzeyi ve anne-baba meslekleri açısından özellikleri kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Öne sürülen hipotezlerin sınanması amacıyla, bir davranışın iki taraflı değerlendirmesinin yapılabilmesi için öğrenci ve beden eğitimi öğretmenlerinin değerlendirmeleri ele alınmıştır. Öğrencilerin kendilerine ilişkin yaptıkları değerlendirmeler; ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapma ve spor yapmama, cinsiyet ve spor yapma yaşlarının davranış örüntülerine etkisini kapsamaktadır. Ayrıca öğretmenlerinin öğrenciyi tanıma düzeyine ve ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapma ve spor yapmama durumunun davranış örüntüleri üzerine etkisini kapsamaktadır. Buna dayalı olarak önce öğrencilerin kendilerine ilişkin yaptıkları değerlendirmeler daha sonra ise öğretmenlerinin öğrenciyi tanıma düzeyine, takım sporu yapma ve spor yapmama durumuna göre davranış değerlendirmeleri yorumlanmıştır.

DDEOTSY, SYM adolesanlar ile sosyo-demografik özelliklerini karşılaştırmak amacıyla KBF aracılığı ile elde edilen demografik bilgiler Tablo 10, 11 ve 12’de görülmektedir. Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan grubun özelliklerinin karşılaştırılabileceği SYM grubun oluşturulmasında bu faktörler etkili olmuştur. Araştırmada KBF ile elde edilen verilerden ailenin aylık geliri, anne-baba eğitim düzeyi ve anne-baba mesleklerine göre her iki grubun birbirinden belirgin farklılıkları olmadığı söylenebilir. Pepe ve Kuru (2001)’nin bir çalışmalarının sonucuna göre sahip olunan sosyo-ekonomik yapının, spora katılım düzeylerini etkilediğini bulmuşlardır. Bu etkileme, iyi imkanların sporu teşvik edici faktör veya kötü imkanların kısıtlayıcı faktör olarak gösterilemeyeceğini ancak uç noktalarda spor yapan kesim az bulunduğu, spor yapan kesimin ortanın üzerinde ve altında toplandığı tespit edilmiştir. Devocioğlu ve Sarıkaya (2006) orta dereceli okullarda sporcu öğrencilerin sosyo-kültürel açıdan incelemek amacıyla yaptıkları çalışmalarında sportif faaliyetlere katılan öğrencilerin

demografik özellikleri ve sosyo-ekonomik özelliklerinin orta düzeyde olduğu, bu öğrencilerin spora yönelimlerdeki ilgi ve tutumlarının orta düzeydeki ailelerin özellikleri ile benzerlikler arz ettiği, fakat sportif faaliyetlere katılan öğrencilerin, diğer öğrencilere kıyasla sosyal davranış düzeylerinde farklılıklar olduğu sonucuna varmışlardır. Tepeköylü ve ark (2009)'in yaptığı bir çalışmada, BESYO öğrencilerinin iletişim becerisi algılarının ailelerinin aylık gelirleri değişkeninden etkilenmediğini bulmuşlardır. Bayraktar (2011) bayan güreşçiler ile yaptığı bir çalışmada onların güreş sporunu algılamalarında anne eğitim düzeyinin etkili olduğunu bulmuştur. Ergenlerde sigara kullanımını araştıran bir çalışmanın sonuçlarına göre ise, anne eğitimi düştükçe sigara içmede çevre etkisi artarken; anne eğitimi yükseldikçe çevre etkisine bağlı sigara içme oranı azalmaktadır (Özerkmen, 2004). Güçlü ve Yentür (2008) milli takım düzeyinde bayan sporcularla yaptıkları çalışmalarında, bayan sporcuların kişisel uyum düzeyi puanının ortalaması baba eğitim düzeyine göre farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Babalarının eğitim düzeyleri yükseldikçe kişisel uyum düzeyi puanlarının yükseldiği gözleminde bulunmuşlar. Lise (ortaöğretim) düzeyinde futbolcuların sorunlarına ilişkin Alvrdu ve Şenel (2010)'in çalışmasında futbolcuların aile yaşamı ile ilgili sorunlarla, babalarının ve annelerinin mesleği ve ailelerinin ekonomik durumları arasında bir ilişki olmadığı tespit etmişlerdir. Çağlayan ve ark, (2008) spor yapan lise öğrencilerinin problem çözme becerisi alt boyutlarına ve toplamına ait puan ortalamalarının annelerinin ve babalarının mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığını tespit etmişlerdir. Eski ve Yıldırım (2010) orta öğretim öğrencilerinin kış sporlarına yönelik genel farkındalık düzeyleri üzerinde anne-baba öğrenim durumu, baba mesleği ve ailenin ortalama aylık geliri verilerinin anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmışlardır.

Sosyo-ekonomik açıdan DDEOTSY ile SYM kitlelerin karşılaştırıldığı, yukarıda da açıklamaların yer aldığı araştırmalar ışığında genel olarak spor yapan grubun orta düzeyde gelire sahip ailelerden geldikleri söylenebilir. Araştırmada ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan grubun aylık geliri %76,4'nün 501-2000 TL arasında olduğu, SYM grubun %74, 6'sının aynı aralıkta gelire sahip olduğu bulunmuştur. Yine anne-babanın eğitim düzeyi ve meslek gruplarından DDEOTSY ve SYM kitlenin farklı

bağımsız değişkenler açısından etkilenmelerinin incelendiği çalışmalara bakıldığında bazı çalışmalarda spor yapan kitlenin anne ve babalarının eğitim ve mesleklerinden etkilenmedikleri (Tepeköylü, 2009; Alvrdu ve Şenel, 2010; Çağlayan ve ark, 2008) vurgulanmıştır. Ancak spor yapan kitlenin anne ve babalarının eğitim ve mesleklerinden etkilendiğini vurgulayan (Bayraktar, 2011; Özerkmen, 2004; Güçlü ve Yentür, 2008; Eski ve Yıldırım, 2010) çalışmalara da rastlanmıştır. Davranış örüntüleri açısından anne ve babalarının eğitim ve mesleklerinden spor yapan ve yapmayan grubun etkilenme durumlarını tolere etmek amacıyla her iki grubun birbirinden belirgin farklılıkları olmaması sağlanmıştır.

1. DDEOTSY adolesanların davranış örüntülerinin, SYM adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırılması.

Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanların ve spor yapmayanların davranış örüntüleri, adolesan dönemde davranış örüntüleri, ders dışı etkinlikler ve takım sporu yapan ve yapmayan açısından değerlendirilebilir.

Adolesan dönemin davranış özellikleri ve sorunları özetle; depresyon ve intihar eğilimi, kazalar, şiddet, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, plansız gebelik, madde bağımlılığı, şişmanlık ve beslenme bozuklukları gibi en azından kısmen önlenebilir sorunlardır (Bülbül, 2004). Ören ve Gençdoğan (2007) 242 lise öğrencisinin 114'ünün orta ve ciddi düzeyde depresyonda olduğunu göstermiştir ve bu sayı örneklem grubunun %47 sini oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışmanın bir başka sonucuna göre ise kız ve erkek öğrenciler arasında depresyon düzeyi açısından fark bulunamamıştır. Davranış sorunlarının oluşumunda ailenin yapısı, kültür, okul, sosyal koşullar, ekonomik düzey vb birçok faktörün sayılması mümkündür ancak davranış sorunlarını çözmede özellikle ergenlik çağında bir sportif faaliyete katılmak öncelikli olarak önerilmektedir (Donaldson ve Ronan, 2006). Köknel (1995) gençlerin üzerinde durdukları konu ve sorunlar olarak: büyüklerin anlayışsızlığı ve baskısı, onur kırıcı konuşmaları; arkadaş edinmekte zorluk; kız-erkek arkadaşlığının olmaması; kız-erkek arkadaşlığının aile ve çevre tarafından anlaşılması ve karşı çıkılması; boş zamanları etkin bir biçimde değerlendirecek olanakların olmaması; evde ve okulda dayanın bir eğitim aracı olarak

kullanılması; yoğun yüklü ve ezbere dayanan derslerin okutulması; ders yükü nedeniyle kültüre, spora zaman ayıramamak; yükseköğrenim ya da meslek seçimi konusunda endişeler; geleceğe güvensizlik; eğitim sisteminde aşırı baskı ve disiplinin geçerli olması; dinlenme ve eğlenme için zaman bulamamak; kişiliğine güvensizlik, yalnızlık; sorunlarına yardımcı olabilecek kişi, kişiler ya da kuruluşların olmayışı olarak belirlenmiştir. Ona göre bütün bu dile gelen sıkıntıların kaynağında, onların toplum içinde durumlarını belirleyememiş, gerçek rollerini ve yerlerini alamamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu dönemde adolesanlar birçok çelişkinin içinde duygusal ve davranışsal sorunlar yaşamaları kaçınılmaz gibi görünmektedir. Fiziksel hareketsizlik birçok davranış sorununa neden olurken (Kantoma ve ark, 2008), sportif hareket içinde olmak (Monshouwer ve ark, 2009) genellikle olumlu etkileri işaret etmektedir. Spor yapmak bu yaş grubu için aynı zamanda gelişen kaslarını çalıştırmak, içte biriken ve taşan gücünü boşaltmak için en uygun uğraştır. Sporun bir alanında kazanacağı başarı kendine güvenini artırır. Daha da önemlisi toplu sporlar, gence, yaşlılarıyla kaynaşma ortamı sağlar. Ana babasından değişik olma eğilimi onu bir bakıma boşlukta bırakmıştır. Bu boşluğu yeni yakınlıklar ve ilişkiler kurarak doldurmak ister (Yörükoğlu, 1991).

Spor yapıp yapmama durumunun duygusal ve davranışsal problemlerle ilişkisini inceledikleri çalışmalarının bulgularına göre Kantoma ve ark (2008) fiziksel hareketsizlik içinde olan erkeklerin; Anksiyete/Depresyon, Sosyal içe dönüklük/Depresyon, Sosyal Problemler, Düşünce Problemleri ve Dikkat problemleri yaşadıkları, kızların ise; Sosyal içe dönüklük/ Depresyon, Somatik yakınmalar, Sosyal Problemler, Dikkat problemleri ve Kurallara Karşı Gelme gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Monshouwer ve ark (2009) fiziksel olarak aktif, yarı aktif ve aktif olmayan gençlerin mental sağlıklarını karşılaştırmış ve fiziksel olarak aktif olmayan gençlerin Anksiyete/Depresyon yaşamaları yarı aktif ve aktif olanlara göre daha yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Araştırma bulguları SYM' ların kendilerini, DDEOTSY' lardan daha çok Anksiyete/Depresyon yaşayanlar olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Strong ve ark (2005) okul çağı çocuklarının fiziksel aktivitede bulunmalarının bir etkisi olarak mental

sağlığın ögesi olan anksiyete ve depresyona, tipik olarak aralıklı ve denetlenen aktivite tarzının etki edebileceğini ileri sürmüşlerdir. Peluso ve Andrade (2005) değerlendirme çalışmalarında fiziksel aktivitenin birçok hastalığı önlemede ve depresyon ve anksiyete gibi hastalıklara karşı da etkili olduğunu vurgulamışlardır. Motl ve ark (2004) 7 ve 8. Sınıf öğrencileri ile iki yıl boyunca sürdürülen bir başka çalışmada ise fiziksel aktivitede uygun olarak yapılan artışın depresyon belirtilerini buna paralel olarak azalttığını bulmuşlardır. 15 yaş ve üzerindeki kişilerle fiziksel aktivitenin ve mental sağlığın ilişkisinin belirlenmeye çalışıldığı bir araştırmada, bu iki faktör arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuştur (Omar ve ark, 2004). Fredricks ve Eccles (2006) yaptıkları bir çalışmada 11. sınıfta okul kulüplerine ve organize edilmiş sporlara katılımın akademik ve psikolojik yeterliği yükselttiği, olumlu davranış çıktıları sağladığı ve ayrıca alkol ve yasadışı ilaç kullanımını azalttığı sonucuna varmışlardır.

Takım sporu yapma açısından etkiler incelendiğinde ise, özellikle düzenli olarak takım sporları yapmanın depresyon üzerine olumlu etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Canan ve Ataoğlu, 2010). Gore ve ark (2003), adolesanlarda spor yapmanın depresif duygu durumuna karşı etkisini belirlemeye çalıştıkları araştırmalarında, genel olarak takım sporuna katılmanın hem kızlar hem de erkekler için depresif duygu durumuna karşı diğer koruyucu faktörlerden daha etkili olduğunu belirlemişlerdir. Boone ve Leadbeater (2006)'in takım sporlarına düzenli katılımın erken adolesan dönem sırasında depresyon belirtilerini risk faktör olarak azaltmasını sınıadıkları çalışmalarında 8-10. sınıflar arasındaki öğrencilerin, hem kızların hem de erkeklerin depresyon risklerini azaltmada takım sporuna katılımın kısmen etkili olduğunu bulmuşlardır. Görüldüğü gibi yapılan bu çalışmalar da SYM' ların Anksiyete/Depresyon yaşadıkları yönündeki bulguları desteklemektedir. Nasıl ki adolesan dönemin özellikleri yaşanan sıkıntılarla örtüşmekteyse, spor yapmak ve özellikle takım sporu yapmak bu dönemde Anksiyet/Depresyon sorunlarını azaltma ile bütünleşmektedir.

Dikkat sorunlarına ilişkin ise ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapma ve spor yapmama durumunun etkisi araştırmamız sonuçları açısından olumludur. Monshouer ve ark (2009) çalışmasında fiziksel olarak aktif olmayan gençlerin mental sağlık durumlarının Dikkat sorunları alt ölçeğinde yarı aktif ve aktif olanlara göre oldukça

yüksek olduğunu bulmuşlardır. Özerk (2006) ana babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumlarının, bilgi düzeylerinin ve 11-18 yaş grubu öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerini incelediği çalışmasında 15-18 yaş grubu öğrencilerin de 11-14 yaş grubu öğrencilerine göre daha fazla Dikkat sorunları yaşadıkları görülmüştür. Bu bulguya göre ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanların SYM' lara göre Dikkat sorunları açısından davranışlarının farklılığı, yapılan antrenmanlar sırasındaki teknik-taktik bilgi ve uygulamaların, yapılan karşılaşmaların dikkatlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılabilir. Ayrıca, bu olumlu etki yaptıkları sporu oyun gibi algılayarak dikkatini ve enerjisini tıpkı oyun sırasında olduğu gibi yaptığı işe veriyor olmalarından kaynaklanabilir. Performans sporunun doğası gereği, disiplinli, dikkatli olması gerektiği, rekabet etmenin eşlik ettiği birçok etmeni bir arada yaşamaktalar. Bu durumda spor yapanların dikkatlerinin geliştiği söylenebilir.

Toplam problem puanları ortalamaları spor yapanlarda 37,26 ve SYM' larda 39,46 olduğu görülmektedir. Aralarındaki rakamsal farklılık istatistiki anlamlılığa yansımamıştır. Erol ve Şimşek (2010)'in YSR/11-18 cinsiyet ve yaşa göre toplum ve klinik örneklemeden elde ettiği ortalama puanlar Toplam problem boyutunda toplum örnekleme için 32,8 ve klinik örnekleme için 52,2 ortalamalarını elde etmişlerdir. Bu değerler 11-18 yaş aralığından elde edilmiştir, 15-18 yaş arası için uygun denilebilecek bir ortalama değer sunulmamıştır. Ancak bu araştırmamızda hem ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanların hem de SYM' ların Toplam problem boyutundaki ortalamaları klinik örneklemeden oldukça düşük olduğu söylenebilir.

Toplam yeterlik puanı ortalamasında ise DDEOTSY' ların (21,15) SYM' lardan (18,77) istatistiksel olarak yüksek ve anlamlı düzeyde bulunmuştur. Erol ve Şimşek (2010)'in YSR/11-18 cinsiyet ve yaşa göre toplum ve klinik örneklemeden elde ettiği ortalama puanlar Toplam yeterlik boyutunda toplum örnekleme için 17,8 ve klinik örnekleme için 21,5 ortalamalarını elde etmişlerdir. Bu değerler 11-18 yaş aralığından elde edilmiştir, 15-18 yaş arası için uygun denilebilecek bir ortalama değer sunulmamıştır. Araştırmanın bulgularına göre DDEOTSY' ların SYM' lardan daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı puana sahip olmaları Yeterlik alt testlerinden "Etkinlik" ve "Sosyallik" alt testlerinin puanlarında yaptıkları takım sporu aracılığı ile

elde ettikleri avantajlı puanların yattığı söylenebilir. Çünkü ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanlar en az bir spor etkinliğine ayırdığı normal diye niteleyebileceği zaman ve genellikle normal düzeyde başarıya sahipler, ayrıca takım sporu yapmaları da sosyallik alt ölçeğinin puanını etkilemesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Araştırmanın birinci hipotezinde belirlenen; Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan adolesanların davranış örüntüleri, SYM adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır- savı elde edilen bulgular ile Anksiyete/Depresyon, Dikkat sorunları ve Toplam yeterlik açısından desteklenmiştir. Yetişkin yaşantısına birçok yönüyle adım atmış olan gençlerin bu anlamlarda sağlıklı olması hem Türk Milli Eğitimin genel amaçlarından 2. Maddesinde yer alan “ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş” birey yetiştirme amacına uygunluğu hem de yaş grubuna özgü sorunların belirtilerinden arınmış daha sağlıklı toplum için uygun nitelik olduğu söylenebilir. Bu durum ortaöğretim beden eğitimi dersinin “spor organizasyonlarına katılım yoluyla, spor bilinci gelişmiş sosyal bireyler olarak yetiştirmek” (MEB, 2009) amacına hizmet ettiği söylenebilir. Çünkü bireylerin takım sporu yaparak spor organizasyonları içinde yaşanan rekabet, işbirliği ve fair-play adolesanların davranışları açısından olumlu etkilendikleri söylenebilir. Ayrıca Bandura (1977)’nin sosyal öğrenme teorisine dayalı olarak takım sporlarının, çocukların sosyal davranışları ve sosyal anksiyete belirtilerine olumlu etki ettiği ortaya çıkmıştır (Dimech ve Seiler, 2011).

İlköğretim ve orta öğretim ders programları incelendiğinde, belirlenen kazanım ve amaçlar, bu araştırmada değerlendirmeye alınan davranışların edinilmesine yönelik birçok olanak sundukları görülmektedir (MEB, 2009; MEB, 2010a). Davranış geliştirme açısından, belirlenen müfredatların eksiklikleri planlama aşamasından çok uygulama aşamasında yaşandığı (Taşmektepligil ve ark, 2006; Dalkıran ve Tuncel, 2007; Erhan ve Tamer, 2009; Korkmaz ve ark, 2007; Kangalgil ve ark 2006; Avşar, 2004; Özşaker ve Orhun, 2005; Özkılıç ve Korkmaz, 2004; Korucu ve Mollaoğulları, 2005) açıkça görülmüştür. Dolayısıyla ders içi eğitimin bütünleyicisi olarak, adolesanların ilgi ve ihtiyaçların karşılanması ve uygun davranış geliştirmeleri için ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmaları önerilmektedir.

2. DDEOTSY kızların davranış örüntülerinin, SYM kızların davranış örüntüleri ile karşılaştırılması.

DDEOTSY ve SYM adolesan kızları davranış örüntülerini karşılaştırmadan önce genel olarak bu dönemin onlar için nasıl bir süreç olduğu değerlendirilecek olursa; Bacanlı (2005)'ya göre, bilişsel boyutta arkadaşlıkla ilgili erkeklerden daha çok kaygı yaşıyor gibi görünmektedirler, duyuşsal olarak ise; erkeklerden muhtemelen daha çok duygusal rahatsızlık geçiriyor olabilirler, bu dönemde duygusal rahatsızlıkların en yaygın türü depresyondur ve eğer depresyon ağırlaşrsa intihar girişimleri düşünülebilir. Fiziksel gelişimde ise kızlarda cinsel olgunluk tamamlanmıştır (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011). Gençlerin, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, genellikle kendi ve karşı cinsin özellikleri, vücut işlevleri ve üreme özellikleri konularında yeterli bilgilerinin olmadığı da bilinmektedir. Bu bilgisizlikle cinsel yaşamın başlaması, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve istenmeyen gebelikler gibi üreme sağlığı sorunlarını ortaya çıkarmaktadır (Özcebe, 2002). Akran ilişkilerinde ve duygusal deneyimlerde artış ile birlikte iç yaşantıları inceleme gereksinimi ve günlük tutma yaygındır (Derman, 2008). Mahoney ve ark, (2002) kızların erkeklere göre daha yüksek duygu durum bozukluğu yaşadıklarını rapor edilmişlerdir.

Kantoma ve ark (2008) gençlerin fiziksel aktivitede bulunmalarının duygusal ve davranışsal problemlerle ilişkisini inceledikleri çalışmalarının bulgularına göre fiziksel olarak aktif olanlarla karşılaştırıldığında fiziksel hareketsizlik içinde olan kızların erkeklere göre; Sosyal içe dönüklük/ Depresyon, Somatik yakınmalar, Sosyal Problemler, Dikkat problemleri ve Kurallara Karşı Gelme davranışları gösterdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Balat ve Akman (2006) lise öğrencilerinin psikolojik durumlarını incelemeye yönelik yaptıkları çalışmalarında cinsiyet faktörüne göre kızların erkeklere göre; Anksiyete/Depresyon, Somatik yakınmalar, İçe yönelim ve Toplam problem davranışlarında kendilerini sorunlu algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır. Elde edilen bu sonuçlar bu çalışmada da yer alan takım sporu yapan örneklemde kızlar grubunda Toplam problem boyutunda farklılık göstermektedir. Olumlu özellikler bu çalışmada bir alt boyut olarak ele alınmamıştır. Aralarında

Türkiye'nin de bulunduğu 7 ülkede 11-18 yaş arasında 3611 erkek ve 3526 kızla yapılan çalışmada kızların Toplam problemde, İçer yönelim davranışlarında ve onun alt birimleri olan Anksiyete/Depresyon, Sosyal içer dönüklük/ Depresyon ve Somatik yakınmalar ve ayrıca Düşünce sorunları alt boyutlarında erkeklerin ise Dışa yönelim ve Kurallara Karşı Gelme davranışlarında cinsiyet faktörüne göre farklı bulunmuşlardır (Verhulst ve ark, 2003). Bu araştırma deneklerin spor yapma düzeyleriyle ilgilenmemiştir ancak bulguları kızlar için Toplam problem, Sosyal içer dönüklük/ Depresyon alt ölçeklerinin dışındaki davranış boyutlarında araştırmamızda benzerlik göstermektedir. Raty ve ark (2005) adolesanların psikososyal sağlık durumlarının başka faktörlerin yanı sıra cinsiyet açısından inceledikleri çalışmalarında kızların psikososyal sağlıklarını Anksiyete/Depresyon, Sosyal İçer dönüklük, Somatik yakınmalar, İçer yönelim ve Toplam problemde yetersiz bulmuşlardır. Cohen ve ark (2007), okullarda ders dışı sportif faaliyetlerin sadece fiziksel aktivite için fırsat sağlamadığını, aynı zamanda çeşitli gelişim fırsatları sağladığını vurgulamışlardır. Buna bağlı olarak denebilir ki, kızların daha sağlıklı davranış örüntüleri geliştirmeleri açısından ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmaları çok önemlidir.

Center for Disease Control and Prevention (2008)'e göre düzenli fiziksel aktivitenin üç yararından biri “depresyon ve anksiyete hislerini azaltır ve psikolojik iyilik halini yükseltir” şeklinde bildirilmiştir. Bu durum örneklemdaki spor yapan kızların kendi davranışlarını algılama düzeylerinde görülmektedir. İlnem (1998)'e göre kızlar daha fazla kontrol altında tutulmak istendiğinden, onlar üzerindeki baskı da daha fazla ve sıkıcı olmaktadır. Kızların aşırı kontrol altında tutulması onların yeteneklerini ve kendilerini keşfetmeleri açısından bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü bireylerin aileleri tarafından kendilerine yapılan katı eleştirilere oldukça duyarlı oldukları ve eleştiri oranı arttıkça da depresyonun yinelenme olasılığının arttığı bildirilmiştir (Yaşar, 2007). Ayrıca bu dönemde “sosyal etkinliklere katılarak bir statü sahibi olmak için girişimlerde bulunacakları” (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011), fırsat oluşturmamaları onlar üzerinde olumsuz etki oluşturmuş olabilir.

Koops ve Zuckerman (2003)'e göre günümüzde adolesan ebeveynleri genellikle eğitimidirler. Bu sayede adolesan olma yılları onların en gözde zamanları olduğunu ve onların mümkün oldukça bu süreyi uzatmak istediklerini vurgulamaktalar. Bu durum araştırma örneklemini de dahil edebileceğimiz gelişmekte olan ülkelerdeki adolesanlar için genellenebilir olduğu söylenemez. Hem ebeveynlerinin eğitim düzeyi yüksek olduğu söylenemez hem de kendilerine ilişkin davranış algıları “en gözde zamanları olduğu” kavramını doğrulamamaktadır. Bu durum özellikle SYM kızların Anksiyete/Depresyon, Sosyal sorunlar, Dikkat sorunları, İçe yönelim ve Toplam problemde kendilerini sorunlu algılamaları ile açıklanabilir. Buna göre SYM kızların puan ortalamaları bu alt boyutlarda spor yapan kızlara göre daha yüksektir. Diğer bir deyişle bu beş problemlili davranışın spor yapan kızların davranış örüntüleri açısından daha pozitif düzeyde geliştirdiklerinin göstergesidir denilebilir. Toplam yeterlik puan ortalamasında ise ders dışı etkinlik olarak spor yapan kızların SYM kızlara göre yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum da adolesan dönemde ders dışı etkinliklere takım sporlarında katılmanın kızlar açısından davranış yeterliliklerini yükselten bir etken olduğunun göstergesidir denilebilir. Olumlu özellikler boyutunda ise ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan kızlar ile SYM kızlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Adolesan dönemdeki kızların yardımseverlik, hayvan sever olma vb özellikleri bakımından farklı olmadıklarının göstergesidir denebilir.

Ayrıca araştırma bulguları, ölçeğin yapısal özelliği olarak kabul edilen klinik ve toplum örneği ile yapılan içerik ve ölçüt geçerliliği çalışma sonuçları ile değerlendirme gereksinimi duyulmuştur. Buna göre, “toplum örneğinde cinsiyete göre farklılık incelendiğinde; Sosyal sorunlar, Düşünce sorunları, Dikkat sorunları, Saldırgan davranışlar ve Karşı Gelme Davranışında cinsiyete göre farklılık bulunmazken ($p>0.05$), diğer alt testler ile İçe yönelim ve Toplam problemde kızlar, Kurallara Karşı Gelme ve Dışa yönelimde erkeklerin yüksek puan aldıkları saptanmıştır ($p<0.05$)” (Erol ve Şimşek, 2010). Araştırma bulgularından Anksiyete/Depresyon, İçe yönelim ve Toplam problem boyutlarında toplum örneğinde de kızlarda yüksek ve istatistiksel anlamlılık düzeyinde bulunmuştur. Ancak SYM kızların aleyhine olan bu bulgular,

araştırma sonuçları açısından oldukça değerlidir, çünkü kızların adolesan dönemde ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmalarının olumlu çıktılarınıdır. Ölçeğin yapısına göre Toplam yeterlik düzeyinde kızlar dezavantajlı konumdadırlar. Yine araştırmamız bulgularına göre, kızların ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanların yeterliklerinin SYM' lardan yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bulunması, araştırmanın önemli diğer bir sonucudur. Başka bir deyişle, ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmak adolesan kızlar için uygun davranış örüntüleri geliştirmeleri için önemli bir araçtır.

Araştırmanın hipotezlerinden biri olan- ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan kızların davranış örüntüleri, SYM kızların davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır- savımız elde edilen bulgular doğrultusunda Anksiyete/Depresyon, Sosyal sorunlar, Dikkat sorunları, İçe yönelim ve Toplam problemde kendilerini sorunlu algılamaları açısından kabul edilmiştir.

3. DDEOTSY erkeklerin davranış örüntüleri, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırılması

DDEOTSY ve SYM adolesan erkeklerin nasıl bir süreç içinde oldukları değerlendirilecek olursa; erkeklerin kassal gelişimleri artarken kızlarda yavaşlama görülür, erkeklerin bir önceki devreye göre kuvvetleri yaklaşık iki katıdır, ikinci cinsel gelişim tamamlanmıştır (Çamlıyer ve Çamlıyer, 2011). Erkekler bu dönemde haya (testis), tohum kanalı (spermatik kord) ve torba ile ilgili (skrotal) sorunlar yaşarlar (Sağlık Bakanlığı, Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü, 2008). Ayna karşısında kızlar saatlerce makyaj yapabilir, erkekler saçını tarayabilir (Köknel, 1995).

Önemli bir durum da, Türkiye'de depresyon hastalarının %65-70'ini kadınlar, %30-35'ini ise erkeklerden oluşturmaktadır (Yaşar, 2007).

Murtaugh (1988) un yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre, erkekler kızlara göre açık alan ile ilgili aktivitelere daha uygun olduklarını ve O'Bryan ve ark (2008) de erkeklerde okula bağlılık davranışlarının okul ortamında atletik katılım ve ailelerin ilgi etkisinin 10. sınıfta yapılan takım sporunun 12. Sınıfta okula bağlılık davranışlarına olumlu etki ettiği sonucuna varmışlardır. Kantoma ve ark (2008) gençlerin fiziksel

aktivitede bulunmalarının duygusal ve davranışsal problemlerle ilişkisini inceledikleri çalışmalarının bulgularına göre fiziksel olarak aktif olanlarla karşılaştırıldığında fiziksel hareketsizlik içinde olanlardan erkekler kızlara göre; Anksiyete/Depresyon, Sosyal içe dönüklük/ Depresyon, Sosyal Problemler, Düşünce Problemleri ve Dikkat problemleri yaşadıklarını bulmuşlardır. Verhulst ve ark, (2003), erkeklerin kızlara göre Dışa yönelim ve Kurallara Karşı Gelme davranışlarında sorun yaşadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Erkeklerin kızlara göre Suça Yönelik Davranışlar alt boyutlarında puan ortalamaları açısından yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu bulmuşlardır (Balat ve Akman, 2006). Lise öğrencilerinde riskli davranışlar ve suç işleme eğilimi ile ilişkili etkenlerin değerlendirildiği bir çalışmada, erkeklerde kuraldışı davranışların daha yüksek oranda görüldüğü ve riskli davranışların birbirleriyle bağlantılı olduğu saptanmıştır (Aras ve ark, 2007). Spor yapan gençlerin sosyal uyum düzeylerinin incelendiği bir çalışmada spor yapan erkeklerin uyum düzeyleri spor yapmayanlardan daha yüksek bulunmuştur (Korkmaz ve ark, 2003). Boone ve Leadbeater (2006)'ın takım sporlarına düzenli katılımın erken adolesan dönem sırasında depresyon belirtilerini risk faktör olarak azaltmasını sınıadıkları çalışmalarında 8-10. sınıflar arasındaki öğrencilerin, hem kızların hem de erkeklerin depresyon risklerini azaltmada takım sporuna katılımın kısmen aracı olduğunu bulmuşlardır.

Araştırmada ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan erkeklerin SYM erkekler arasında hiçbir sorunlu davranış alt boyutunda anlamlı farkın olmadığı tespit edilmiştir. Toplam yeterlik puan ortalamasında ise ders dışı etkinlik olarak spor yapan erkeklerin SYM erkeklere göre yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Olumlu özellikler boyutunda da ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan erkekler ile SYM erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Yukarıda konuya ilişkin yapılan araştırma açıklamalarında da açıkça görüldüğü üzere, adolesan erkekler kızlara oranla daha az duygusal ve davranışsal problemler yaşamaktadırlar. Dolayısıyla, sorunlu davranışlarda her iki kitle arasında farkın doğmaması bu yaş grubunda erkeklerin daha az sorunlu olmalarıyla açıklanabilir. Bu gerekçeye bağlı olarak da Toplam yeterlik puan ortalamasında doğan farklılığın ders dışı etkinlik olarak sporu yapma etkisinden kaynaklandığı söylenebilir. Yegül (1999),

liseli erkek sporcular ile sporcu olmayanlar arasında benlik saygısı ile benlik algısı puanları arasındaki ilişkileri araştırdığı çalışmada; sporcu olan bireyler ile sporcu olmayanlar arasında benlik saygısında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Gün, 2006). Spor yapan gençlerin sosyal uyum düzeylerinin incelendiği bir çalışmada spor yapan erkeklerin uyum düzeyleri spor yapmayanlardan daha yüksek bulunmuştur (Korkmaz ve ark, 2003). Liseli erkek sporcu ve sedanterler arasında, erkek sporcuların atılganlık puanları anlamlı derecede yüksek bulunmuştur (Kırımoğlu, 2008).

YSR/11-18 ölçeğinin yapısal özelliği olarak kabul edilen klinik ve toplum örneği ile yapılan içerik ve ölçüt geçerliliği çalışma sonuçları ile değerlendirildiğinde, Kurallara Karşı Gelme ve Dışa yönelimde erkeklerin yüksek puan aldıkları saptanmıştır ($p<0.05$)” (Erol ve Şimşek, 2010). Toplam yeterlik ve Sosyallik alt testlerinden erkeklerin anlamlı olarak yüksek puan aldıkları saptanmıştır ($p<0.05$) (Erol ve Şimşek, 2010). Her iki kitle arasında erkeklerde Kurallara Karşı Gelme ve Dışa yönelimde farklılık tespit edilmemiştir. Ancak Toplam yeterlikleri DDEOTSY’ın yüksek olması ölçeğin özellik olarak ölçmesi beklenen düzeyin de üstünde bulunmuştur. Başka bir deyişle, ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapmak adolesan erkekler için yeterliliklerini geliştirmeleri için önemli bir araçtır.

Araştırmanın hipotezlerinden üçüncüsü olan- ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan erkeklerin davranış örüntüleri, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır- savımız elde edilen Toplam yeterlik bulgusu doğrultusunda kendilerini algılamaları açısından kabul edilmiştir.

4. DDEOTSY kızların davranış örüntüleri, takım sporu yapan erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırılması

DDEOTSY adolesanlar cinsiyet faktörüne göre kendi aralarında davranış örüntüleri açısından değerlendirilmiştir.

Adolesanlarda ders dışı etkinliklerin ve eğitimin sağlığa ilişkin uygun davranışlardaki rolünün incelendiği bir araştırma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, cinsiyet faktörü açısından kızların erkeklere göre daha sedanter düzeyde oldukları, takım

sporlarına ve izcilik çalışmalarına katılımında erkekler daha yüksek bir orana sahip oldukları, ders dışı etkinliklere katılımları ve okul performansları riskli sağlık davranışları skalası ile ilişkili olduğunu vurgulamışlardır (Kaplan ve ark, 2003).

Gore ve ark (2003) adolesanlarda spor yapmanın depresif duygu durumuna karşı etkisinin, düşük okul performansı faktörünün sadece kızların takım sporlarına katılmalarının etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum düşük okul performansına sahip kızların takım sporunun depresif duygu durumuna karşı koruyucu etkisinin olabileceğini göstermektedir.

Palen ve Coatsworth (2007) ortaöğretim öğrencileri ile yaptıkları bir çalışmada kişilik gelişimine temel oluşturan aktivite çeşitlerinin İçerik yönelim ve Dışa yönelim davranışlarını etkilemediği bu çalışmayla çelişen bulgular olarak ortaya çıkmaktadır. Connors ve ark (1997), 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeğini kullanarak yaptıkları çalışmalarında bütün yaş gruplarında kızların erkeklerden daha fazla İçerik yönelim problemleri olduğunu belirtmişlerdir (Balat ve Akman, 2006).

Adolesan dönemde bireylerin spor yapmaktan hangi açılardan etkilendiklerine dair çalışmaların büyük bir çoğunluğu fiziksel, antrenman yöntemleri veya sağlık konularına ilişkindir. Örneğin Danacı (2008)'nin çalışmasının sonuçlarına göre spor yapan bireylerin motorik özelliklerinin sedanterlere göre daha çok geliştiği ve spor yapmanın insanların fiziksel yapılarını geliştireceği ve gelişimi olumlu yönde etkileyeceği gerçeğini vurgulamıştır. Pense ve Serpek (2010), 14-16 yaş bayan basketbolcularda; boy uzunluğu, dengede kalış süresi, esneklik, durarak uzun atlama mesafesi, pençe kuvveti ve mekik sayısının daha fazla ve 10 x 5 mekik koşu testinin daha hızlı olduğu belirlenmiş ve bu farklılıklar istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Sevimli ve Koçyiğit (2009) aerobik egzersizin kardiyopulmoner sistemdeki etkileri en fazla 15-17 yaş grubundaki gençlerde olduğunu bulmuşlardır.

YSR/11-18 ölçeğinin yapısal özelliği olarak kabul edilen klinik ve toplum örneği ile yapılan içerik ve ölçüt geçerliliği çalışma sonuçları (Erol ve Şimşek, 2010) ile değerlendirildiğinde, toplum örneğinden farklı olarak DDEOTSY kızların Sosyal içe dönüklük/Depresyon ve Toplam problemde kendilerini erkeklerden daha sorunlu

algılamadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle DDEOTSY kızların toplum kriterleri ile kıyaslandığında lehlerine bir sonuç olduğu söylenebilir. Ayrıca Toplam yeterlikte DDEOTSY her iki grup arasında fark bulunamamıştır. Oysa toplum örneğinde erkekler (Erol ve Şimşek, 2010) daha yeterli bulunmuştur. Bu durum için de DDEOTSY kızların yaptıkları faaliyet aracılığı ile yeterliklerini erkeklere göre yükselttikleri söylenebilir. İçerik ve ölçüt geçerliliği çalışma sonuçları, Dışa yönelimde erkeklerin anlamlı olarak yüksek puan aldıkları saptanmıştır ($p<0.05$) (Erol ve Şimşek, 2010). Araştırmada her iki kitle arasında Dışa yönelimde farklılık tespit edilmemiştir. Bu durum DDEOTSY erkeklerin yaptıkları faaliyetin kızlara göre Dışa yönelimlerini azalttığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmanın hipotezlerinden dördüncüsü olan- Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan kızların davranış örüntüleri, takım sporu yapan erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında kızların lehine farklıdır- savı bulgularla desteklenememiştir.

5. SYM kızların davranış örüntülerinin, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırılması

SYM adolesanlar cinsiyet faktörüne göre kendi aralarında davranış örüntüleri açısından değerlendirilmiştir. SYM adolesanlarda yapılan çalışmalar; kızların Anksiyete/Depresyon, Somatik yakınmalar, İçe yönelim ve Toplam problem davranışlarında ve erkeklerin Suça Yönelik Davranışlar (Kurallara Karşı Gelme) alt boyutlarında puan ortalamaları açısından yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı olduğunu bulmuşlardır (Balat ve Akman, 2006). Raty ve ark (2005) kızların psikososyal sağlıklarını Anksiyete/Depresyon, Sosyal İçe dönüklük, Somatik yakınmalar, İçe yönelim ve Toplam problemde yetersiz bulmuşlardır. Verhulst ve ark (2003) bir çalışmalarında, kızların Anksiyete/Depresyon, Sosyal içe dönüklük/ Depresyon, Somatik yakınmalar, İçe yönelim ve Toplam problem davranışlarında ve ayrıca Düşünce sorunları alt boyutlarında, erkeklerin ise Dışa yönelim ve Kurallara Karşı Gelme davranışlarında cinsiyet faktörüne göre farklı bulmuşlardır. Yapılan bu çalışmalar toplum örneği denilebilecek, SYM adolesanların davranışlarını yansıtmaktadır. Bu çalışmalar ışığında da bu çalışmanın SYM kız ve erkeklerinin

davranış özelliklerinin sorunlu davranışlar boyutunda benzerlik göstermektedir. Ancak olumlu davranış nitelikleri olan Toplam yeterlik ve Olumlu özellikler adı geçen çalışmalarda değerlendirilmesi yapılmamıştır. Bu araştırma ise kızların erkeklere göre daha fazla Olumlu Özelliğe sahip olduklarını göstermektedir.

YSR/11-18 ölçeğinin yapısal özelliği olarak kabul edilen klinik ve toplum örneği ile yapılan içerik ve ölçüt geçerliliği çalışma sonuçları (Erol ve Şimşek, 2010) ile değerlendirildiğinde, toplum örneğinden farklı olarak SYM kızların kendilerini Dikkat Sorunu yaşadıkları yönünde tanımlarken, erkeklerin ise Dışa yönelimlerinin kızlardan farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İçerik ve ölçüt geçerliliği çalışması (Erol ve Şimşek, 2010) 11-18 yaş arasındaki toplum ve klinik örneklem ortalamalarına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. 15-18 yaş arasındaki kitlenin ayrı olarak davranış nitelikleri belirtilmemiştir. Farklılığın kaynağı burada yatıyor olabilir.

Araştırmanın hipotezlerinden dördüncüsü olan- SYM kızların davranış örüntüleri, SYM erkeklerin davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında kızların lehine farklıdır- savı bulgularla desteklenememiştir.

6. DDEOTSY adolesanların davranış örüntüleri spor yapma yılı açısından değerlendirilmesi

Spor yaşı çeşitli bağımsız değişkenler açısından az sayıda araştırmada literatürde yerini almıştır. Başaran ve ark (2009), spor yaşı ve sürekli ve durumluluk kaygı düzeyinin incelendiği bir çalışma yapmışlardır. Araştırmaya basketbol, voleybol, hentbol, teakwando ve güreş branşlarında spor yapan 14 yaş grubu sporcular katılmıştır. Çalışmada spor yaşları küçük olanların sürekli kaygı puanları spor yaşı büyük olanların sürekli kaygı puanlarından anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Durumluk kaygı puanı bakımından spor yaşları küçük olanların durumluk kaygı puanları spor yaşı büyük olanlardan anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. İlköğretim okulu II. kademe öğrencilerinin spor yapma durumlarına göre yalnızlık ve umutsuzluk düzeylerinin incelendiği bir çalışmada umutsuzluk düzeyi ile spor yaşı arasında ters bir korelasyon tespit edilmiştir. Buna göre spor yaşı arttıkça umutsuzluk düzeyinde azalma

gözlenmektedir (Filazoğlu ve Kırımoğlu, 2010). Öztürk ve Şahin (2007) öğrencilerin spor süreleri (spor yaşları) ile sosyal yetkinlik beklentisi (SYB) puanlarının ilişkisini belirlemeye yönelik çalışmalarının sonuçlarına göre, spor yapanların antrenman yaşı ile SYB puanları arasında yüksek düzeyde pozitif bir ilişki bulmuşlardır. Takım sporlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Görüldüğü üzere kaygı ve umutsuzluk gibi sportif başarıyı olumsuz etkileyebilecek bağımlı faktörlerin spor yaşı ile ters ilişkide, sosyal yetkinlik beklentisi gibi olumlu gelişim özellikleri pozitif ilişkide bulunmuştur.

Bu araştırmada spor yaşına paralel olarak davranış sorunlarında artış meydana gelmemesi olumlu bir netice olarak değerlendirilmektedir. Ancak beklenen spor yaşı ile davranış sorunlarının (Anksiyete/Depresyon, Sosyal içe dönüklük/Depresyon, Somatik yakınmalar, Sosyal sorunlar, Düşünce sorunları, Dikkat sorunları, Kurallara Karşı Gelme Davranışı, Saldırgan davranışlar, Dışa yönelim, İçe yönelim ve Toplam problem) ters ilişkisidir ve Toplam yeterlik ve Olumlu özellikler 'de pozitif yönde güçlü bir ilişki oluşmasıdır. Başka bir deyişle spor yaşı arttıkça spor yapma sürecinin ve ortamının davranış niteliklerini olumlu etkilemesi beklenmiştir.

Araştırmanın hipotezlerinden altıncısı olan- Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan adolesanların davranış örüntüleri spor yapma yılından etkilenmektedir - savı bulgularla desteklenememiştir.

7. Beden eğitimi öğretmenleri öğrencilerini tanıma konusunda SYM' lar açısından haklarında değerlendirme yapabilirlikleri

Adolesan dönemde öğretmenlerin öğrencilerini yeterince tanımasının hayati önem taşımasının temelinde bu döneme özgü sorunların çok olması ve rehberlik ve yardıma ihtiyaç duymalarıdır. Bu dönemde duygusal rahatsızlıkların en yaygın türü depresyondur ve eğer depresyon ağırlaşırsa intihar girişimleri düşünülebilir (Bacanlı, 2005). Adolesanın yaşadığı sorunlar öğretmenleri tarafından gözlemlenip üzerine ilgiyle eğilinmemesi durumunda böylesi ciddi bir sonuç kendini gösterebilir. Beden eğitimi öğretmenleri açısından öğrenciyi tanıma ise daha da büyük önem taşımaktadır. Çünkü

onlar hem ders içinde hem ders dışı etkinliklerde zaman ve süreç olarak gözlemlenmede önemli avantajlara sahiptirler.

Her öğrencinin ilgisi, alakası ve yeteneği farklıdır, dolayısıyla başarılı olmak isteyen bir öğretmen, öğrencisini her yönden (bilişsel, duyuşsal, psikomotor ve sosyal) tanımaya çalışmalı ve bireylere vereceği eğitim-öğretimde hareket tarzını bu noktadan belirlemelidir. Öğrencisini tanıması; onun zihinsel durumunu, duyuşsal özelliklerini ve sosyal ilişkilerini bilmesi öğretmenin başarılı olmasını kolaylaştıracaktır (Aktepe, 2004).

Karademir ve ark (2010) sporcuyu/öğrenciyi tanımanın öğretmen açısından önemine değinmişlerdir. Onlara göre duygusal zekâyâ sahip olan beden eğitimi öğretmenleri önemseme, empati kurma, karşısındakilerin duygularını anlayabilme ve eğitimsel ortamda öğrencilerin ihtiyaçlarını daha iyi tanıma gibi yeteneklere sahip olurlar. Sporsal faaliyetlerde ise sporcularını/öğrencilerini tanıyan ve ihtiyaçlarını bilen, onların güçlü ve zayıf yanlarının farkında olan, yarışma ortamında ise duygularını kontrol etmede zorluk çekmeyen kişiler olacaktır. Özellikle müsabaka ortamında sporcuların/öğrencilerin psikolojik mücadele içerisine girdikleri düşünüldüğünde, bu durumdan başarıyla ayrılabilmeleri, gereken ön koşulları bilen ve uygulayabilen bir durumda olmalarını gerektirecektir. Bu nedenle beden eğitimi öğretmeni (spor yöneticisi, antrenör) yarışmada yaşanan durumları, antrenman planlamasında benzer şekilde oluşturabilmeli, sporcunun/öğrencinin deneyimlerini artırabilmeli ve olumlu duygular, doğru algılama, mücadele isteği uyandırmayı sağlayıp, olumsuz tepkileri önceden engellemeye çalışabilmelidir. Çünkü sportif başarı, fiziksel, zihinsel ve psikolojik performansın etkisi altındadır. Bu nedenle duygusal eğitime çocuk ve gençlerin fiziksel antrenmanlara başladıkları ilk andan itibaren başlamak gerekir.

Şirin ve ark (2008) beden eğitimi öğretmenin/antrenörün öğrenciyi/sporcuyu tanımasının önemini motivasyon açısından ele almışlardır. Onlara göre; sporda başarıya ulaşmak için en önemli unsurlardan birisi psikolojik faktörlerdir. Motivasyon sportif başarıyı etkileyen faktörler içinde en önemlisi olarak kabul edilebilir. Spordaki

devamlılığın sağlanması için sporcunun spora katılım nedenlerinin ortaya konması şarttır. Sporcunun motivasyonunu, performansını olumlu şekilde etkileyecek biçimde kullanmak bu devamlılığı arttıracaktır. Antrenörün sporcusunu iyi tanması, ilgi ve ihtiyaçlarını bilmesi bu bağlamda önem taşımaktadır. Antrenör ya da beden eğitimi öğretmenleri sporcusu ile ilgili bilgilere dayalı olarak; sporcularının spora katılımlarını sürdürmeleri, onların yapmış oldukları spordan haz almaları, hür iradeleri ile aktiviteyi sürdürmesi gibi istenir davranışları sağlamada, bir başka ifadeyle içsel motivasyonu sürdürme ve artırmada etkin rol oynayabilir. Özellikle genç sporcuların gelişim dönemleri de göz önüne alınarak sporcunun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği sportif ortamlar yaratılarak katılımın sürdürülmesi sağlanabilir.

Aydoğan (2006) ve Demirel (2008)'e göre iyi bir öğretmenin; öğrenciyi tanması, alanına ilişkin bilgi ve beceriye yeterince sahip olması, yeniliklere açık ve sürekli gelişim çabası içinde olması, öğretim araçlarını etkin bir şekilde kullanması, öğrencinin sınıf içi çalışmalarını objektif kriterlere göre değerlendirmesi ile okul içi faaliyetlerinde bir lider olması gerekir (Göktaş ve ark, 2011).

Rehberlik ve psikolojik danışma alanında yapılan bir çalışmada öğretmenler kendi sınıflarındaki öğrencileri daha yakından tanıma imkanına sahip oluklarını vurgulamışlardır. Onların gelişimlerini izleme, çıkan sorunlarını gözleme ve meydana gelen değişiklikleri fark etme olanakları vardır. Her ne kadar rehberlik ve danışma uzmanlık isteyen bir hizmetse de, öğretmenlere görev-içi ya da görev başında eğitim vererek, öğrencinin gelişme seyri ve her gelişim aşaması problemleri ile ilgili bilgi vererek öğretmenlerin rehberlik ve psikolojik danışma anlayışı kazanmalarına yardımcı olunabilir. Ayrıca Öğretmenler, öğrencilerin ileride büyük problemler doğurabilecek patolojik davranışların belirtilerini erkenden teşhis edebilir, koruyuculuk ve önleyicilik rolünü üstlenebilirler. Her zaman uzman kişilerin öğrencilere ulaşma imkanının kısıtlılığı düşünüldüğünde, öğretmenin bu işlevinin önemi daha iyi anlaşılacağı önerisinde bulunmuşlardır (Ercan, 2001).

Öğrenciyi tanımada izlenebilecek yollardan birisi olarak alternatif ölçme yöntemlerinin kullanılması olabileceği düşünülmektedir. Literatür bilgisi daha çok geleneksel ölçme yöntemlerinin kullandığına işaret etmektedir. Avşar (2009) yaptığı bir çalışmasının nitel sonuçlarına göre öğretmenlerin, öğrencilerin sadece devinişsel alanla ilgili kazanımlarını değerlendirdikleri, duyuşsal ve bilişsel alanla ilgili kazanımlarını ise değerlendirmedikleri; değerlendirme tekniğı olarak beceri testlerine ağırlık verdikleri, bunun yanında fiziksel uygunluk testleri, öğrenci ürün dosyaları, tutum ölçekleri, akran, grup ve öz değerlendirme gibi teknikleri hemen hemen hiç kullanmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Beden eğitimi öğretmenlerinin sporcuların %34.6 iyi tanımadıkları, sporcu olmayanların %53.5 iyi tanımadıklarını beyan etmişlerdir (Tablo 31). DDEOTSY'lar arasında %34.6'sını iyi tanımamaları olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu veri beden eğitimi öğretmenlerinin ya DDEOTSY'ları sadece fiziksel niteliklerine göre seçmekte ya da haftada 6 ders saati olan ders dışı etkinlikleri sadece antrenman yaparak yani öğrencilerin fiziksel gelişimleri ile ilgilenerek veya çok az sporcuları ile bir arada olduğu sonucunu getirmektedir. Sporcu olmayanların %53.5 iyi tanımadıkların negatif bir sonuç olduğu söylenebilir. 2009-2010 eğitim ve öğretim yılında beden eğitimi dersi haftada sadece 1 ders saati uygulanması ve bir sınıfta öğrenci sayısının o süre içerisinde yeterince gözleme imkanı bulamamalarından kaynaklanabilir. Beden eğitimi öğretmenlerinin DDEOTSY ve SYM'ları yeterince tanımamaları, beden eğitimi dersine yönelik engellerden kaynaklanmış olabilir. Nüfusun yoğunluğuna paralel düzeyde eğitim ihtiyacını karşılayacak binaların yetersizliğı sınıfların kalabalık olmasına, yeteri düzeyde araç gereç olmaması, salon-alan yetersizliğı, öğrencilerin yetenek, kapasite ve özelliklerini sergileyememelerine neden olmuş olabilir. Ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinin ders yükünün fazla olması, ölçme ve değerlendirme konusunda bilgi ve beceri yetersizliğı, yapılan birçok araştırmada da ortaya konulduğu gibi tükenmişlik düzeyleri de bu duruma etki etmiş olabilir.

Araştırmanın hipotezlerinden yedincisi olan- Beden eğitimi öğretmenleri öğrencilerini tanıma konusunda SYM' lar açısından haklarında değerlendirme yapabilecekleri yeterli bilgiye sahip değiller - savı bulgularla desteklenmiştir.

8. YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin ortak olan alt ölçeklerin arasında ilişki

Ebeveyn ve öğretmen gibi önemli kişilerin davranış değerlendirmeleri, çocukların ve ergenlerin problem davranışlarının belirlenmesinde ve sınıflandırılmasında önemlidir (Kaner ve Çiçekçi, 2000). Bu araştırma ile YSR/11-18 aracılığı ile adolesanların kendi davranışlarına ilişkin algıları ile TRF/6-18 aracılığı ile beden eğitimi öğretmenleri/antrenörlerin DDEOTSY ve SYM öğrencilerinin davranışları hakkındaki değerlendirmelerinin karşılıklı tutarlılık içinde olmadıkları sonucuna varılmıştır. Direkt gözlenebilen olan- Saldırgan davranışlar, kurallara karşı gelme ve sosyal problemler gibi davranışlardaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmayışı öğretmenlerin son derece kolaylıkla göze çarpan davranışları dahi ayırt edip vurgulamadıkları sonucuna varılmasına neden olmuştur. Oysa katılımcılar kendileri YSR/11-18 aracılığı ile davranış sorunlarının büyük ölçüde ortaya koymuşlardır ve istatistiksel anlamlılık bulunmuştur. Bu durumun meydana gelmesine dayalı olarak Qutaiba, (2010)'nın öğretmenlerin de eğitime vurgu yapmasının önemine ek olarak tüm sistemsel aksaklıkların minimize edilmesi de son derece önemlidir.

Araştırmanın hipotezlerinden sekizincisi olan- YSR/11-18 ve TRF/6-18'nin ortak olan alt ölçeklerin arasında ilişki anlamlı değildir - savı bulgularla desteklenmiştir.

9. Beden eğitimi öğretmenlerine göre, DDEOTSY adolesanların davranış örüntüleri, SYM adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırılması

Alikaşifoğlu (2008)'na göre halk sağlığı ve ruh sağlığı açısından riskli davranışlar bireysel, toplumsal ve gelişimsel hoş gitmeyen sonuçları olan risk etkenleri olarak kabul edilebilirler. Bu açıdan bakıldığında adolesanların davranışları konusunda onları

gözlemlene imkanı olan yetişkinlerin verdiği bilgiler doğrultusunda davranışlarının değerlendirilmesi, onlara ilişkin olumlu etkenleri belirlemede yardımcı olabilir.

Planlanmış spor aktivitelerine fazla sayıda katılımın diğer planlanmış aktivitelere katılmaktan daha yüksek psikolojik olgunluk meydana getirmekte ve öğretmenlerin TRF/6-18 aracılığı ile yaptıkları değerlendirmeye göre sosyal yeterliliklerinin oranı daha yüksektir (Fletcher ve ark, 2003).

Adolesanlarla, ders dışı etkinliklerle, takım sporu veya spor yapanlarla ilgili olarak davranış örüntüleri TRF/6-18 aracılığı ile az sayıda araştırmada incelenmiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın TRF/6-18 aracılığı ile elde edilmiş bulgularını açıklamada ve karşılaştırma yapmada kısıtlılık yaratmaktadır. Ancak dikkat çeken bir konuya değinilmesinde fayda görülmüştür. YSR/11-18 aracılığı ile elde edilen bulgular neticesinde ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan adolesanların SYM' lardan cinsiyet faktörüne göre kendileri hakkında yaptıkları değerlendirmenin TRF/6-18 aracılığı ile aynı anlamda elde edilen verilere zıtlık oluşturduğu dikkat çekmektedir. Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan erkeklerin SYM erkeklere göre davranış örüntülerinde sadece Toplam yeterlik puanlarında anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Oysa TRF/6-18 aracılığı ile SYM' lar Anksiyete/depresyon, Sosyal içe dönüklük, Somatik yakınma, Sosyal sorunlar, Düşünce sorunları, Kurallara karşı gelme, Saldırgan davranışlar, İçe yönelim, Dışa yönelim ve Toplam problem alt ölçeklerinde istatistiksel anlamlılıkta fark göstermişlerdir. Aynı durum kızların YSR/11-18 ve TRF/6-18 puanları arasındaki neticelerde de gözlenmektedir. YSR/11-18 aracılığı ile SYM kızların kendi beyanlarına göre Anksiyete/Depresyon, Sosyal sorunlar, Dikkat sorunları, İçe yönelim ve Toplam problem alt ölçeklerinde ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanlardan aleyhlerinde farklılık tespit edilmiştir. Fakat TRF/6-18 aracılığı ile beden eğitimi öğretmenlerinin gözlemlerine dayanan değerlendirmeye göre Madde Toplamı (okul ve olumlu davranışlar) alt ölçeğinde ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanların lehine bir sonuca ulaşılmıştır.

Filistinli adolesanlar arasında okulda saldırgan davranış biçimini sergileyenlere bilişsel davranış müdahalesinde (cognitive behavioral intervention) bulunulmuştur. Bu

çalışmanın sonucunda sorunlu davranışlar hakkında öğretmenlerin yaptığı değerlendirmeler davranışları konusunda birkaç kategoride azalma olduğu yönündedir. Bunların başlıcaları direkt gözlenebilen olan- Saldırgan davranışlar, kurallara karşı gelme ve sosyal problemler- çok az kategoride çok az düşüş rapor etmişlerdir. Oysa katılımcılar kendileri YSR/11-18 aracılığı ile ve onların yakın arkadaşları davranış sorunlarının büyük ölçüde azaldığını ve özellikle deney grubunda Somatik yakınmalar ve sosyal içe dönüklük dışındaki tüm alt boyutlarında azalma meydana gelmiş ve istatistiksel anlamlılık bulunmuştur. Araştırmacılar deneklere verdikleri eğitim sırasında adolesanların öğretmenleri hakkındaki değerlendirmelerden “soğuk”, “az ilişki kuran” ve “ihmal eden” şeklindeki tanımlamalardan yola çıkarak öğretmenlerin sadece göze çarpan, gözlenebilen davranışlara odaklandıklarını, görünmeyen davranışları tanıyabilmeleri için öğrencilerle yakın ilişkiye girmeleri, zaman ayırmaları konusunda uyardıklarını. Farklı becerilere yönelik sorunlu öğrencilerin çalıştırılmasının uyumlu (adaptive) davranışlar geliştirmelerine yardım ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Ancak öğretmenlerin de eğitimine vurgu yapmışlardır (Qutaiba, 2010).

Okul sonrası yapılan planlanmış aktivitelerin, ayrılmış ebeveyn ve adolesanların ilişkilerine ve adolesan duygu durum bozukluğuna etkileyip etkilemediğinin araştırıldığı bir çalışmanın sonucuna göre ebeveynlerinden ayrılmış adolesanların yüksek duygu durum bozukluğuna sahip oldukları bulunmuştur. Aralarından okul sonrası aktivitelere katılanların katılmayanlara göre daha düşük duygu durum bozukluğu tespit edilmiştir, bu durum öncelikle kendi aktivite liderleri tarafından desteklenen katılımcılar için daha çok yansımıştır. Ancak kızlar erkeklere göre daha yüksek duygu durum bozukluğu yaşadıkları da rapor edilmiştir (Mahoney ve ark,2002).

Toplum örneğini temsil eden öğrencilerin ders dışı aktivitelere katılımları ile içe ve Dışa yönelim problemleri ve sosyal okul davranışlarının tespiti için bir değerlendirme yapılmıştır. Bu çalışmada haftalık ders dışı etkinliklere katılım ile daha iyi sosyal yeterlik ve duygusal ve davranışsal yeterlilikleri ilişkili bulunmuştur. Erkeklerde sportif ders dışı etkinliklere katılım ve kızlarda sportif olmayan ders dışı etkinliklere katılım daha uygun sonuçlar vermiştir (Molinuevo ve ark, 2010).

Beden eğitimi öğretmenleri/antrenörler sahip oldukları yasal düzenlemeler çerçevesinde ve biraz özveri ile yapacakları ders dışı etkinliklerle hitap ettikleri kitlede anksiyolitik etki yaratabilirler. Wipfli ve ark (2008) 49 çalışmada egzersizin etkisi ile ilgili yaptıkları meta-analiz ile elde edilen verilerin egzersizin anksiyeteyi azalttığı ve anksiyolitik etki yaptığı sonucuna varmışlardır.

Bu tez çalışmasında Qutaiba, (2010) derinlemesine açıkladığı alt etmenlere dayalı olarak beden eğitimi öğretmenlerinin DDEOTSY ve SYM öğrencilerinin davranış örüntülerini değerlendirmede öğrencilerin kendileri hakkında yaptıkları değerlendirmelerden farklı ve sporcuları daha Olumlu özelliklere sahip olarak değerlendirdikleri sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın hipotezlerinden dokuzuncusu olan- Beden eğitimi öğretmenlerine göre, ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan adolesanların davranış örüntüleri, SYM adolesanların davranış örüntüleri ile karşılaştırıldığında takım sporu yapanların lehine farklıdır- savı bulgularla desteklenmiştir.

6 SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. SONUÇ

Genelde ders dışı etkinliklerin ve özelde ders dışı etkinlik olarak beden eğitimi ve spor çalışmalarının, özellikle takım sporu yapmanın adolesanlar için davranış örüntüleri oluşturma konusunda önemini vurgulayan bu çalışmada belirlenen amaca ulaşılmış ve hipotezleri sınanmıştır.

Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapma ve spor yapmama durumuna göre adolesanlar arasındaki davranış örüntülerine ilişkin farklılıkların; DDEOTSY' ların Anksiyete/Depresyon, Dikkat sorunları ve Toplam yeterlik alanlarında SYM' lardan farklı oldukları yani lehlerinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Cinsiyet faktörü açısından DDEOTSY ile SYM adolesanlar arasındaki farklılıkların;

1- SYM kızların DDEOTSY kızlara göre adolesan dönemlerini çok ciddi sorunlarla geçirdikleri; Anksiyete/Depresyon, Sosyal sorunlar, Dikkat sorunları, İçe yönelim ve Toplam problem alanlarında sorun yaşadıkları belirlenmiştir.

2- DDEOTSY erkeklerin SYM erkeklerden davranış sorunları açısından farklı olmadıkları ancak Toplam yeterlik düzeylerinde lehlerine farklılık tespit edilmiştir.

3- DDEOTSY erkeklerin, takım sporu yapan kızlara göre davranış örüntüleri açısından daha az sorun yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

4- SYM adolesanlar arasında kızların Anksiyete/Depresyon Somatik yakınmalar, Dikkat sorunları, İçe yönelim ve Toplam problem yaşadıklarını bildirmişlerdir.

DDEOTSY adolesanların davranış örüntüleri spor yaşından etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Beden eğitimi öğretmenleri/antrenör adölesanları yeterince tanımlarına ilişkin verilerden öğretmenliğini veya antrenörlüğünü yaptıkları kitleyi yeteri düzeyde tanımadıkları sonucuna varılmıştır.

Beden eğitimi öğretmenlerine göre SYM' ların Anksiyete/depresyon, Sosyal içe dönüklük, Somatik yakınma, Sosyal sorunlar, Düşünce sorunları, İçe ve Toplam problem alt ölçeklerinde ortalamalarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapanların ise Madde Toplamı (okul ve olumlu davranışlar) alt ölçeğinde ortalamalarının yüksek olduğu bulunmuştur.

6.2. ÖNERİLER

6.2.1. Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Beden eğitimi ders dışı etkinliklerin sadece okullar arası yarışmalara katılmaya yönelik yapılmaması,
2. Ders dışı etkinlik olarak takım sporlarının işbirliği ve rekabeti öğrenme ortamı olarak davranış sorunları yaşayan öğrenciler için sunulması,
3. Beden eğitimi ders dışı etkinliklerin fair-play ruhunun kazanılması için sembolik bir araç haline getirilmesi,
4. Beden eğitimi ders dışı etkinliklerin öğrencilerin yetenek ve yeterliklerini geliştirebilecekleri, herkese eşit fırsatların tanındığı, çok sayıda kişinin katılabildiği ve amatör ruhun korunduğu süreçler olarak değerlendirilmeli,
5. Aileler beden eğitimi ders dışı etkinliklerin yararları, bilimsel verilerle çocuklarının hangi özelliklerinin gelişeceği konusunda bilgilendirilmeliler,
6. Beden eğitimi ders dışı etkinliklerin niteliğini ve niceliğini arttırmada gerekli yasal düzenlemeler yapılarak okulların kendi beden eğitimi öğretmenlerinin yeterli antrenörlük bilgisine sahip olmadıkları spor dallarında uzmanların eğitmenliğine olanak sağlanmalıdır.

7. Beden eğitimi öğretmenlerinin lisans eğitiminde ve hizmet içi eğitimlerinde öğrenci davranışlarını gözlemlene ve onları tanıma teknikleri öğretilmeli,
8. Beden eğitimi öğretmenlerinin alternatif ölçme araçlarını kullanmalılar,
9. Ders içi müfredat uygulamaları 2x2 şeklinde haftada 2 gün 2'şer ders saati olarak düzenlenmesi, gibi uygulamalar davranış örüntüleri açısından öğrencilerin daha nitelikli gelişimlerine olanak sağlayabilir.

6.2.2. Araştırmaya Yönelik Öneriler:

1. Ders dışı etkinlik olarak takım sporu yapan diğer gelişim dönemlerindeki öğrencilerin davranış örüntülerinin incelenmesi,
2. Ders dışı etkinlik olarak bireysel spor yapanların davranış örüntülerinin incelenmesi,
3. Lig ve kulüp düzeylerindeki sporcuların davranış örüntülerinin incelenmesi,
4. Ebeveynlerin spor yapma ve yapmama durumlarına göre spor yapan öğrencilerin davranış örüntülerinin incelenmesi,
5. Spor yapan ve yapmayan öğrencilerin davranış örüntülerinin akademik başarılarına göre incelenmesi,
6. Belirli bir takım sporunda davranış örüntülerinin sporcunun görevine göre incelenmesi,
7. Beden eğitimi öğretmen davranışlarına göre sporcuların ve spor yapmayanların davranış örüntülerinin incelenmesi,

spor yapma ve yapmama açısından davranış örüntülerinin derinlemesine incelenebilmesi için önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abbott BD and Barber BL. Differences in functional and aesthetic body image between sedentary girls and girls involved in sports and physical activity: Does sport type make a difference? *Psychology of Sport and Exercise* 2011; 12(3): 333-342.
- Adler A. *Yaşama Sanatı* (çev. K. Şipal), Say Yayınları, İstanbul, 2001, 7. Baskı: 173-174.
- Akandere M, Baştuğ G, Akdoğan Z. Erkek maratoncularda sosyal çevre ve ekonomik durumun spora yönelmeye etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2009; 22: 459-466.
- Akbaba S. Sosyal bütünleşmenin psiko-sosyal temelleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 2005; 1: 19-25.
- Akbaba S. Eğitimde motivasyon. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2006; 13: 343-361.
- Akıncı AY. Ortaöğretim kurumlarında beden eğitimi ve spor etkinliklerinin, sosyalleşme süreci ve şahsiyetin oluşmasında katkısı, *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı*, 2007; Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi.
- Aktepe V. Öğretmenlerin öğrencilerini tanıma yeterliği. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 2004; 5: 58.
- Alikaşifoğlu M. Ergenlerde davranış sorunları. *İÜ. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Adelosan Sağlığı II* 2008; 63: 55-59.
- Altın BN, ve Oruç S. Çocukluk döneminde doğa sporlarının çevre eğitiminde kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2008; 3(35) :10-18.
- Alvurdu S ve Şenel Ö. Lise eğitimi sürecindeki futbolcu öğrencilerin sorunları (Ankara İli Örneği). *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2010;8(1):17-28.

- Ara I, Rodriguez GV, Gomez1 JP et al. Influence of extracurricular sport activities on body composition and physical fitness in boys: a 3-year longitudinal study. *International Journal of Obesity* 2006; 30: 1062–1071.
- Aras Ş, Günay T, Özcan S, Orçın E. İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2007; 8: 186-196.
- Aslan D. Beden algısı ile ilgili sorunların yaratabileceği beslenme sorunları, *STED* 2004; 13 (9): 326-329.
- Atak H. Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 2011; 3(1):163-213.
- Avşar Z. Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin sosyal beceri düzeylerinin belirlenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi* 2004; 17 (2): 111-130.
- Avşar Z. İlköğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersi değerlendirme süreci ile ilgili görüşlerinin belirlenmesi. *Spor Bilimleri Dergisi* 2009; 20 (3): 81–89.
- Aydoğmuş K. Çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları. İç. Aydoğmuş K. ve ark (Eds), *Ana-Baba Okulu*, 5. Basım, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1995; 142
- Bacanlı H. (Ed) *Gelişim ve öğrenme*. 11. Baskı, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2005; 102-113
- Baker ÖE ve Kavşut F. Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research* 2007; 27: 31-42.
- Balat GU. ve Akman B, Lise öğrencilerinin psikolojik durumlarının sosyodemografik özelliklerine göre incelenmesi, *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi* 2006;13(1):3-12.
- Baltacı G ve Düzgün İ. Adolesan ve egzersizsiz. *Klasmat Matbaacılık* 2008; Ankara.
- Bayraktar B ve Sunay H. Türkiye’de Elit bayan ve erkek voleybolcuların spora başlamasına etki eden unsurlar ve spordan beklentileri. *Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi* 2007; 5 (2): 63-72.

- Bayraktar G. Bayan güreşçilerin güreş sporunu algılamalarına yönelik tutumlarının sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişkenlere göre incelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi* 2011; 13 (1): 39-43
- Başaran MH, Taşgın Ö, Sanioğlu A, Taşkın AK. Sporcularda durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2009; 21: 533-542.
- Berkem M. Dalış sporu eğitim süreci içindeki öğrencilerle eğitmenlerin ruhsal farklılıkları. *Klinik Psikiyatri* 2001; 4: 38-41.
- Boone EM and Leadbeater BJ. Game on: diminishing risks for depressive symptoms in early adolescence through positive involvement in team sports. *Journal Of Research On Adolescence* 2006; 16(1): 79-90.
- Braddock JH, Hua L, Dawkins PM. Effects of participation in high school sports and nonsport extracurricular activities on political engagement among black young adults. *The Negro Educational Review* 2007; 58: 3-4.
- Burnett S, Thompson S, Bird G, Blakemore SJ. Pubertal development of the understanding of social emotions: Implications for education. *Learning and Individual Differences* 2010; 1-9.
- Bülbül S, Kurt G, Ünlü E, Kırılı E. Adolesanlarda uyku sorunları ve etkileyen faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2010; 53: 204-210.
- Bülbül SH, Ergen etiği. *STED* 2004; 13(6): 206-210.
- Canan F ve Ataoğlu A. Anksiyete, depresyon ve problem çözme becerisi algısı üzerine düzenli sporun etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2010; 11: 38-43
- Center for Disease Control and Prevention, Physical activity and the health of young people 2008, <http://www.cdc.gov/healthyyouth/physicalactivity/pdf/facts.pdf>. 13.06.2011
- Cratty BJ. (Ed) *Psychology in Contemporary Sport Psychology: Guidelines for Coaches and Athletes*, Printice-Hall Englewood Cliffs, New Jersey, 1973; 262-276.

- Cohen DA, Taylor SL, Zonta M, Vestal KD, Schuster MA. Availability of high school extracurricular sports programs and high-risk behaviors. *Journal of School Health* February 2007; 77(2): 80-86.
- Cüceloğlu D. (Ed.) *İnsan ve Davranışı*, Psikolojinin Temel Kavramları,13. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2004; 435- 439.
- Çağlayan HS, Taşgın Ö, Yıldız Ö. Spor yapan lise öğrencilerinin problem çözme becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2008; 2:(1) 62-77
- Çamlıyer H. Sporcularda stres ve stres yaratan faktörlere göre yaşanma biçimleri, dokuz eylül üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi Ve Spor Bölümü, 1984, Yayınlanmamış Doktora tezi;17
- Çamlıyer H ve Çamlıyer H. *Eğitim Bütünlüğü İçerisinde Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun*. 6. Basım, Manisa, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, 2011; 17-21, 100-104.
- Çelik G, Tahiroğlu A, Avcı A, Seydaoğlu G. Çocuk ve ergen ruh sağlığı kliniğine başvuran ergen hastaların özellikleri. *New/Yeni symposium Journal* 2009; 47, 3.
- Dalkıran O ve Tuncel F. Ortaöğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin seçmeli ders olarak işlenmesinin öğrenciler gözüyle değerlendirilmesi. *Sportre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2007; 5 (1): 37-42
- Danacı M. Adana ilinde farklı tipteki liselerde öğrenim gören adölozan dönemi sedanter ve spor yapan erkek öğrencilerin spora yaklaşımı, fiziksel yapıları ve fizyomotorik özelliklerinin saptanması, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. 2008 Yüksek lisans Tezi.
- Demirhan G. *Spor Eğitiminin Temelleri*, Ankara, Spor Yayınevi Ve Kitabevi-Bağırhan Yayınevi, 2006;14.
- Derman O. Ergenlerde psikososyal gelişim, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adölozan Sağlığı II, Sempozyum dizisi 62, 2008; 19-21.

- Dervent F, Aslanoğlu E, Şenel Ö. Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi (İstanbul ili örneği). *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi* 2010; 7 (1): 521-533.
- Devecioğlu S ve Çoban B. Spor kulüplerinin sivil toplum örgütü olarak toplumsal işlevi. *Siyaset ve Toplum Dergisi* 2005; 3: 181-191.
- Devecioğlu S ve Sarıkaya M. Sporcu öğrencilerin sosyo-kültürel değişkenler ışığında profillerinin belirlenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2006; 16(2): 301-314.
- Dimech AS and Seiler R. Extra-Curricular sport participation: a potential buffer against social anxiety symptoms in primary school children. *Psychology of Sport and Exercise* 2011; 12 (4): 347-354.
- Donaldson SJ, and Ronan KR. The effects of sports participation on young adolescents' emotional well-being. *Adolescence* 2006; 41: 369-389.
- Dryfoos JG. The role of the school in children's out-of-school time. *The Future of Children- When School Is out*. 1999; 9 (2): 117-134.
- Duman S ve Kuru E. Spor yapan ve spor yapmayan Türk öğrencilerin kişisel uyum düzeylerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2010b; 4(1): 18-26.
- Durak E. Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlıklarını Belirlemeye Yönelik Sosyal Uyum Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi Niğde İli Örneği. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri A.B.D. (2006). Yüksek Lisans Tezi, Niğde
- Eccles SJ, Barber LB, Stone M, and Hunt J. Extracurricular activities and adolescent development. *Journal of Social Issues* 2003; 59 (4): 865-889.
- Eccles SJ and Templeton J. Extracurricular and other after-school activities for youth. *Review of Research in Education* 2002; 26: 113-180.
- Ekşi A, Molzan J, Savaşır I, Nermin G, İplikçioğlu Ö. Astımlı çocuk ve adolesanlarda psikolojik uyum. *Türk Psikiyatri Dergisi* 1996; 7(2): 101-106.

- Ercan L. Ergenlik döneminde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2001; 9(2): 47-58.
- Erdem S. Olimpizm, Olimpik hareket ve Fair-Play. 7.Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi 2002; 156-162.
- Erginöz E, Alikashiöglu M, Ercan O. ve ark, Türkiye'deki 11, 13, 15 yaşındaki okul çocuklarının fiziksel etkinlik düzeylerinin demografik özellikler, beslenme alışkanlıkları ve hareketsiz yaşam davranışlarıyla ilişkisi, *Türk Ped Arşivi Dergisi* 2011; 46: 12-19.
- Erhan SE ve Tamer K. Doğu Anadolu bölgesi ilköğretim ve ortaöğretim okullarında beden eğitimi dersi için gereken tesis araç-gereç durumları ile öğrencilerin beden eğitimi dersine ilişkin tutumları arasındaki ilişkiler. *Atabesbd* 2009; 11(3):57-66.
- Erol N ve Şimşek Z. *Okul Çağı Çocuk Ve Ergenler İçin Davranış Değerlendirme Ölçekleri El Kitabı* (CBCL, YSR ve TRF), Ankara, Mentis Yayıncılık. 2010: 2, 95-98, 109-116.
- Eski T ve Yıldırım I. Ortaöğretim Öğrencilerinin Kış Sporlarına Yönelik Farkındalık Düzeylerinin Değerlendirilmesi (Kastamonu İli Örneği). *11. Uluslararası spor bilimleri kongresi*
- Eskiler E, Sarı İ, Soyer F. Takıma psikolojik bağlılık ölçeğinin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 2011; 8:1.
- Filazoğlu ÇG, Kirimoğlu H. Yatılı ilköğretim bölge okulu II. kademe öğrencilerinin spor yapma durumlarına göre yalnızlık ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *11. Uluslar Arası Spor Bilimleri Kongresi* 2010: 52-54.
- Filiz Z. Üniversite öğrencilerinin sosyalleşmesinde spora katılımın değerlendirilmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi* 2010; 4(3): 192-203.
- Fisher M. Learning from the past, looking to the future. *Journal Of Adolescent Health* 1998; 23: 120-123.

- Fletcher AC, Nickerson P and Wright KL. Structured leisure activities in middle childhood: links to well-being. *Journal Of Community Psychology* 2003; 31(6): 641–659.
- Fox CK, Barr AD, Sztainer DN, Wall M. Physical activity and sports team participation: associations with academic outcomes in middle school and high school students. *Journal of School Health* 2010; 80(1)
- Fredricks JA and Eccles JS, Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? concurrent and longitudinal relations. *Developmental Psychology* 2006; 42(4): 698-713.
- Geçtan E. *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*, 19. Basım, İstanbul Metis Yayıncılık, 2010; 11- 30.
- Gerar L and Buehler C. Cumulative environmental risk and youth problem behavior. *Journal of Marriage and Family* 2004; 66(3): 702-720.
- Gore S, Farrell F, Gordon J. Sports involvement as protection against depressed mood. *Journal of Research on Adolescence* 2001; 11(1): 119–130.
- Göde O, Savi F, Savi S. Eğitimin bütünlüğü içinde sporun duygusal istismara uğrayan ergenlerin benlik kavramlarına etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2000; 7: 22-34.
- Göktaş Z, Özmaden M, Yetim AA. Beden eğitimi öğretmenlerinin meslekte karşılaştıkları sorunlar (Balıkesir ili uygulaması). *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi* 2011; 13(1): 112–118.
- Guest A and Schneider B. Adolescents' Extracurricular participation in context: the mediating effects of schools, communities, and identity. *Sociology of Education* 2003; 76(2): 89-109.
- Güçlü M ve Yentür J. Milli takım düzeyindeki elit bayan sporcuların kişisel ve sosyal uyum düzeyleri ile bedenlerini algılama düzeylerinin karşılaştırılması. *Spormetre, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2008, 6(4): 183-192.

- Gün E. Spor yapanlarda ve spor yapmayan ergenlerde benlik saygısı, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı, 2006, Yüksek Lisans Tezi.
- Gündüz N. Ortaöğretim kurumların sporcu öğrencilerin sportif başarıları ile kaygı durumları arasındaki ilişkinin araştırılması, *Buca Eğitim Fakültesi Yayın Organı Beden Eğitimi ve Spor Özel Sayısı* 1992;1: 39-43.
- Halpern-Felsher BL, Millstein SG, Irwin, BL. Work group II: healthy adolescent psychosocial development. *Journal Of Adolescent Health* 2002; 31: 201–207.
- Hardman K. Okullarda beden eğitiminin durumu ve sürekliliği: küresel bir yaklaşım. (çev. Koca C.) *Spor Bilimleri Dergisi* 2008; 19 (1): 1–22.
- Hellison DR. *Teaching responsibility through physical activity*, Human Kinetics, 1995; 3-10.
- Jill C, Jeffrey C, Cooper H. Effect of Students' After-school activities on teachers' academic expectancies. *Contemporary Educational Psychology* 2000; 25(2): 167–183.
- Johns RN. Danışma psikolojisi kuramları (The theory and practice of counseling psychology) (ed. Akkoyun F., çev Korkut F.), Cassell Educational Limited, 1982: 131-136
- Kaner S ve Çiçekçi AU. Gözden geçirilmiş davranış problemleri kontrol listesinin türkçeye uyarlanması. *Özel Eğitim Dergisi* 2000; 2(4): 23-34.
- Kangalgil M, Hünük D, Demirhan G. İlköğretim, lise ve üniversite öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutumlarının karşılaştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi* 2006; 17(2): 48-57.
- Kangalgil M, Hünük D, Demirhan G. İlköğretim, Lise ve üniversite öğrencilerinin beden eğitimi ve spor kavramları ve etkinlikleri hakkındaki görüşleri. *BURFAŞ Ofset Tesisleri Basımı*. 4. Ulusal Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu 2005; 325-349, Bursa

- Kantomaa MT, Tammelin TH, Ebeling HE, Taanila AM. Emotional and behavioral problems in relation to physical activity in youth. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 2008; 40(10): 1749-1756.
- Kaplan CP, Zabkiewicz D, McPhee SJ. et al. Health-compromising behaviors among vietnamese adolescents: the role of education and extracurricular activities. *Journal Of Adolescent Health* 2003; 32: 374–383.
- Karademir T, Döşyılmaz E, Çoban B, Kafkas ME. Beden eğitimi ve spor bölümü özel yetenek sınavına katılan öğrencilerde benlik saygısı ve duygusal zekâ. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2010; 18(2): 653-674.
- Karakuş S ve Kılınç F. Postür ve sportif performans. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2006; 14(1): 309-322.
- Kaya Z. Eğitimin Psikolojik Temelleri, iç. Demirel Ö.ve Kaya Z. (eds.), *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ankara, Pegem Yayıncılık, 2001; 67-92
- Kaya M, Büyükşerbetçi M, Meriç MB. ve ark. Ankara'da bir lisenin 9 ve 10. sınıf öğrencilerinin kişisel hijyen konusunda davranışlarının belirlenmesi. *STED* 2006; 15(10): 179-183.
- Kır İ. Yükseköğretim gençliğinin boş zaman etkinlikleri: KSÜ örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2007; 17(2): 307-328.
- Kırmoğlu H. Türkiye 13 yaş altı badminton şampiyonasına katılan sporcu öğrenciler ile sporcu olmayan öğrencilerin atılganlık düzeylerinin karşılaştırılması. *S.Ü. BES Bilim Dergisi* 2008; 10(2): 1–9.
- Kırmoğlu H, Parlak N, Dereceli Ç, Kepoğlu A. Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spora katılım düzeylerine göre incelemesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2008; 2(2): 147-154.
- Korkmaz F, Korkmaz NH, Özkaya G. Beden eğitimi öğretmenlerinin öğrenme ortamını bozan davranışlara karşı geliştirdikleri davranış stratejileri (Bursa ili örneği). *Eğitim Fakültesi Dergisi* 2007; 20 (1): 67-87.

- Korkmaz NH, Özduran K, ve İlhan A. Bursa ve çevresinde 18-24 yaşları arasında spor yapan gençlerin sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2003; 5(3): 17-25.
- Korucu G ve Mollaoğulları H. Denizli ilköğretim okullarındaki beden eğitimi öğretmenlerinin karşılaştıkları güçlükler ve okul yöneticilerinin beden eğitimi derslerinde karşılaşılan sorunlarla ilgili düşüncelerinin değerlendirilmesi, *BURFAŞ Ofset Tesisleri Basımı*, 4. Ulusal Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu, 2005, Bursa
- Koops W and Zuckerman M. Introduction: A historical developmental approach to adolescence. *The History of the Family* 2003; 8(3): 345–354.
- Köknel Ö, *Kaygıdan mutluluğa kişilik*, 15. Basım, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1999; 47-48
- Köknel Ö. “Ergenlik Dönemi”, iç. Aydoğmuş K. ve ark. (Eds) *Ana-Baba Okulu*, 5.Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1995; 85-96.
- Kumandaş H ve Kutlu Ö. İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin performans görevlerine ilişkin tutumlarını etkileyen faktörler. *İlköğretim Online* 2010; 9(2): 714-722.
- Küçük V ve Koç H. Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2003; 9: 211-222.
- Qutaiba A. Cognitive behavioral intervention in dealing with school violence among Arab Palestinian adolescents in Israel. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2010; 5: 1317–1325.
- Mahoney JL. School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development* 2000; 71(2): 502-516.
- Mahoney JL, Schweder AE, and Stattin H. Structured after-school activities as a moderator of depressed mood for adolescents with detached relations to their parents. *Journal of Community Psychology* 2002; 30(1): 69–86.

- Mason MJ, Schmidt C, Abraham A, Walker L, Tercyak K. Adolescents' social environment and depression: social networks, extracurricular activity, and family relationship influences. *Clin Psychol Med Settings* 2009; 16: 346–354.
- McKenzie TL Health- related physical education: physical activity, fitness, and wellness. In. Silverman SJ and Enis CD (Eds) *Student learning in physical education*, Human Kinetics 2003; 207-210.
- MEB Ortaokul ve orta öğretim kurumlarındaki öğrencilerin ders dışı eğitim ve öğretim faaliyetleri hakkında yönetmelik, *Tebliğler Dergisi*, 27.11. 1989/2300.
- MEB *İlk-Ortaöğretim Kurumları Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Ders İçi Ve Ders Dışı Çalışmaları Rehberi*, MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı, 1997
- MEB *Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Ortaöğretim Beden Eğitimi Dersi Öğretim Programı (9–12. Sınıflar)*, 2009; Bursa
- MEB *İlköğretim Beden Eğitimi Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Kılavuz Kitabı*, Nesil Matbaacılık, 2010a: 9-20
- MEB Personel Genel Müdürlüğü, *Ders Dışı Eğitim Çalışmalarına Dair Esaslar*, Genelge 2010/49, 19.08.2010b
- Michaud PA and Fombonne E. *Abc of adolescence* “common mental health problems”. *British Medical Journal* 2005; 330(7495): 835-838.
- Molinuevo B, Bonillo A, Pardo Y, Doval E, Torrubia R. Participation in extracurricular activities and emotional and behavioral adjustment in middle childhood in Spanish boys and girls. *Journal Of Community Psychology* 2010; 38(7):842-857.
- Monshouwer K, Have M, Poppel MV, Kemper H, Vollebergh W. Low Physical Activity in adolescence is associated with increased risk for mental health problems. *Medicina Sportiva Med Sport* 2009; 13(2): 74-81.
- Motl RW, Birnbaum AS, Kubik MY, Dishman RK. Naturally occurring changes in physical activity are inversely related to depressive symptoms during early adolescence. *Psychosomatic Medicine* 2004; 66: 336-342.

Muhasebe rehberi, http://www.muhasabenet.net/2010_asgari%20ucret%20rehberi.html)

Murtaugh M. Achievement outside the Classroom: The role of nonacademic activities in the lives of high school students. *Anthropology and Education Quarterly* 1988; 19(4): 382-95.

O'Bryan ST, Braddock JH, Dawkins MP. An examination of the effects of school-based varsity sport participation and parental involvement on male academic behaviors. *Challenge, A Journal of Research on African American Men* 2008; 14(2): 1-27.

Omar KA, Rütten A, Lehtinen V. Mental health and physical activity in the European Union. *Social and Preventive Medicine* 2004; 49(5): 301-309.

Öcal G. Pubertal gelişim sorunları. *Clinic Pediatri* 2007; 2(6): 29-32.

Ören N ve Gençdoğan B. Lise öğrencilerinin depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2007; 15(1): 85-92.

Özcebe H. Birinci basamakta adolesan sorunlarına yaklaşım. *STED* 2002; 11(10): 374-377.

Özdağ S, Kürkçü R, Pepe K. Farklı cinsiyetteki lise 2. Sınıf öğrencilerinin beden eğitimi dersinden beklentileri ve beklentilerinin gerçekleştirme düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2008; 81-97.

Özdevecioğlu M ve Yalçın Y. Spor tatmininin sporcuların stres ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2010; 4(1): 63-76.

Özerk H. Anababaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumlarının, bilgi düzeylerinin ve 11 – 18 yaş grubu öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerinin incelenmesi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Programı, 2006, Doktora Tezi

- Özerkmen N. Ergenlerde sigara içme davranışını etkileyen faktörlerin sosyolojik analizi. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 2004; 7(1): 77-105.
- Özkılıç R ve Korkmaz NH. Sosyal bilimler, fen bilimleri ve beden eğitimi spor öğretmenlerinin sınıfta zaman yönetimine ilişkin davranışları. *Eğitim Fakültesi Dergisi* 2004; 17 (2): 281-293.
- Öztürk F ve Şahin ŞK. Spor yapan ve yapmayan 9-13 yaş grubu bireylerin sosyal yetkinlik beklentisi puanlarının karşılaştırılması, (Bursa Örneği) *İlköğretim Online* 2007; 6(3): 468-479.
- Özşaker M ve Orhun A. İlköğretim okullarında beden eğitimi dersinin amaç ve içeriğine ilişkin sorunlar, BURFAŞ Ofset Tesisleri Basımı, 4. Ulusal Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu, 2005, Bursa
- Palen LA and Coatsworth JD. Activity-based identity experiences and their relations to problem behavior and psychological well-being in adolescence. *Journal of Adolescence* 2007; 30(5): 721-737.
- Parlak A ve Çetinkaya Ş. Çocuklarda obezitenin oluşumunu etkileyen faktörler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi* 2007;2(5): 24-35.
- Pehlivan Z. Fair-Play kavramının geliştirilmesinde okul sporunun yeri ve önemi. *Spormetre, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2004; 2(2): 49-53.
- Pehlivan Z ve Selçuk T. Ders dışı okul spor etkinliklerine yönelik öğretmen görüşleri: Mersin ili örneği, 4. Ulusal Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu 2005: 83-84.
- Pehlivan Z. Spora katılan çocuklara yönelik ailelerin beklentileri, çocuklarda gözlenen davranış değişimleri ve spora katılımın önündeki engeller. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2009; 7(2): 69-76.
- Peluso MAM and Andrade LHSG. Physical activity and mental health: the association between exercise and mood. *Clinics* 2005; 60(1): 61-70.

- Pense M ve Serpek B. 14–16 yaş arası basketbol oynayan kız öğrencilerin fizyolojik ve biyomotorik özelliklerinin Eurofit test bataryası ile belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi* 2010; 12(3): 191-198.
- Pepe H ve Kuru E. Spor yapan ve yapmayan bayanların sosyo-ekonomik seviyelerinin araştırılması. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2001; 21(3): 209-221.
- Ralph B ve McNeal J. Extracurricular activities and high school dropouts. *Sociology of Education* 1995; 68(1): 62-81.
- Räty LKA, Larsson G, Söderfeldt BA, Larsson BMW. Psychosocial aspects of health in adolescence: the influence of gender, and general self-concept. *Journal of Adolescent Health* 2005; 36(6): 530, 21-28.
- Rorie M, Gottfredson DC, Cross A, Wilson D, and Connell NM. Structure and deviancy training in after-school programs. *Journal of Adolescence* 2011; 34:105–117.
- Sağlık Bakanlığı, Sağlık Eğitimi Genel Müdürlüğü, Eğitimciler için eğitim rehberi, çocuk ve ergen sağlığı modülleri, ergenlik ve gençlik döneminde sık görülen sağlık sorunları. *Sağlık Bakanlığı Yayın No:722, İlkay Ofset Matbaacılık*, 2008; Ankara.
- Sakallı GS, Öz AŞ, Kırımoğlu, H. Sports and physical activity as a preventative social support approach to loneliness and hopelessness of adolescents. *International Journal of Human Sciences* [Online], 2011, 8(2) <http://www.insanbilimleri.com/en>
- Schaefer DR, Simpkinsa SD, Vesta AE, and Pricea CD. The contribution of extracurricular activities to adolescent friendships: new insights through social network analysis. *Developmental Psychology* 2011, 47 (4): 1141-1152.
- Senemoğlu N. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*”, 11. Baskı, Ankara, Gazi Kitapevi, 2005;10-25, 49-50
- Seven MA ve Engin AO. Öğrenmeyi etkileyen faktörler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2008;12(2): 189-212.

- Sevimli D ve Koçyiğit F. Çocuklarda aerobik egzersizin kardiopulmoner sistemdeki etkileri. *TAF Prev Med Bull* 2009; 8(2): 125-130.
- Singer RN. *Coaching, athletics, and psychology*, McGraw-Hill Book Company, 1972, New York
- Siyez DM. *Ergenlerde problem davranışlar*, 1. Baskı, Ankara, Pegem Akademi, 2009; 12-13
- Strong WB, Malina RM, Blimkie CJR et al. Evidence based physical activity for school-age youth. *The Journal of Pediatrics* 2005; 146(6): 732-737.
- Şahin M. *Beden eğitimi ve sporda temel kavramlar sözlüğü* (sportif-tıbbi-sosyal terimler), Nobel Yayın Dağıtım, 2004
- Şirin EF, Çağlayan HS, Çetin MÇ, İnce A. Spor yapan lise öğrencilerinin spora katılım motivasyonlarına etki eden faktörlerin belirlenmesi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2008; 2(2): 98-110.
- Talimciler A. İdeolojik bir meşrulaştırma aracı olarak spor ve spor bilimleri. *Spor Yönetimi Ve Bilgi Teknolojileri Dergisi* 2007; 1(2): 35-40.
- Taşmektepligil Y, Yılmaz Ç, İmamoğlu O, Kılıcıgil E. İlköğretim okullarında beden eğitimi ders hedeflerinin gerçekleşme düzeyi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2006; 4(4): 139-147.
- Teber S, *Davranışlarımızın kökeni*, Say Yayınları, Bilim Dizisi, İstanbul, 2004: 123-197
- Tepeköylü Ö, Soytürk M, Çamlıyer H. Beden eğitimi ve spor yüksekokulu (BESYO) öğrencilerinin iletişim becerisi algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2009; 7(3): 115-124.
- Tunçel Z. İşbirlikli öğrenmenin beden eğitimi başarısı, bilişsel süreçler ve sosyal davranışlar üzerindeki etkileri, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri

Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları Ve Öğretim Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2006

Turan T, Ceylan SS, Çetinkaya B, Altundağ S. Meslek lisesi öğrencilerinin obezite sıklığının ve beslenme alışkanlıklarının incelenmesi, *TAF Prev Med Bull*, 2009; 8 (1):5-12.

Tutkun E, Güner BÇ, Ağaoğlu SA, Soslu R. takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi* 2010; 1(1): 23-29.

Yaşar MR. Depresyonun kadınlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2007; 17(2): 251-281.

Yavuzer H. (Ed) *Çocuk ve suç*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1982; 19-31, 161-185

Yörükoğlu A. (Ed) *Çocuk ruh sağlığı*, 16. Baskı, İstanbul, Özgür Yayın Dağıtım, 1991; 379

Yörükoğlu A. (Ed) *Gençlik çağı, ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*, 13. Basım, İstanbul, Özgür Yayınları, 2007; 13-22, 33-54

Yücel M. Gelişim ve öğrenmenin spor kültürünün oluşmasına etkisi *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları* 2004; 100-108.

Verhulst FC, Achenbach TM, Ende J, Erol N, et al. Comparisons of problems reported by youths from seven countries. *Am J Psychiatry* 2003;160:1479-1485.

Vuori I. Does physical activity enhance health? *Patient Education and Counseling* 1998;33(1): 95-103.

Wipfli BM, Rethorst CD and Landers DM. The anxiolytic effects of exercise: a meta-analysis of randomized trials and dose-response analysis. *Journal of Sport & Exercise Psychology* 2008; 30: 392-410.

EKLER

EK 1: YSR/11-18 VE TRF/6-18 Ölçeklerinin Kullanma İzni

20 Aralık 2009

Sayın Mümine Soytürk,

Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği ile Öğretmen Bilgi Formu 'nu aşağıda belirtilen sözleşme koşullarına göre uygulayacağınızı kabul ettiğinizi belirttiniz.

Bu belge, yukarıda adı geçen ölçekleri tezinizde kullanılabileceğinize ilişkin bir belgedir.

Başarı dileklerimle

Prof. Dr. Neşe Erol
Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk, Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları AD
Öğretim Üyesi

OKUL-ÇAĞI ÇOCUK DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEKLERİNİN KULLANIM SÖZLEŞMESİ

Okul-çağı Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçekleri (**6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği/CBCL/6-18, Öğretmen Bilgi Formu/TRF/6-18**) ve **11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği/YSR**), ABD'de Thomas Achenbach tarafından geliştirilmiş ve dünyada yaklaşık 90 ülkede standardizasyon ve uyarlama çalışmaları yapılmıştır.

Ölçeklerin ülkemizde çeviri, uyarlama ve standardizasyon çalışmaları Prof. Dr. Neşe Erol ve Doç.Dr. Zeynep Şimşek tarafından yapılmıştır. Thomas Achenbach tarafından 31 Ekim 1994 yılında, ölçeklerin ülkemizde her türlü kullanım ve dağıtım yasal yetkisi Neşe Erol'a verilmiştir.

Ölçeklerin klinik amaçlı kullanımı-yorumlanması için, uygulayıcının psikolojik değerlendirme yöntemleri konusunda temel bilgilere sahip olması ve en azından yüksek lisans düzeyinde eğitim alması gerekmektedir. Araştırma amaçlı kullanımlarda ise, uygulayıcı ve araştırma danışmanının sözleşme koşullarını kabul şartı aranmaktadır.

Ölçekleri kullanacak olan uygulayıcının ve danışmanının aşağıdaki maddeleri kabul ettiğini belirten bu sözleşme ile uygulayıcı;

- 1- Ölçekleri psikolojik değerlendirme ilkelerine, evrensel ölçütlere ve etik kurallara uygun olarak kullanacağını,
- 2- Ölçeğin ilk sayfasının en alt kısmında yer alan copyright "T. M. Achenbach", Türkçe Çeviri ve uyarlaması Neşe Erol tarafından Achenbach'ın izniyle yapılmış ve basılmıştır' ifadesinin kesinlikle değiştirilmemesi ve silinmemesi kuralına uyacağını,
- 3- Ölçeklerin puanlamalarını, el kitabında belirtilen basamaklara uygun olarak yapacağını,
- 4- Sadece alt test puanları temelinde bireyleri sınıflandırmaktan kaçınacağını,
- 5- Tüm değerlendirme sonuçlarını güvenilir bir şekilde koruyacağını,
- 6- Araştırma bittiğinde özetini, yayınlandığında yayın bilgisini göndereceğini,
- 7- Ölçekleri baskı, fotokopi yoluyla çoğaltmayıp, bir başka kişiye/kuruma vermeyeceğini, böyle bir durumla karşı karşıya kalındığında ise engel olacağını kabul etmektedir.

EK 2: Sağlık Bakanlığı, Manisa Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Raporu

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
Manisa Klinik Araştırmalar Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı: 0046
Konu: Araştırma Hakkında

Tarih: 12.01.2010

Sn. Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER

“Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporu Yapan ve Spor Yapmayan Orta Öğretim Öğrencilerinin Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması” isimli araştırmanız incelenmiş; çalışmanın gerçekleştirilmesinde etik açıdan sakınca bulunmadığına toplantıya katılan etik kurul üyelerinin oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Ercüment ÖLMEZ
Başkan

EK 3: Manisa Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

T.C.
MANİSA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü
SAYI : B.08.4.MEM.4.45.00.07.500/ 5202
KONU: Mümüne SOYTÜRK

31 MART 2010

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)
MANİSA

İlgi : a) Bakanlığımız Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Başkanlığının 28.02.2007 tarih ve B.08.EGD.0.33.05.311-311/1084 sayılı Makam Onayı ile uygulamaya konulan " Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi

b) 11.03.2010 tarih ve B.30.2.DEÜ.0.70.72.03/504-392 sayılı yazınız.

Üniversiteniz öğrencisi Mümüne SOYTÜRK'ün "Ders Dışı Etkinlik Olarak takım Sporunu yapan ve Spor Yapmayan Orta Öğretim öğrencilerinin Davranış Örgütlerinin Karşılaştırılması" konulu anketin uygulanması ile Valilik Makamından alınan 26.03.2010 tarih ve 5820 sayılı onay ilişikte gönderilmiştir.

"Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi " gereğince araştırma, anket ve ölçek tamamlandıktan sonra bir örneğinin Müdürlüğümüze gönderilmesini rica ederim.

İsmail KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

EK : 1 sayfa onay

T.C.
MANİSA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü
SAYI : B.08.4.MEM.4.45/00.07.500/ 08820
KONU: Mürmine SOYTÜRK'ün
Araştırma İzin

26 MART 2010

VALİLİK MAKAMINA
MANİSA

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 12.03.2010 tarih ve B.30.2.CBÜ.0.42.00.00/200-119 sayılı yazısında Enstitüleri Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı Beden Eğitimi ve Spor Doktora öğrencisi Mürmine SOYTÜRK'ün " Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporu Yapan ve Spor Yapmayan Orta Öğretim Öğrencilerinin Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması " konulu tez çalışmasını aşağıda belirtilen okullarda uygulamak istediği belirtilmektedir.

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün Enstitüleri Beden Eğitimi Öğretmenliği Anabilim Dalı Beden Eğitimi ve Spor Doktora öğrencisi Mürmine SOYTÜRK'ün " Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporu Yapan ve Spor Yapmayan Orta Öğretim Öğrencilerinin Davranış Örüntülerinin Karşılaştırılması " konulu tez çalışmasını aşağıda belirtilen okullarda uygulama isteği Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarında yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama" Yönergesi gereğince araştırmaya tamambunduktan sonra bir örneğinin Müdürlüğümüze gönderilmesi şartıyla uygun görülmektedir.

Makamlarınıza da uygun görüldüğü takdirde olularınıza arz ederim.

MÜR MİNE SOYTÜRK
Milli Eğitim Müdürlüğü

OLUR
27.03/2010

İSMAİL KAYA
Vali a.
Vali Yardımcısı

UYGULAMA YAPILACAK OKULLAR

1. Hasan Türek Anadolu Lisesi
2. Halk Gergülü Lisesi
3. Turgutlu Z.hanım KML
4. Manisa Lisesi
5. Sanlıhanlı Anadolu Lisesi
6. Turgutlu TML
7. Salihli Türkbirliği Lisesi
8. Salihli TML
9. Mehmet Akif Ersoy Lisesi
10. Güzel sanatlar ve Spor Lisesi
11. Salihli İMKB EML
12. Turgutlu Lisesi
13. Döndür Çiloğlu Anadolu Lisesi
14. Akhisar Kayhan Ergün Teknik ve KML

15. Merkez Özel Doruk Anadolu Lisesi
16. Salihli Sekine Evren Anadolu Lisesi

EK 4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

ARASTIRMANIN ADI:

DERS DIŞI ETKİNLİK OLARAK TAKIM SPORU YAPAN VE SPOR YAPMAYAN ORTA ÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Gönüllünün Baş Harfleri << >>

Bir araştırma çalışmasına katılmanız istenmektedir. Katılmak isteyip istemediğinize karar vermeden önce araştırmanın neden yapıldığını, bilgilerinizin nasıl kullanılacağını, çalışmanın neleri içerdiğini ve olası yararlarını, risklerini ve rahatsızlık verebilecek konuları anlamanız önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırınız.

BU ÇALIŞMAYA KATILMAK ZORUNDAMIYIM?:

Çalışmaya katılıp katılmama kararı tamamen size aittir. Eğer çalışmaya katılmaya karar verirsiniz imzalamanız için size bu Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu verilecektir. Katılmaya karar verirsiniz, her hangi bir zaman diliminde çalışmadan ayrılmakta özgürsünüz. Çalışmada yer almak istemezseniz çalışma araştırmacıları araştırma ile ilgili ihtiyaç duyduğunuz tüm ek bilgileri size açıklayabilir ve bu ölçek uygulamasının potansiyel risk taşımadığı konusunda ve yararları hakkında sizi bilgilendirebilir.

CALISMANIN KONUSU VE AMACI NEDİR?:

KONUSU: Ortaöğretimde takım sporlarından voleybol, basketbol, hentbol ve futbol sporlarını yapan öğrencilerin ve spor yapmayan öğrencilerin davranış örüntülerini öğrencilerin kendi değerlendirmeleri ve beden eğitimi öğretmenlerinin/antrenörlerinin değerlendirme puanlarını öğrencilerin beyan ettikleri kişisel bilgilerine göre incelemek bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

AMACI: 2009-2010 öğretim yılında Manisa ilinde ortaöğretim öğrencilerinin (9., 10., 11., ve 12. sınıflarda) voleybol, basketbol, hentbol ve futbol sporlarını yapan kız ve erkek takımlarından il genelinde ilk üç takımda yer alanlar ile spor yapmayan öğrencilerin davranış örüntülerini incelemektir.

CALISMA İŞLEMLERİ:

Araştırmada 1- Kişisel Bilgi Formu ve 2- 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği uygulanacaktır. Ayrıca beden eğitimi öğretmenlerinden davranış bilgilerini sağlıklı değerlendirmek için onlardan paralel bilgileri almamızı sağlayacak 6-18 Yaş Gençler için Öğretmen Bilgi Formu uygulanacaktır.

BENİM NE YAPMAM GEREKİYOR?:

Çalışmaya gönüllü katılım izni vermeniz yeterlidir.

CALISMAYA KATILMAMIN NE GİBİ OLASI RİSKLERİ VARDIR?:

Çalışmada kullanılan ölçme araçları sadece kâğıt üzerinde işaretlemeyi gerektirdiği için hiçbir yan etki veya risk unsuru taşımamaktadır. Kullanılan ölçekler 90 ülkede çocuk ve gençlerin davranışlarını değerlendirmek üzere kullanılmaktadır.

CALISMAYA KATILMAMIN OLASI YARARLARI NELERDİR?:

Araştırmada kullanılan ölçekler davranış değerlendirme üzerine olduğundan, herhangi bir uygulama müdahalesi yapılmayacaktır, kendi davranışlarınızı değerlendirme ve uygun davranışlar hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz. Bu çalışmadan elde edeceğimiz bilgileri inceleyerek gelecek nesillere daha uygun eğitim verebilmek, daha kaliteli, çevresiyile uyum içinde olabilen, kuralları anlayan ve uyabilen bireyler olarak yetişmelerini sağlayacak uygun ortamların tespiti mümkün olacaktır. Sporcular ve sporcu olmayan gençler böyle bir çalışmaya katılarak ilişkisel düşünme yolunu da öğrenebilirler.

GÖNÜLLÜ KATILIM

Bu araştırmaya katılma kararını tamamen gönüllü olarak veriyorum. Bu çalışmaya katılmayı reddedebileceğim veya katıldıktan sonra istediğim zaman, hiçbir sorumluluk almadan ayrılabilirim bilincindeyim. Çalışmadan her hangi bir zamanda ayrılırsam, ayrılma nedenlerimi araştırmacılara bildireceğim.

ÇALIŞMAYA KATILMAMIN MALİYETİ NEDİR?

Çalışmaya katılmamız size herhangi bir maliyet yüklememektedir.

KİŞİSEL BİLGİLERİM NASIL KULLANILACAK?

Bu formu imzalayarak araştırmacının ve onun kadrosunun çalışma için sizin kişisel bilgilerinizi toplamalarına ve kullanmalarına onay vermiş olacaksınız. Çalışma verilerinizin kullanımı ile ilgili verdiğiniz onayın herhangi bir belirlenmiş birim tarihi yoktur, ancak araştırmacıyı haberdar ederek bu onayınızdan herhangi bir zamanda vazgeçebilirsiniz.

Araştırmacı çalışma verilerinizi çalışma için kullanacaktır. Araştırmacıların çalıştığı kurum yürürlükte olan veri koruma kanunları ile uyumlu olarak çalışma verilerinizin yönetiminden sorumludurlar. Nakledilen bütün veriler kodlanacaktır. Çalışmanın sonuçları yayınlanabilir, ancak sizin kimlik bilgileriniz hiçbir yayında açıklanmayacaktır.

Araştırmacıdan, toplanan çalışma verileriniz hakkında bilgi isteme hakkında sahipsiniz. Aynı zamanda bu verilerdeki herhangi bir hatanın düzeltilmesini isteme hakkında sahipsiniz.

Bu formu imzalayarak, çalışma verilerinizin bu formda tanımlandığı şekilde kullanımına onay vermekteyim.

SORU VE PROBLEMLER İÇİN BAŞVURULACAK KİŞİLER

Dokt. Öğr. Mümüne SOYTÜRK

0 506 781 33 63

soyturkmumine@gmail.com

ÇALIŞMADAN AYRILMAMI GEREKTİRECEK DURUMLAR

—Ölçek uygulanma döneminde herhangi bir tedavi altında olunması

—Kendi arzunuz ile ayrılabilirsiniz

Çalışmaya Katılma Onayı

Yukarıdaki bilgileri araştırmacıyla ayrıntılı olarak tartıştım ve kendisi uygulamalar hakkındaki bütün sorularımı cevapladı. Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Bu araştırmaya çocuğumun katılmasını kabul ediyorum ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz. Araştırmacı saklamam için bu belgenin bir kopyasını çalışma sırasında dikkat edeceğim noktaları da içerecek şekilde bana teslim etmiştir.

Öğrencinin adresi: _____

Öğrencinin telefonu: _____

Öğrencinin Adı Soyadı : _____

İmzası

Tarih

.../.../2010

Velisinin Adı Soyadı : _____

İmzası

Tarih

.../.../2010

Velisinin adresi ve telefonu : _____

Rıza alım işlemine başından Sonuna kadar tanıklık eden

Adı Soyadı Görevi

Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER

İmzası
Hatunçay

Tarih

06.04/2010

Açıklamaları yapan araştırmacının Adı Soyadı

Dokt. Öğr. Mümüne SOYTÜRK

İmzası

SOYTURK

Tarih

06.04/2010

EK 5: ASEBA Sözleşmesi

OKUL-ÇAĞI ÇOCUK DAVRANIŞ DEĞERLENDİRME ÖLÇEKLERİNİN KULLANIM SÖZLEŞMESİ

Okul-çağı Çocuk Davranış Değerlendirme Ölçekleri (6-18 Yaş Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği/CBCL/6-18, Öğretmen Bilgi Formu/TRF/6-18) ve 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği/YSR), ABD’de Thomas Achenbach tarafından geliştirilmiş ve dünyada yaklaşık 90 ülkede standardizasyon ve uyarılama çalışmaları yapılmıştır.

Ölçeklerin ülkemizde çeviri, uyarılama ve standardizasyon çalışmaları Prof. Dr. Neşe Erol ve Doç.Dr. Zeynep Şimşek tarafından yapılmıştır. Thomas Achenbach tarafından 31 Ekim 1994 yılında, ölçeklerin ülkemizde her türlü kullanım ve dağıtım yasal yetkisi Neşe Erol’a verilmiştir.

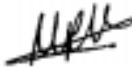
Ölçeklerin klinik amaçlı kullanımı-yorumlanması için, uygulayıcının psikolojik değerlendirme yöntemleri konusunda temel bilgilere sahip olması ve en azından yüksek lisans düzeyinde eğitim alması gerekmektedir. Araştırma amaçlı kullanımlarda ise, uygulayıcı ve araştırma danışmanının sözleşme koşullarını kabul şartı aranmaktadır.

Ölçekleri kullanacak olan uygulayıcının ve danışmanının aşağıdaki maddeleri kabul ettiğini belirten bu sözleşme ile uygulayıcı;

- 1- Ölçekleri psikolojik değerlendirme ilkelerine, evrensel ölçütlere ve etik kurallara uygun olarak kullanacağımı,
- 2- Ölçeğin ilk sayfasının en alt kısmında yer alan copyright "T. M. Achenbach", Türkçe Çeviri ve uyarılması Neşe Erol tarafından Achenbach’ın izniyle yapılmış ve basılmıştır’ ifadesinin kesinlikle değiştirilmemesi ve silinmemesi kuralına uyacağımı,
- 3- Ölçeklerin puanlamalarını, el kitabında belirtilen basamaklara uygun olarak yapacağımı,
- 4- Sadece alt test puanları temelinde bireyleri sınıflandırmaktan kaçınacağımı,
- 5- Tüm değerlendirme sonuçlarını güvenilir bir şekilde koruyacağımı,
- 6- Araştırma bittiğinde özetini, yayımlandığında yayın bilgisini göndereceğimi,
- 7- Ölçekleri baskı, fotokopi yoluyla çoğaltmayıp, bir başka kişiye/kuruma vermeyeceğimi, böyle bir durumla karşı karşıya kalındığında ise engel olacağımı kabul etmektedir.

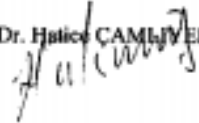
Sorumlu araştırmacılar

Dokt. Öğr. Mürmine SOYTÖRK

08.12.2009

Prof. Dr. Hatice CAMLIYER

08.12.2009

Lütfen bu formu ve imzaladıktan sonra pdf formatında erol@medicine.ankara.edu.tr adresine gönderiniz:

ARAŞTIRMA AMAÇLI KULLANIM BİLGİ PAYLAŞIM FORMU

Çalışmanın adı:	"Ders Dışı Etkinlik Olarak Takım Sporunu Yapan Ve Spor Yapmayan Orta Öğretim Öğrencilerinin Davranış Örtütülerinin Karşılaştırılması"
Çalışmanın amacı:	Manisa ilinde ortaöğretim öğrencilerinin (9., 10., 11., ve 12. sınıflar) voleybol, basketbol, hentbol ve futbol sporlarını yapan kız ve erkek takımlarından il genelinde ilk üç takımında yer alanlar ile spor yapmayan öğrencilerin davranış örtütülerini incelemek.
Çalışmanın gereç ve yöntemi:	<p>ÇALIŞMADAKİ İŞLEM YOLU</p> <p>1- 2009-2010 öğretim yılında gençler kategorisinde voleybol, basketbol, hentbol ve futbol branşlarında ilk 3'te yer almış olan kız ve erkek takımları belirlenmiştir.</p> <p>2- İlgili kurul ve kuruluş izinlerinin alınması</p> <p>3- Belirlenen okullardaki beden eğitimi öğretmenleri ile görüşülerek gerekli bilgilerin verilmesi.</p> <p>4- Belirlenen deneklerin velilerinden çalışmaya ilişkin gerekli izin alınması</p> <p>5- Deneklere ölçeklerin uygulanması- Ölçekler öğrencilerin ders dışı okulda buldukları zamanlarında uygulanacaktır (11- 18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği -YSR-18 ve KBF)</p> <p>6- Beden eğitimi öğretmenlerine ölçeklerin uygulanması (Öğretmen Bilgi Formu- TRF/6-18)</p> <p>7- Verilerin işlenmesi ve analizi</p> <p>8- Çalışmanın raporlaştırılması.</p> <p>KULLANILACAK ARAÇ-GEREÇ</p> <p>1. Kişisel Bilgi Formu</p> <p>2. 11-18 Yaş Gençler için Kendini Değerlendirme Ölçeği/YSR-18</p> <p>3. 3- 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Öğretmen Bilgi Formu/TRF/6-18</p>
Çalışmayı yürütenlerin Adı-soyad/ları:	Dokt. Öğrencisi: Mümine SOYTÜRK Danışman: Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER
İş Adres/leri:	CBÜ – Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Akhisar Cad. Şehitler Mh. 45040 Manisa/TÜRKİYE
İş tel/leri:	0 236- 231 46 45
E-posta adres/leri:	soyturkmumine@gmail.com hatice.camliyer@bayan.edu.tr

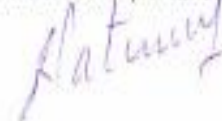
Sorumlu araştırmacılar

Dokt. Öğr. Mümine SOYTÜRK

08.12.2009

Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER

08.12.2009

EK 6: Kişisel Bilgi Formu (KBF)**KİŞİSEL BİLGİ FORMU**

AÇIKLAMA: Aşağıda sizinle ilgili bilgileri içeren sorular bulunmaktadır. Cevaplarınız bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Kişisel bilgileriniz kesinlikle gizli tutulacaktır. Sizden istenen kendinizle ilgili en doğru bilgiyi vermenizdir. Soruları okuduktan sonra size uygun olan seçeneği (X) işareti ile işaretleyiniz. Teşekkürler.

Adınız, Soyadınız: .....

	EĞİTİM DURUMU			MESLEK		
		ANNE	BABA		ANNE	BABA
1	Okur- Yazar değil			Ev Hanımı/Çalışmıyor		
2	Okur- Yazar/ilkokul terk			Memur		
3	İlkokul mezunu			İşçi		
4	Ortaokul mezunu			Çiftçi		
5	Lise mezunu			Serbest Meslek		
6	Önlisans/lisans mezunu			Emekli		
7	Lisansüstü mezunu			Diğer:		

* Ailenizin aylık geliri:

- (1) 500 TL'den az   (2) 501–1000 TL   (3) 1001 –1500 TL   (4) 1501–2000 TL
 (5) 2001–2500 TL   (6) 2501–3000   (7) 3001 ve daha üstü

* Son iki ay içinde fiziksel veya psikolojik nedenli herhangi bir tedavi görüyor musunuz?

- ( ) Evet   ( ) Hayır

* Okulunda herhangi bir ders dışı etkinliğe katılıyor musunuz?

- (1) Beden eğitimi ve spor çalışmaları (futbol, hentbol, basketbol, voleybol, atletizm, badminton, güreş, kros, judo, karate, tekvando, masa tenisi, jimnastik, yüzme, satranç, boks, eskrim, kayak),
 (2) İzcilik,
 (3) Halk oyunları,
 (4) Güzel sanatlar (tiyatro, müzik, resim vb.),
 (5) Diğer.....
 (6) Hiç biri

*** Yukarıdaki soruda **BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ÇALIŞMALARI seçeneğini** işaretlediyseniz aşağıdaki soruları **cevaplayınız**. İşaretlemediyseniz cevaplamayınız.

* Aşağıdaki takım sporlarından hangisini yapıyorsunuz?

- (1) Voleybol   (2) Basketbol   (3) Futbol   (4) Hentbol

* Ne kadar zamandır bu spor dalıyla uğraşıyorsunuz? .....

* Okul Spor takımında yılda ..... ay, haftada .....gün ve günde .....saat antrenman yapıyorum.

* Okul takımı dışında lisanslı sporcu olarak bir takımında oynuyor musunuz?

- a) Evet   b) Hayır

* Okullar arası karşılaşmalarda bir maçta ortalama kaç dakika oynuyorsunuz? .....dk

EK 7: 2009-2010 Eğitim ve Öğretim Yılı Manisa İl Gençler Kategorisi

BRANŞLAR	GENÇLER KATEGORİSİ					
	SPORCU ÖĞRENCİ SAYISI			TAKIM SAYISI		
	KIZ	ERKEK	TOPLAM	KIZ	ERKEK	TOPLAM
P.ATLETİZM	60	156	216	4	7	11
BADMİNTON	28	20	48	7	5	12
BASKETBOL	96	96	192	8	8	16
FUTBOL	36	450	486	2	25	27
GÜREŞ	-	199	199	-	7+9	16
HENTBOL	56	42	98	4	3	7
JUDO	49	62	111	3	3	6
KARATE	55	39	94	4	3	7
KROS	21	97	118	4	7	11
KORT TENİSİ	20	12	32	5	3	8
MASA TENİSİ	16	24	40	4	6	10
SATRANÇ	7	73	80	-	-	-
TAEKWONDO	8	24	32	1	2	3
VOLEYBOL	180	60	240	15	5	20
HALK OYUNLARI	60	60	120	2	2	4
TOPLAM	692	1414	2106	63	95	158

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Kırcaali/Bulgaristanda doğmuştur. İlkokul ve orta okul eğitimini Bulgaristanda, lise eğitimini Manisa'da tamamlamıştır. Lisans eğitimini Manisa Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu'nda tamamlayarak, 1999 yılında Beden Eğitimi Öğretmeni ünvanıyla mezun olmuştur. 2007 Manisa Celal Bayar Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi A.B.D.'ında yüksek lisanstan mezun olmuştur. 2007-2008 eğitim ve öğretim yılında Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor doktora programına başlamış ve 19 Eylül 2011 tarihinde tamamlamıştır.

Evli ve bir çocuk annesidir. Manisa'da ikamet etmektedir.